

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

Pracoviště oboru Orální historie – Soudobé dějiny

Oáza štěstí.
Každodennost obyvatel města Habry
od normalizace po současnost

Diplomová práce

Bc. Jan Semerád

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hlaváček, Ph.D.

Praha 2020

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. března 2020

Bc. Jan Semerád

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Jiřímu Hlaváčkovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup a erudovanou pomoc při psaní této diplomové práce. Velký dík patří také všem narátorům za jejich čas a životní vzpomínky. Rád bych také poděkoval celé svojí rodině a manželce Lucii za neutuchající podporu při psaní této práce.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na prostředí města Habry a jejich každodennost. Věnuje se proměnám života místních obyvatel v období od konce šedesátých let do současnosti. Hlavním cílem je podat zprávu o proměnách každodenního života, tak, jak jsou vnímány, reflektovány a hodnoceny pohledem zdejších obyvatel. Práce se zaměřuje na zásadní témata života na venkově. Výzkum je zaměřen jak na oblasti zaměstnání, tak na s ním úzce spojená témata dopravy, občanské vybavenosti, volného času a významných dějinných okamžiků. Práce tak přináší pohled na změny, které se v Habrech během zájmového období v těchto oblastech udály. Tato práce vychází z provedeného terénního výzkumu, který je založen na metodě orální historie a pořízených semi-strukturovaných rozhovorech s místními obyvateli.

Praktické části předchází teoretická část, která vznikla za využití odborné a tematické literatury. Ke zdrojům informací se v této oblasti řadí také lokálně zaměřený tisk a literatura, včetně archivních materiálů Městského úřadu Habry.

Klíčová slova:

Habry, každodennost, historie, výzkum, orální historie

Abstract

The diploma thesis is focused on the town of Habry and its everyday life. It deals with the life changes of local inhabitants in the period from the late sixties to the present. The main objective is to report on the changes in everyday life as they are perceived and reflected and evaluated by the local inhabitants. The thesis focuses on the fundamental topics of life in countryside. The research focuses on both the areas of employment and the closely related themes of transport, civic amenities, leisure time and important historical moments. The thesis is aimed at the changes that occurred in these areas in Habry during the concerned period. This thesis is based on field research, which is based on the method of oral history and acquired semi-structured interviews with local inhabitants.

The practical part is preceded by a theoretical part, which proceeds from professional and thematic literature. The sources of information in this area also include the locally focused press and literature, including archive documents maintained by the Habry Municipal Office.

Key words:

Habry, everyday life, history, research, oral history

Obsah

Úvod.....	- 8 -
1 METODOLOGICKÁ ČÁST.....	- 10 -
1.1 Charakteristika výzkumu.....	- 10 -
1.2 Metody sběru dat.....	- 11 -
1.2.1 Orální historie.....	- 11 -
1.2.2 Mentální mapy.....	- 12 -
1.2.3 Výběr vzorku a prostředí výzkumu.....	- 13 -
1.2.4 Reflexe terénního výzkumu.....	- 16 -
1.3 Použité zdroje.....	- 18 -
1.3.1 Odborná literatura.....	- 18 -
1.3.2 Kronika města a školy.....	- 20 -
1.3.3 Archivní prameny.....	- 21 -
1.4 Teoretický rámec.....	- 22 -
1.4.1 Dějiny každodennosti.....	- 22 -
1.4.2 Kolektivní paměť.....	- 24 -
1.5 Obsahová analýza.....	- 26 -
1.6 Etika výzkumu.....	- 28 -
2 HISTORICKÝ KONTEXT.....	- 30 -
2.1 Historie města Habry.....	- 30 -
2.2 Poválečné dějiny (1945–1989).....	- 32 -
2.3 Současnost (1989–2019).....	- 33 -
3 EMPIRICKÁ ČÁST.....	- 34 -
3.1 Možnosti pracovního uplatnění.....	- 34 -
3.1.1 Zemědělství – JZD a ZOD Habry.....	- 34 -
3.1.2 Drůbežárny, další místa v Habrech a dojíždění za prací.....	- 37 -
3.2 Občanská vybavenost města.....	- 46 -
3.2.1 Doprava.....	- 46 -
3.2.2 Obchody, restaurace a služby.....	- 51 -
3.2.3 Lékařská péče.....	- 58 -
3.2.4 Haberská škola.....	- 60 -
3.3 Volný čas, kultura a sport.....	- 63 -
3.3.1 Kulturní akce.....	- 63 -
3.3.2 Spolkový život v Habrech.....	- 67 -
3.3.3 Volný čas.....	- 75 -
3.3.4 Víra a náboženství.....	- 78 -
3.3.5 Životní prostředí a ekologie v Habrech.....	- 81 -

3.4	Velké dějiny a politika na malém městě	- 84 -
3.5	Pojetí prostoru a narativní konstrukce v paměti obyvatel města Habry	- 88 -
	Závěr	- 91 -
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	- 94 -
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	- 95 -
	PŘÍLOHY.....	- 100 -
	Obrazová příloha.....	- 101 -
	Mentální mapy narátorů	- 120 -

Úvod

Ústředním tématem je každodenní život od normalizace po současnost. Pro účel této práce autor logicky zvolil známé prostředí rodné obce. Jako ideální se jevila možnost využít autentických vzpomínek místních obyvatel, které tvoří zásadní část výzkumu. První část práce byla věnována teoretickým aspektům kvalitativního výzkumu. Dále zde byl vymezen prostor pro informace k dějinám každodennosti a tématu samotné orální historie, pohybující se na pomezí mezi samostatným oborem a historiografickou metodou.

Získaná data byla samozřejmě v průběhu výzkumu dále komparována s dostupnými archivními materiály. Jako jeden z doplňkových zdrojů informací byly využity vzpomínkové, tzv. mentální mapy. Narátoři jich využili ke ztvárnění, pro ně důležitých míst ve spojení s městem Habry. Pořízené rozhovory a sdělení narátorů byly v práci dále analyzovány pomocí obsahové analýzy. Problematice možných etických otázek či dilemat byla také věnována v textu příslušná kapitola.

Práce je primárně zaměřena na odhalení reality novodobého vývoje Habrů, a především na to, jak se skutečně měnil život místních obyvatel během posledních padesáti let. K samotnému provedení výzkumných rozhovorů byla zvolena metoda orální historie v podobě semistrukturovaných rozhovorů s haberskými pamětníky. Tento vzorek narátorů obsahuje celkem tři v současnosti žijící generace. Reprezentativní vzorek byl vybrán s důrazem na co možná nejširší věkové a profesní složení. Důležitý faktorem byl i jejich vztah k Habrům. Jedná se jak o celoživotně zde žijící rodáky, osoby přistěhovalé, tak i o ty kteří se v průběhu života odstěhovali jinam.

Habry se nacházejí v kraji Vysočina. Přírozeně spadají svojí geografickou polohou a historickým vývojem mezi zemědělsky orientované oblasti bez přítomnosti těžkého průmyslu. S tímto faktem úzce souvisí problematika zaměstnanosti a dopravy v Habrech. Příslušná část práce tak byla zaměřena na ověření předpokladu, že právě zaměstnání a doprava jsou zásadními tématy obyvatel venkovského maloměstského života. Na to navazoval cíl zaměřit se ve výzkumu na samotný rozvoj těchto oblastí v průběhu doby a také na snahu identifikovat důležité změny, které se v tomto období udály. Neméně důležitým aspektem běžného života bylo široké téma občanské vybavenosti. Výzkum tak měl přinést odpovědi k otázkám skutečných potřeb místních obyvatel a také na proměny reálné vybavenosti Habrů v průběhu jednotlivých dekád. Výzkumné otázky byly v tomto případě zaměřené na široké spektrum jednotlivých služeb. Jednalo se především o dopravní obslužnost, lékařskou péči a v neposlední řadě také na obchodní síť a restaurace. Stejně jako je práce a zaměstnání nedílnou

součástí každodenního života, je jeho součástí i volný čas. Na to, jak lidé v Habrech v průběhu doby trávili své volné chvíle se zaměřila další část práce. Jejím účelem bylo identifikovat hlavní volnočasové aktivity a samozřejmě také změny ve způsobech trávení volného času a určit jejich příčiny.

V oblasti kultury a volnočasových aktivit a spolků hledala práce důvody a příčiny postupného úpadku této části veřejného života. Identifikovat konkrétní změny měla především komparace vzpomínek a záznamů z dob normalizace s těmi z období transformace a pozdějších let.

Habry jsou dnes součástí kraje Vysočina, který je druhý největší v rámci České republiky, co do počtu věřícího obyvatelstva. Výzkum by měl tedy také přinést poznání v tom, zda křesťanská víra zůstává důležitou součástí života haberských občanů. Místní kostel byl vybudován již ve třináctém století a je zde tedy tradice více než 700 let křesťanského života.

Další část textu byla zaměřena na oblast životního prostředí a ekologické otázky. Tato témata v posledních letech zasahují do života prakticky všech obyvatel České republiky. Otázkou tak bylo, zda a v jakých souvislostech se tato témata objevila v soudobých Habrech.

Poslední část práce je zaměřena na zásadní historické milníky, a to počínaje událostmi roku 1968 až do současnosti. Jejím hlavním cílem bylo nalezení dosud neinterpretovaných vzpomínek a informací k nejvýznamnějším událostem, které se v Habrech odehrávaly od konce šedesátých let minulého století. Tento dílčí cíl ve svém důsledku měl přinést poznání a případné nové pohledy na zásadní dějinné okamžiky. Významné události minulého století, v letech 1968, 1989 nebo v roce 1993, jsou dnes v oficiálních historických materiálech prezentovány tak, že se v Habrech žádné změny neodehrávaly.

Výzkum a celá práce tak má v celkovém pojetí přinést, co možná nejkompaktnější pohled na proměny každodenního života obyvatel Habrů, a to především z pohledu toho, jak je vnímají, reflektují a hodnotí obyvatelé tohoto malého města.

1 METODOLOGICKÁ ČÁST

1.1 Charakteristika výzkumu

V době, kdy autor volil téma diplomové práce se objevila v českých médiích interaktivní mapa kvality života. Ta vznikla v rámci společného projektu sociologa Daniela Prokopa, agentury Median a Aspen institutu. V tomto výzkumu je územně definován Vysočinsko-Orlický „pás štěstí“.¹

Tato skutečnost, v kombinaci s letitými zkušenostmi, že se většinou setkávám s pesimistickými názory na život v Habrech, přivedla autora práce k rozhodnutí zaměřit výzkum směrem k soudobým dějinám města. Druhým faktorem byla skutečnost, že soudobé dějiny města Habry jsou z pohledu historiografie, až na mizivý počet výjimek, opomíjeny. Toto rozhodnutí umocnilo také následné zjištění, že město Habry nedisponuje v dnešní době žádnou kronikou, která by zachycovala dějinný vývoj událostí a života v období od roku 1863 do roku 1997.

Naskýtá se tak možnost vytvořit práci, která by alespoň částečně mohla pomoci zaznamenat historii Habrů v jejich novodobé éře od časů normalizace po současnost. Tato diplomová práce je ve své podstatě zaměřena na téma každodennosti a proměn života obyvatel města Habry ležícím na severním okraji Vysočiny.

Hlavním cílem je podat zprávu o proměnách každodenního života na venkově tak, jak ji vnímají, reflektují a hodnotí obyvatelé tohoto malého města. Práce je zaměřena na vzpomínky lidí, kteří se zde narodili nebo prožili určitou část svého života, a na to, jak tito pamětníci vnímají proměny života v tomto historickém městě, v období od počátku normalizace do současnosti. Jako nejvhodnější přístup ke zkoumání tohoto tématu byl zvolen kvalitativní výzkum, jelikož právě tento přístup umožňuje podrobný popis a pohled na dané téma v jeho přirozeném prostředí, přičemž vytváří komplexní obraz daného tématu, a to za využití i dalších zanalyzovaných textů a názorů účastníků výzkumu.² Jako výzkumná metoda byla zvolena metoda orálně historická, a to v podobě interview, semistrukturovaných rozhovorů s pamětníky a lidmi žijícími či pocházejícími z tohoto malého městečka na Vysočině.

Výzkum samotný by tak měl reflektovat případné změny v základních oblastech lidského života, a to v oblasti v rodinného života, zaměstnání či volném čase. Letným pohledem na

¹ BOČEK, Jan a Jan CIBULKA. *Interaktivní mapa kvality života: nastavte si vlastní kritéria a podívejte se, ve kterých obcích se dobře žije* [online]. 22. listopadu 2018 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mapa-kvality-zivota-median-prokop-kscm-spd_1811220600_jab

² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9, str.50.

soudobou historii tohoto města totiž můžeme snadno dojít k názoru, že k žádným významným změnám v životě obyvatel Habrů nedošlo. Výzkum má tak za úkol nalézt zásadní milníky jak ve vývoji města, tak v životech jejích obyvatel.

1.2 Metody sběru dat

1.2.1 Orální historie

Orální historii můžeme definovat jako řadu propracovaných postupů využitelných badateli především v oblastech humanitních a společenských věd. Orální historie využívá primárně ústních sdělení osob z řad pamětníků zkoumaného jevu či tématu. Právě jejich individuální prožitky, vzpomínky a názory mohou přinést badateli obohacení poznání o těchto osobách nebo zkoumaném tématu.³ Nutno podotknout, že metoda orální historie se neustále vyvíjí a není možné ji postihnout zcela jednou konkrétní definicí. Tato metoda, tak oproti jiným historickým, výzkumným metodám, dává slovo opomíjeným vrstvám společnosti. Jedná se o cestu, která přináší demokratizující pojetí dějin, které je v protikladu oproti stále převažujícím přístupům, zaměřených na politické, sociální, hospodářské nebo vojenské dějiny. Ty jsou i dnes postaveny především na zkoumání psaných pramenných materiálů. Orální historie tak svým pojetím poskytuje prostor neelitním vrstvám lidské společnosti.⁴

K jejímu zrodu došlo ve Spojených státech amerických. Zaměříme-li se na problematiku každodennosti, nižších společenských vrstev, můžeme jako jedno z prvních zásadních děl uvést dílo představitelů chicagské sociologické školy Wiliama Thomase a Floriana Znanieckého *Polish Peasant in Europe and America*.⁵ Pokud na tomto místě je zmíněn jeden z prvních zahraničních textů je vhodné zmínit také díla domácí. Z pohledu mikro historie a každodennosti lze bezpochyby vyzdvihnout dílo kolektivu autorů kolem profesora Miroslava Vaňka, nestora české orální historie, s názvem „Obyčejní lidé...?!“, které je významnou sondou do života předrevolučních, neelitních vrstev československé společnosti a je zaměřeno mimo jiné i na otázky každodennosti, regionálních dějin a problematiku všedních dnů.

V době, kdy se většina korespondence vede elektronicky a ubývá psaných zdrojů je z hlediska budoucích historických výzkumů žádoucí snaha zachytit tato sdělení a vzpomínky, neboť

³ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. str.11.

⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.str.19.

⁵ *Tamtéž*, str.37.

význam těchto zdrojů může být v budoucnu nezastupitelný. V případě tohoto projektu se jedná o jedinečnou možnost zachycení subjektivních vzpomínek narátorů, které mohou v budoucnu sloužit jako cenný badatelský materiál. Zejména při komparaci s oficiálními záznamy o životě v Habrech. Tyto převážně úřední záznamy a dokumenty, jsou dnes vytvářeny prakticky monopolně představiteli zdejší samosprávy.

Pro účely této práce byla nakonec zvolena forma semistrukturovaných rozhovorů jež se jeví jako vhodnější přístup při zaměření na určité historické události či témata každodennosti. Tato forma totiž umožňuje pokládání otázek, čímž je tazateli umožněno narátora udržet u daného tématu a může tak získat maximum relevantních informací, které ve svém důsledku přinášejí obohacení znalostí o tématu a mohou také přinést nové pohledy na oblast výzkumu v problematice dějin každodenního života.⁶

1.2.2 Mentální mapy

Mentální či vzpomínkové mapy jsou dnes další dostupnou možností, jak rozšířit orálně historické výzkumy. Kombinace rozhovoru a vzpomínkové mapy, může narátora vytáhnout od teoretického vyprávění ke konkrétním zakresleným místům, a tedy i konkrétním dějům, událostem, jelikož konkrétní místa bývají často u lidí spojena s konkrétními událostmi.

Metoda výzkumu prostřednictvím mentálních map patří do behaviorální geografie. Lze ji charakterizovat jako geografické znázornění, představy lidí o nějakém prostředí a jeho uspořádání. Zaměřuje se také na zkoumání kvality života a na vztah k hodnotám. Mentální mapa je charakterizována jako nákres, který znázorňuje jedinečné vnímání prostoru, tak jak se v něm jedinec podle svých každodenních zkušeností orientuje.⁷

V souvislosti s mentálními mapami se dnes objevuje také termín vzpomínkové mapy. Ve většině případů je před vznikem takové mapy položena základní otázka v rovině: Jak si pamatujete určité místo? Pro vzpomínkovou mapu lze využít předem domluvenou schůzku s účastníkem výzkumu. Tato metoda je především přínosná zejména pro pochopení vnímání prostoru, kdy lidé často vnímají místo, kde žijí, jaksi automaticky a nereflektují jeho proměny či důležitost těchto míst.⁸

⁶ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. str. 76.

⁷ SPALOVÁ, Barbora a Václav UMLAUF. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3504-0. str.25.

⁸ SPALOVÁ, Barbora a Václav UMLAUF. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3504-0. str.161.

V rámci výzkumu tohoto projektu byli narátoři požádáni o vytvoření mentálních či spíše vzpomínkových map. Byli osloveni před samotnými rozhovory o vytvoření mapy či náčrtu města, tak jak si Habry vybavují. Byl jim předán pouze čistý list papíru a psací potřeby. Ve většině případů došlo z jejich strany k dotazům v rovině jistého nepochopení, která provázela jejich skepsi k vlastním výtvarným schopnostem, a to zejména u příslušníků nejstarší generace. Proto byly získány tyto materiály jen od těch narátorů, kteří neměli k tomuto záměru výhrady. Po ubezpečení, že primárním účelem není vytvoření detailního či přesného plánu města, ale o ztvárnění pro ně důležitých lokalit či staveb, někteří z narátorů, kteří vyjádřili předtím jisté obavy, ochotně ve své činnosti pokračovali a dokončili své mapy. Vznikl tak další zdroj dat, který se stal součástí této diplomové práce.

1.2.3 Výběr vzorku a prostředí výzkumu

Při koncipování projektu byla záměrně zvolena klasifikace potencionálních narátorů do tří skupin. Hlavním kritériem se stal věk narátorů, kdy podle něj byly specifikovány tři kategorie, či přesněji generace pamětníků. Vznikla tak idea komparovat pohled na každodennost obyvatel města z pohledu rozdílných skupin. Za tímto účelem byl stanoven počet narátorů na patnáct. Tento počet byl následně rozdělen rovným dílem po pěti pamětnících z každé generace. Z genderového hlediska při rozdělení výzkumného vzorku byl předpoklad, že se bude jednat o co nejvyrovnanější poměr mužů a žen. Z tohoto hlediska je konečný poměr narátorů devět mužů a sedm žen vyhovující. Při tvorbě koncepce vzorku byla snaha o vytvoření co nejrozmanitějšího složení narátorů. Proto bylo plánováno zapojení představitelů zdejší samosprávy do tohoto projektu. Stejně důležité se jevílo dát prostor některým členům či zaměstnancům zdejšího zemědělského družstva. Nezbytné bylo také vytipovat členy místních spolkových organizací, ať už ze strany TJ Sokol, fotbalistů, hasičů nebo chovatelů. Dále bylo naplánováno, že budou osloveni pracovníci zdejšího největšího výrobního závodu Xavergen, produkující různá plemena kuřat a slepic. Důležitým se jevílo také zapojit narátory, kteří nebyli aktivní v žádné zájmové organizaci ani nebyli s městem spojeni pracovní, případně se do něj přistěhovali až v dospělosti. Nebyl opomenut ani zdejší dlouholetý činovník předlistopadových zájmových spolků. Konečným cílem této koncepce bylo vytvořit takové složení výzkumného vzorku, které by obsahovalo co nejširší spektrum obyvatel Habrů.

Pro nejstarší skupinu narátorů bylo vymezeno období narození s horní hranicí data narození do roku 1955. Tedy generace občanů, která byla schopna vnímat optikou dospívajících nebo dospělých lidí, významné události československých dějin v letech 1968 a 1989 a tyto události reflektovat během samotného rozhovoru. Nakonec bylo uskutečněno celkem šest rozhovorů

v rámci této generační skupiny. K této skupině po konzultaci s vedoucím práce byl přiřazen také rozhovor, s narátorkou pracující ve zdravotnictví.⁹

Pro střední generaci byly vybráni nárátoři do roku narození 1975, tedy ti, co mohli vnímat změny v letech 1989 a 1993 v dospělém věku či během svého dospívání. Nejmladší skupina narátorů byla koncipována z řad, jak studentů středních škol, žijících v Habrech, tak z mladých lidí, kteří z nějakého důvodu Habry opustili či naopak se do něj po svém odchodu vrátili. Také v tomto případě byli nárátoři vybíráni s ohledem na co možná nejpestřejší spektrum narátorů. Zastoupeni byli jak vysokoškolsky vzdělaní nárátoři, tak středoškolsky vzdělaní či vyučení. Dále byl kladen důraz na to, aby byli zastoupeni, jak veřejně angažovaní nárátoři, tak ti, kteří se veřejného života a volnočasových aktivit neúčastní.

Pro lepší orientaci je níže uvedena tabulka s iniciály narátorů rozčleněných do tří generací a s uvedením způsobu jejich oslovení a s údaji o jejich životě v Habrech. Většina narátorů se vyslovila pro jistou formu anonymizace svojí osoby. Po zvážení všech rizikových faktorů bylo pro účely výzkumu přistoupeno k anonymizaci jednotlivých narátorů. Pro tento postup hovořilo několik skutečností. Relativně malý počet obyvatel, v kombinaci s možnými obavami ohledně budoucích reakcí ostatních občanů, by mohl v narátorech ještě před započítím rozhovorů, vzbudit možné obavy a nedůvěru. V rozhovorech by se za daných okolností mohli vyhýbat některým citlivým tématům, a proto byla zvolen tento přístup. V tabulce jsou tak všichni nárátoři uvedeni pod smyšlenými iniciály.

⁹ Rozhovor vznikl v roce 2018 v rámci studia předmětu Terénní praxe.

Narátor	Ročník narození	Vztah k městu Habry	Profese
1. generace			
B.K	1955	přistěhována za prací v 80. letech	pracovnice ve zdravotnictví
J.R	1954	přistěhován z nedaleké obce	úředník
J.M	1932	rodák	technik
V.F	1932	přistěhován v 70. letech	zemědělský pracovník
M.K	1953	rodák	dělník ve výrobě
F.N	1933	rodák	zemědělský pracovník
J.P	1950	rodák	zemědělský pracovník
2. generace			
E.S	1965	přistěhována v 70. letech	prodavačka
B.S	1961	přistěhován z nedaleké obce v 90. letech.	dělník
B.Ř	1974	přistěhován za prací v 90. letech	technik
E.P	1960	rodačka	pracovnice v administrativě
D.K	1966	rodačka	úřednice
3. generace			
A.K	1985	rodačka	pracovnice v administrativě
J.K	2000	rodák	student
T.P	1994	rodačka, odstěhování v roce 2012	pedagožka
P.K	1988	rodák, odstěhování v roce 2007	řidič z povolání
A.K	1989	rodačka, návrat v roce 2015	ekonomická pracovnice

Tab.1. Přehled narátorů.

1.2.4 Reflexe terénního výzkumu

Před samotnou realizací rozhovorů orálně historickou metodou je zcela nezbytné prostudovat ostatní možné zdroje informací, včetně dostupné literatury, pramenů či archivních dokumentů. Důkladné nastudování tématu a dějinného vývoje a událostí, v našem případě ve městě Habry, umožňuje následně vést kvalitní rozhovory s narátory. Nejinak tomu bylo i v případě tohoto výzkumu. V tomto případě autor práce využil výhody spočívající ve skutečnosti, že Habry jsou jeho rodištěm a má zde dodnes silné rodinné a osobní vazby.

Prvním zdrojem informací, který se nabízel při studiu dějin města Habry, byla zdejší kronika. Ta byla založena a vedena již od devatenáctého století, přesněji od roku 1836. Za tímto účelem byl osloven zdejší starosta Luděk Kovařík. V tento okamžik započala cesta, která místy připomínala detektivní příběh. Prvotně byl autor této práce odkázán na zdejší, současnou kronikářku, která měla částí kroniky z daného období aktuálně disponovat. U ní se však nacházela pouze část textů od roku 2005, přičemž část současných záznamů ještě není vyhotovena. Proto bylo od studia tohoto zdroje upuštěno. Znovu byl tedy osloven pan starosta, který konstatoval, že kronika byla odevzdána v souladu se zákonem Okresnímu archivu v Havlíčkově Brodě. Autor této práce však ani v této instituci kroniku nedohledal. Nachází se zde však kronika se záznamy od roku 1997 do roku 2005. Ředitel Okresního archivu pan Kružík k haberské kronice uvedl, že kronika města Habry nebyla odevzdána v souladu se zákonem zdejšímu archivu s odůvodněním, že představitelé města nemohou tuto kroniku nalézt. Pan Kovařík, při přímé konfrontaci tuto situaci již nekomentoval. Aktuální stav a místo uložení je jemu i dalším představitelům Městského úřadu v současnosti neznámé. Při rozhovoru s jedním z občanů města, byla naznačena skutečnost, že kronika města je zachována, a to přímo na Městském úřadě. Skutečným důvodem má být to, že na radnici panuje názor, že kronika patří do rukou města, a ne Okresnímu archivu, kam náleží podle zákona. Za dané situace bylo nemožné získat kroniku pro studium haberské minulosti, tak jak to bylo možné ještě v době relativně nedávné.

V tento okamžik bylo nutné vyhledat sekundární zdroje informací o novodobých událostech v Habrech. Za laskavého svolení ředitelky zdejší základní a mateřské školy byla zapůjčena pro prostudování školní kronika, vedena od roku 1968 do současné doby. Starosta města umožnil prostudovat a využít jako zdroj informací část archivních materiálů uložených na zdejším městském úřadě, které se různým způsobem vztahují k historii Habrů od roku 1968. U mnoha z nich je dnes těžké určit kdo byl jejich autorem. Na většině strojopisů a ručně psaných textů není jméno autora, i když lze předpokládat, že autorem by mohl být bývalý kronikář a místní

historik pan Josef Mendl, díky jehož aktivitám, je i přes současnou nedostupnost kroniky stále naděje nahlédnout do haberské minulosti. Jako zdroj informací byly využity také dokumentační přílohy k pamětní knize Habrů. Ty obsahují především množství dobových fotografií, jejich popisy a dobové výstřižky a ručně psané komentáře. Ze zdejší knihovny byly využity výtisky regionálního tisku s názvem Posel svazku obcí Haberska, vydávaného později pod pozměněným názvem Posel Haberska. Ten je vydáván i v současnosti v podobě čtvrtletníku přinášejícího informace ze všech obcí zdejšího mikroregionu.

Pro získání představy o soudobém vývoji města byly využity při přípravě články regionálního tisku Havlíčkobrodského deníku, jakožto i oficiální webové stránky města.¹⁰

Všechny tyto zdroje byly následně využity při přípravě před samotnými orálně historickými rozhovory. Výběr narátorů nakonec proběhl v rámci stanovených kritérií, především z osobní znalosti města a jeho obyvatel ze strany autora, neboť jak již bylo uvedeno, je sám zdejším rodákem. Tento fakt hrál při jejich prvotním oslovení nezastupitelnou úlohu. Autor sám byl pro potencionální narátory známý a od počátku vystupovali směrem k jeho osobě otevřeně a s patrnou důvěrou. V případech, kdy tomu tak nebylo, během krátkého rozhovoru, oslovení respondenti sami identifikovali tazatele nebo alespoň někoho z jeho rodiny. To hrálo významnou roli, především u generace nejstarších narátorů. V těchto situacích byla z jejich strany patrná výraznější ochota vyslechnout další detailní informace o samotném projektu.

Kontaktování potencionálních narátorů proběhlo v drtivé většině případů osobně. U nejmladších narátorů došlo u třech z nich k jejich oslovení cestou sociálních sítí, což usnadnilo organizační záležitosti k zamýšlenému rozhovoru. Při oslovování narátorů došlo

¹⁰ Historie města: Město Habry [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <http://www.habry.cz/historie-mesta/d-1005>, HOŠKOVÁ, Veronika. Se stavbou obchvatu se čeká na rozhodnutí soudu. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 14.0.2018 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/se-stavbou-obchvatu-se-ceka-na-rozhodnuti-soudu-20180914.html
JANÁČEK, Jakub. V Habrech roste víceúčelové hřiště. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100413habry_hriste.html
SAADOUNI, Štěpánka. Turisté budou moci na trase u Habrů posilovat Zdroj: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: Zdroj: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html
SAADOUNI, Štěpánka. V Habrech otevřeli záchranku. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 04.07.2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/v-habrech-otevrel-i-zachranku-20140704.html
STEJSKALOVÁ, Věra. Bioplynové stanice v lihovaru hrozí uzavření kvůli zápachu. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 27.05.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100526bioplynova_stanice.html

pouze k jednomu odmítnutí účasti na tomto projektu. Došlo k němu před samotným rozhovorem, kdy se narátor patřící k nejstarší generaci místních obyvatel omluvil s tím, že se necítil zdravotně natolik v pořádku, aby rozhovor zvládl.

Samotné nahrávání rozhovorů probíhalo na mobilní telefon s funkcí diktafonu. Tento způsob se ukázal jako nejméně stresová a vhodná nenásilná varianta. Narátoři jejich přítomnost prakticky nevnímali. Jejich přítomnost je nerušila, brali je jako samozřejmou věc dnešní doby. celku logicky byly pořízeny nejdelší rozhovory s narátory nejstarší generace. Kromě jednoho, všechny překročily délku jedné hodiny. U střední generace se rozhovory pohybovaly v délce třiceti až čtyřiceti minut. U nejmladších narátorů byla délka rozhovorů nejvíce odlišná, některé rozhovory trvají zhruba dvacet minut některé byly ve skoro dvojnásobné délce.

Většina rozhovorů vznikala přímo v Habrech, v bydlišti oslovených narátorů nebo u jejich rodičů. V jednom případě byl rozhovor uskutečněn v budově Městského úřadu v jeho zasedací místnosti, a to na žádost samotného narátora, který tento požadavek zdůvodňoval větším klidem pro rozhovor. V případě jednoho z narátorů nejmladší věkové kategorie vznikl rozhovor v místní pivnici. Další dva z výzkumných rozhovorů vznikly v Praze, kde dva z narátorů v současnosti žijí. Jeden ve veřejné kavárně v Praze a druhý v restauraci ve Vysočanech.

1.3 Použité zdroje

1.3.1 Odborná literatura

Při vypracování této diplomové práce bylo nezbytné využít a načerpat znalosti a postupy z odborné literatury historicko-vědních disciplín, z oblasti zaměřené na metodologii kvalitativního výzkumu a i samotnou metodu orální historie. K problematice orální historie je v textu využita dosud nejucelenější kniha na české scéně, autorů Miroslava Vaňka a Pavla Muckeho *Třetí strana trojúhelníku*, a dříve vydaná publikace *Naslouchat hlasům paměti*, týkající se teoretických a praktických aspektů této metody. Z publikace byly načerpány především postupy nejen k přípravné fázi rozhovorů, ale i k jejich vedení a následné analýze a interpretaci získaných údajů.

Ze sociologického hlediska byla využita literatura, kterou dnes můžeme považovat za díla základní, a to Hendlův *Kvalitativní výzkum* a teoretický základ *Jak se vyrábí sociologická znalost* od Miroslava Dismana. K oblasti vedení terénního výzkumu a vedení rozhovorů bylo využito Kaufmanovo dílo s názvem *Chápající rozhovor*. Nebyla opomenuta ani *Kolektivní paměť* Maurice Halbwachse. K problematice každodennosti byla zdrojem základních informací kniha Georga Iggerse *Dějepisectví 20. století* společně s dostupnými elektronickými skripty

docenta Jiřího Kubeše z Filozofické fakulty Univerzity v Pardubicích, k předmětu Dějin každodennosti.

Vzhledem k zařazení tzv. mentálních nebo také vzpomínkových map bylo nutné využít dostupnou literaturu k tomuto tématu. V této oblasti byla zvolena především publikace *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map* od autorů Spálové a Umlaufa.

K samotné historii města Habry nevznikla do současné doby žádná odborná publikace, až na jedinou výjimku. Jedná se o dílo autorů Pavla Nováka a Karla Růžičky nesoucí název *Habry: dějiny města 1101-2001*, kniha je z pohledu místní historiografie zásadním textem mapující dějiny Habrů, a to i v období let 1945 až 2001. Je také jedním z mála textů, který přináší informace o volnočasovém vyžití ve městě a aktivních spolcích v daném období. Knihu společně napsali učitel z haberské základní školy Pavel Novák a haberský patriot a amatérský historik Karel Růžička a byla vydána k výročí 900. let od první zmínky o Habrech v Kosmově kronice. V zájmovém období se text knihy věnuje především spolkovému životu a výčtu realizovaných staveb v Habrech. Kniha je psána v duchu pozitivní a slavnostní nálady před významným výročím a tak prakticky neobsahuje kritické nebo negativní informace o životě v Habrech. Dalšími jsou publikace zdejších dvou volnočasových spolků a to kniha *130 let sboru dobrovolných hasičů města Habry, 1879–2009* od Jiřího Rainiše. Autor této publikace je desítky let činným místní velitelem sboru dobrovolných hasičů a zároveň představitelem zdejší samosprávy. V knize nalezneme především informace k zásahům místních požárníků a také k historii techniky, kterou hasiči v průběhu let získali. Dalším dílem je včelařský sborník základní organizace Habry s názvem *50 let včelařství na Habersku*. Ten přináší především informace o chovu včel v haberském okolí a také o fungování včelařů v rámci kroužků pro děti a o jejich zapojení do veřejného života v osmdesátých letech minulého století. Dobovým textem, který byl při studiu tématu a psaní tohoto textu také využit se stala závěrečná práce k postgraduálnímu studiu Josefa Krumla z roku 1975 s názvem *Geografická charakteristika obce Habry*. Ačkoliv se jedná o studentskou práci, faktografické a statistické údaje k občanské vybavenosti v Habrech sedmdesátých let, prakticky jinde dohledat nelze, díky tomu je tento text důležitým zdrojem informací. Pro základní historické údaje a orientaci posloužil *Historický lexikon městysů a měst*. V němž se nachází základní statistické údaje k vývoji počtu obyvatelstva.

1.3.2 Kronika města a školy

Jak už bylo zmíněno výše kronika města Habry je v současné době dostupná pouze z období od roku 1997 do současné doby. Záznamy z posledních let nejsou zatím vyhotovené. Ke kronice z let 1997 až 2005, kterou jsem měl možnost prostudovat, lze uvést, že obsahuje základní údaje o chodu obce. Většina záznamů začíná informacemi o ročním vývoji počasí. Kronika ovšem přináší informace týkající se i každodenního života města. Je zde uveden výčet, obchodů a restaurací či dostupných oborů lékařské péče. Zápisy také referují o investičních akcích města, včetně těch z let předcházejících, jakými byla výstavba kanalizace či obecního vodovodu. Poměrně detailně informuje o kulturních a společenských akcích zdejších spolků - hasičů, rybářů nebo místní sokolské jednoty. Přináší také informace o zdejších komunálních volbách a sestavených kandidátkách aktivních politických stran a hnutí. Tento historický pramen je o to cennější, že svým obsahem se často ve svém textu vrací do minulosti před rokem 1989. Kronikář například komparuje kulturní akce ve městě z let předrevolučních s těmi, které se zde konají v letech nedávno minulých. V kronice jsou zaznamenány i roky vstupu České republiky do Evropské unie.¹¹ Kronika má jen v některých částech číslované stránky. Většina zůstává neočíslovaná. Autorem těchto kronik je místní rodák a amatérský historik Josef Mendl, který je také autorem zápisů v současnosti veřejnosti nedostupných kronik. Ze zdravotních důvodů nakonec po mnoha letech této činnosti zanechal. V posledních deseti letech se na této pozici vystřídal v krátkých časových obdobích několik dalších kronikářů, kteří v současnosti kroniku za poslední roky dopisují. Zápisy z poslední doby se v Haberské kronice vyznačují především svou stručností.

Vzhledem k již zmiňované absenci zápisů haberské kroniky pro období let 1968 až 1997, byla také využita při studiu historie obce kronika zdejší ZDŠ Habry, později Základní školy Habry. Pro účely této práce kronika poskytuje základní přehled jejího zapojení do veřejného života v obci. V časech před rokem 1989 je to častá účast na veřejných oslavách Prvního máje, Dne matek, Mezinárodního dne žen či poměrně frekventovaná účast v době normalizace při oslavách u pomníku partyzánské brigády Mistra Jana Husa v nedalekých Leškovicích. Přínosné pro pochopení vývoje v obci je poměrně výrazně zaznamenaná snaha zdejší školy utlumovat docházku místních žáků na hodiny náboženství. Tato skutečnost byla ve škole dle zápisů jedním ze zásadních témat, a to až do roku 1989. Zajímavé informace kroniky zaznamenává také k událostem na škole po roce 1968. Po roce 1989 obsah kroniky nadále přináší informace o

¹¹ *Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě* (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, Kronika města Habry 1997–2005.

zapojení školy do veřejného života v obci. To souvisí zejména s pořádáním kulturních akcí pro důchodce či různých akademií žáků a také s jejich zapojením do úklidu veřejného prostoru v Habrech. Obecně také informuje o průběhu školních ročníků a chodu školy v jednotlivých letech.¹²

1.3.3 Archivní prameny

Jak již bylo několikrát zmíněno haberská kronika mapující historii celého minulého století není v současnosti veřejnosti k dispozici. Z tohoto důvodu byl autor této práce nucen pokusit se vyhledat, k doplnění informací z dostupných kronik, další relevantní, archivní prameny. Archiv zdejšího Místního národního výboru v Habrech týkající se období od roku 1945 do roku 1990 je v současnosti ve sbírkách Okresního archivu Havlíčkův Brod a jako nezpracovaný materiál není výzkumné činnosti přístupný. Z identických důvodů není možné využít ani navazující archiv městského úřadu Habry z let 1990-2012. Z těchto výše uvedených důvodů byl osloven nynější starosta města Habry, pan Luděk Kovařík, který souhlasil s možností prostudování archivních materiálů, které jsou uloženy v haberské knihovně a týkají se historie Habrů od šedesátých let až do současnosti.

Zde byly nalezeny materiály, které posloužily jako neocenitelný zdroj informací při nastudování dané problematiky. Tyto texty byly dále využívány při samotném zpracování zvoleného historického tématu. Zcela ojedinělými texty z těchto sbírek jsou ručně či strojově psané texty. Vzhledem k větší autentičnosti autorských textů určených k historickým zápisům je výpovědní hodnota těchto informací často významně cennější nežli oficiálně psaná, za minulého režimu kontrole podléhající kronika. Tato skutečnost se prokázala zejména v tématech historicky citlivých událostí, například kolem pražského jara 1968 a pozdějších, ke kterým v Habrech došlo. Dále zde bylo nalezeno a později ke studiu tématu využito několik čísel zpravodaje místního JZD. V archivních materiálech haberské knihovny byly nalezeny a využity k této práci *Dokumentační přílohy k pamětní knize města Habry*, a to z období od šedesátých let do současnosti¹³. V těchto dokumentech se podařilo nalézt řadu informací, obsahují jak množství dobových fotografií, tak stručných textů, které se k nim váží. Jedná se krátké popisy k událostem a každodennímu životu v obci, které mapují jak kulturní život v Habrech, tak významné stavby, které byly realizovány v průběhu posledních padesáti let.

¹² *Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), Školní kronika 1960-2018.*

¹³ Archiv města Habry, *Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1981.*
Archiv města Habry, *Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1985.*
Archiv města Habry, *Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1993.*
Archiv města Habry, *Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1994.*

Využit při studiu novodobé historie Habrů, byl také Pamětní list, stručně mapující historii města mezi lety 1934 až 1992 a sepsaný zdejším zastupitelstvem jako poselství dalším generacím v roce 1992. Prostudován byl i další zde uložený materiál týkající se doby od normalizace po současnost většinou ve formě dobových výstřižků

V Habrech vycházel místní tisk v podobě *Haberského zpravodaje*, který tvořilo několik listů strojopisu. V archivu haberské knihovny byl nalezen, v počtu několika jednotek, a jeho výtisky byly využity při nastudování tématu a zpracování této práce. Od roku 2003 jsou v knihovně také uloženy výtisky *Posel svazku obcí Haberska*, přinášející informace o dění ve zdejším mikroregionu, jehož jsou Habry centrem. V této práci tak představují další potenciální zdroj informací o zdejších událostech poslední doby.

1.4 Teoretický rámec

1.4.1 Dějiny každodennosti

Jedním z mnoha uznávaných úhlů pohledu na dějiny, který přináší množství nových interpretací minulých dějů, se v relativně nedávné době stala i každodennost (něm. Alltag, angl. Everyday life, franc. la vie quotidienne).¹⁴

Samotný pojem dějiny každodennosti nebo jen každodennost, lze jen s obtížemi definovat. V odborné literatuře, a to jak domácí, tak zahraniční provenience, jen těžko nalezneme jednotnou, konkrétní definici. Významný německý historiograf Alf Lüdtke věnující se tématům všedního dne, hovoří o pojmu každodennosti jako o diskutabilním a s nejasným, dokonce i kontroverzním významem.¹⁵

V českém prostředí se pokusil charakterizovat každodennost, historik Petr Sedlák, podle něj k její charakteristice patří obzvláště prostorový a časový rozměr. Každodennost je místo, kde lidé žijí a prožívají své všední životy, a zároveň neustávající běh dnů, v němž se tyto životy odvíjejí a jež vyplňují svými rutinními projevy. Každodennost sestává z toho, co je na denním pořádku. Každodennost jako téma je v opozici vůči takzvaným velkým neboli politickým dějinám. Lidé totiž ve svém všedním životě většinou nahlíží na svět kolem sebe v perspektivě

¹⁴ KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750)* [elektronická skripta]. ©2007-2012 [cit. 2011-05-05]. dostupný z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. str. 8-9.

¹⁵ LUDTKE, Alf (ed.): *History of Everyday Life: Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life*. Princeton, Princeton University Press 1995, str. 2.

začlenění do existujících mocenských hierarchií, souvislosti dění a z hlediska praktického obstarávání existenčních potřeb.¹⁶

Vzrůstající zájem o každodennost přichází s nástupem demokratizace dějin a snahám o hledání jiných perspektiv historie než těch, které nabízely politické a vojenské „událostní“ dějiny. Zvýšení zájmu o témata každodenního života z pohledu historiků můžeme datovat do sedmdesátých a osmdesátých let minulého století. V té době se zrodila kritika tradičních přístupů k historickému bádání. Tento negativní pohled se týkal především oblasti událostních dějin či sociálních dějin a přístupu marxistické školy a příslušníků druhé generace francouzské školy Annales. Rostoucí zájem o témata každodenního života můžeme také nalézt v této slavné francouzské historiografické škole. V díle jednoho z předních představitelů France Braudela, *Struktury každodenního života*¹⁷, nalezneme zaměření na aspekty běžného lidského života, ať už jde o zdraví, odívání či stravování ve společnosti mezi 16. až 18. stoletím.

Skutečně až průběh druhé poloviny 20. století znamenal rozkvět dějin každodennosti. Postupem času vznikly dva základní přístupy k jejímu studiu. Jedna část historiků se zaměřila na široce pojatý výzkum hmotné kultury, kdy zkoumaly témata vnímání času a prostoru, a zaměřily se přitom na oblast hospodářství, výživy, bydlení, dopravy či technických inovací, stejně jako dalším oblastem života. Druhá část z nich zpochybňovala takový přístup jako příliš objektivizující, protože se tím vytrácel z historie jedinec jako takový. Proto se někteří historici zaměřili na oblasti nemateriálního světa ve snaze nalézt odpověď na otázku, jakou měrou se může jedinec podílet na vytváření svého života.¹⁸

Zde musíme zmínit zejména představitele italské školy Carla Ginzburga, Carla Ponioho a další. Za všechny významná díla jmenujme alespoň Ginzburgovo dílo *Sýr a červi*.¹⁹ Jak píše Iggers, cílem bylo vrátit dějinám lidskou tvář.²⁰

Dnes panuje prakticky shoda v tom, že každodennost v sobě zahrnuje velké množství různých metodologických přístupů, které jsou inspirovány jinými obory, a to převážně etnografií

¹⁶ SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání = Every life as a topic and a concept of historical knowledge*. Soudobé dějiny. 2013, 20(1-2), 120-157. ISSN 1210-7050. str.121.

¹⁷ Více k tématu viz. BRAUDEL, Fernand. *Civilization and capitalism, 15th - 18th century. Volume I, The structures of everyday life: the limits of the possible*. 1st California pbk. print. Berkeley: University of California Press, 1992. 623 s. ISBN 0-520-08114-5.

¹⁸ KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750)* [elektronická skripta]. ©2007-2012 [cit. 2011-05-05]. dostupný z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. Str. 8.

¹⁹ GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000. 223 s. Každodenní život; sv. 6. ISBN 80-7203-278-X.

²⁰ IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*. Přeložil Pavel KOLÁŘ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-504-8. str.101.

a sociologií. Jedná se o dějiny mentalit, historickou antropologii či mikrohistorii. Stejně tak se historici v každodennosti pokouší věnovat rozličným tematickým okruhům.²¹

Z pohledu autora, který dosud nemá tolik zkušeností s tou problematikou, je každodennost tématem, které má v celé své šíři teoretický předpoklad přinést v dnešní době mnoha vrstvám společnosti něco s čím se z pohledu historie mohou lépe identifikovat. Z pohledu nejen této práce je každodennost možností, jak přiblížit život našich předků, rodičů a prarodičů, jak pracovali, bydleli nebo přemýšleli. Zároveň nám může studium každodennosti přinést poznání o proměnách životního stylu, pracovních podmínek a mnoha dalších aspektů běžného života. V ideálním případě by se mělo jednat o kombinaci objektivizujícího a nemateriálního přístupu.

1.4.2 Kolektivní paměť

Francouzský historik Jacques Le Goff považuje za období největšího rozmachu kolektivní paměti 19. století. V té době vzniká mnoho interpretací o původu jednotlivých národů skrze společný mýtus. V mnoha případech za účelem legitimizace vzniku národního státu. Tuto tvořenou národní kolektivní paměť podporovaly i nově budované památníky, muzea, galerie a veřejné připomínání památných událostí.²²

Obecně můžeme definovat kolektivní paměť jako to, co se přenáší slovy. Zároveň proces jejího vytváření a udržování je stejný jako v případě jejího nositele, tedy ústním předáváním. Podobně jako jazyk, vzniká a zaniká s pamětí jednotlivých lidí.²³

K vlastnostem nejen kolektivní paměti lze zařadit charakteristický rys selektivity. Obsahy, uložené v paměti lidí, totiž nemají konstantní, neměnnou povahu, naopak jsou nestálé a v průběhu času se proměňují. Pro paměť je také charakteristické vytěsňování nepříjemných zkušeností a zážitků.

K typickým jevům patří eliminace určitých témat, ale např. i přepisování individuálních biografí, vytváření nových mýtů nebo také ožívování starých ran a resentmentů.²⁴

Samotný pojem kolektivní paměť se rozšířil do širšího povědomí v souvislosti s dílem jednoho z předních francouzských sociologů Maurice Halbwachse. Halbwachs definuje kolektivní

²¹ KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750)* [elektronická skripta]. ©2007-2012 [cit. 2011-05-05]. dostupný z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. str. 9.

²² LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007, ISBN 978-80-7203-862-6., str. 102-109.

²³ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. str. 64.

²⁴ PFEIFEROVÁ Štěpánka ŠUBRT Jiří. „Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání“ In *Historická sociologie 2010 (1)*: str.25.

paměť jako: „*souvislý proud myšlení v jehož nepřetržitosti není nic umělého, protože z minulosti uchovává pouze to, co je z ní dosud živé nebo schopné žít ve vědomí skupiny, která ji udržuje...*“²⁵ Kolektivní paměť je podle něj odlišná od historie jako takové, protože ta člení dějiny na konkrétní období, případně staletí. Oproti tomu v nepřetržitém vývoji kolektivní paměti nejsou žádné dělicí čáry, tak jako v historii. Tyto předěly tvoří nepravidelné a neurčité hranice. Ty jsou vymezeny tím, kam dosáhne paměť. Tato koncepce zastává názor, že neexistuje pouze jedna kolektivní paměť, což je charakteristický znak, který ji také odlišuje od historie. Jednotlivé typy nejdou jen v čase po sobě, ale též vedle sebe, přechází mezi jednotlivými místy či oblastmi společnosti.²⁶

Sám Halbwachs vycházel z francouzské sociologie, tzv. Durkheimovy školy. Durkheim začal vedle pojmu kolektivní vědomí používat také výraz kolektivní představy, který slouží k vyjádření spontánních, neregulovaných a emocionálně zabarvených obecných věr a idejí. Příčiny vzniku kolektivního vědomí a kolektivních představ spatřoval Durkheim nikoliv ve stavech individuálních vědomí, nýbrž ve vlastní povaze společenského soužití. Ve svých pozdějších pracích v něm spatřoval nejdůležitější složku života společnosti, ba přímo její podstatu.²⁷

Výraznější pozornosti se problematice paměti dostalo ze strany historiků až v sedmdesátých letech 20. století. Tedy v době, kdy ve světě docházelo k výrazným společenským změnám. Rozšiřoval se vliv a styl městského života a šířila se orientace na konzumní způsob žití, v ruku v ruce s nástupem moderních technologií. Na venkově docházelo k zániku tradičních struktur venkovské společnosti. Příkladem je dnes již klasické dílo Pierra Norry, *Místa paměti*. Kolektivní paměť chápána tradičně jako pouto s minulostí, přenášená po generacích se stává minulostí. Nahrazuje jí úmyslné tvoření dějin s problematickou, neúplnou rekonstrukcí uplynulého děje.²⁸

Na francouzské předchůdce úspěšně navázali manželé Assmannovi, kteří vytvořili koncept čtyř tematických druhů kolektivní paměti. Jedná se o paměť:

²⁵ HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISSON, ed. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-016-2. str. 125.

²⁶ *Tamtéž*, str.128.

²⁷ PFEIFEROVÁ Štěpánka ŠUBRT Jiří, „Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání“ In *Historická sociologie 2010 (1)*: str.12.

²⁸ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.str.127-128.

- 1) mimetickou (společenské jednání prostřednictvím nápodoby);
- 2) paměť věcí (kdy se jedná o pozůstatky minulosti, jakými jsou pomníky, stavby, náhrobky a podobně);
- 3) paměť kulturní (minulost reprezentovaná skrze symbolické struktury, zvyky či obřady);
- 4) komunikativní (je předávána mezi třemi až čtyřmi současných generací, mluvenou řečí).²⁹

Z hlediska orální historie je nejvýznamnější vztah právě mezi posledními dvěma kategoriemi. Po odchodu nejstarší generace, přibližně po osmdesáti letech se z této komunikativní paměti, na kterou je orální historie zaměřena, selektivně stává paměť kulturní v podobě tradic, dat v učebnicích či svátků. Vzniká tak prostor, označovaný jako „floating gap“ čili plovoucí mezera, která se v různé šířce se s dalšími generacemi posunuje v koloběhu času dál dopředu.³⁰

V případě výzkumu této práce, který je postaven na třígenerační skladbě vzorku narátorů, je důležitá paměť komunikativní. Trvání generací je většinou stanoveno na dobu třiceti let. Což odpovídá přibližně i rozdělení narátorů v tomto výzkumu. Důležitým aspektem při vícegeneračním výzkumu je také důležité posuzovat tyto údaje z pohledu vrstvení zážitků.³¹ Protože většina dalších zážitků v průběhu života je pamětníky konfrontována s tou první, která tvoří přirozený pohled, vnímání světa. Všechny tyto Manheimovi myšlenky a postupy jsou v případě zamýšleného výzkumu velice důležitými aspekty.

1.5 Obsahová analýza

Obsahová analýza, jak ji definoval Bernard Belson ve čtyřicátých letech minulého století, byla původně určena k analýze obsahu masmédií. Postupně se její využití rozšířilo i do oblasti společenských věd a také do humanitních oborů. Obsahová analýza je měřicím nástrojem, který umožňuje převod verbální komunikace do měřitelných proměnných. Tento přístup patří do pozitivistického modelu empirického výzkumu. Tak jako u všech výzkumných nástrojů se i v jejím případě předpokládá existence logicky vytvořené teorie.³²

²⁹ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. str.128.

³⁰ *Tamtéž*, str.112-113.

³¹ MANHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia* [online]. 2007, 4(1-2), 34 [cit. 2020-01-09]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5548

³² KRONICK, Jane C.. 1997. „Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 33 (1): str. 57.

Obsahová analýza využitá v kvalitativním výzkumu sleduje nejenom obsah sdělení, stejně jako v případě analýzy kvantitativní, nýbrž je také zaměřena na jeho další aspekty jako jsou formy sdělení, motivy sdělení, adresát sdělení nebo na komunikační efekt samotného sdělení.³³

Z hlediska orální historie výzkumník začíná využívat obsahovou analýzu, poté co nashromáždí veškeré relevantní znalosti a vědomosti z dostupných pramenů a literatury. Tento proces přichází na scénu ještě před samotným započítím nahrávání výzkumných rozhovorů. Po provedení rozhovorů a přepisu se údaje získané od narátora třídí, a to podle předem specifikovaných kritérií. Cílem použití obsahové analýzy je dosáhnout významné části rozhovorů za využití tzv. kondenzace, čímž se vyselektují významná sdělení od různých opakování či odboček od výzkumného tématu. Následujícím krokem by měla být tzv. indexace, čímž se vytvoří seznam prvků z rozhovoru, které jsou určitým způsobem významné v souvislosti s cílem projektu. Jedná se o různá fakta, data, specifické prvky projevu narátora. To nám umožní lépe zachytit konkrétní znaky zkoumané problematiky zároveň usnadňují orientaci a mohou vést k dosud neodhaleným souvislostem. Kondenzovaný celek rozhovoru se dále tematicky třídí. Při tomto procesu je věnována pozornost nejen faktografické rovině údajů, ale také jejich výpovědní hodnotě, frekvenci a prostoru, kterou jim narátor věnoval, míře jeho zájmu, jeho otevřenosti či originalitě jeho podání. Rozčlenění může být učiněno též chronologicky. V takovém případě je pozornost zaměřena na různé odbočky, které narátor věnoval konkrétním životním úsekům. Vytvořené dějové linie lze také při analýze opírat o významné dějinné mezníky nebo o subjektivní data, důležitá pro samotného narátora, jakými jsou narození, svatby kariévní úspěchy, úmrtí a další. Je logické, že v těchto případech se můžou vytvořené dějové linie překrývat. Finální faktografická analýza podložená seznamem konkrétních informací a dat se následně porovnává s dalšími údaji z jiných zdrojů či literatury. Rozpory neznamenají zpochybňování důvěryhodnosti narátora, ale mají být spíše motivem k dalšímu zkoumání a zjištění důvodů jejich vzniku. Často jsou zapříčiněny selektivitou paměti, nezájmem či nesoustředěností narátora či jen nesprávného pochopení otázek. Nalézt skutečné důvody je velice obtížné.

³³ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6. str.192.

Cílem je nejen rozbor obsahu narátorova sdělení, ale také jeho osobnosti, reakcí na konkrétní otázky či jeho interakci s tazatelem.³⁴

1.6 Etika výzkumu

Při jakémkoliv vědeckém výzkumu hrají důležitou roli otázky z oblasti etiky. Při humanitně zaměřených výzkumech se badatel dostává do bezprostředního, úzkého a mnohdy až velice osobního kontaktu s lidmi, jež jsou takového výzkumu součástí. Proto je více než důležité, nejen mít v povědomí etická pravidla a zásady, ale také se jimi řídit.

Pravidla etiky výzkumu asi nejvýrazněji formulují etické kodexy. Tyto „předpisy“ jsou však mnohými považované za příliš všeobecné, či omezující pro správnou praxi ve výzkumu.³⁵ K problematice etiky obecně v kvalitativním výzkumu můžeme uvést několik obecných zásad tak, jak je formuluje Hendl.³⁶

Přední povinností je získání od zúčastněné osoby jejího informovaného souhlasu. Je jasné, že předtím musí výzkumník tuto osobu plně seznámit s průběhem a okolnostmi výzkumu.³⁷

Jelikož je tato práce primárně založena na metodě orální historie musíme na tomto místě uvést informace k etice výzkumu z jejího pohledu. Etické zásady samotného provádění výzkumu by neměly být brány jako neměnné dogma, ale spíše jako soubor směrnic přinášející obecný kontext preferencí a vztahů, na které by měl badatel brát zřetel během svých etických rozhodnutí.³⁸ Ve světě orální historie vzniklo několik významných etických kodexů, které se touto problematikou zabývají a přináší tak instrukce pro badatele v této oblasti. V našem kontextu je zásadním dokumentem Etický kodex České asociace orální historie.³⁹

³⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. str. 192-193.

³⁵ GILLAM, Lynn; GUILLEMIN, Marylis. Etika, reflexivita a "eticky důležité okamžiky" ve výzkumu. *Biograf*. 2004, 35, str. 13.

³⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání.* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. str.155.

³⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání.* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. str.155.

³⁸ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. str. 228.

³⁹ Více k tématu na stránkách COHA: <http://www.coha.cz/>

V souladu s ním má badatel důkladně narátora obeznámit s účely a postupy výzkumu, jakožto i s jeho právem autorizace a anonymizace. Také by jej měl seznámit s dalším osudem jeho rozhovoru, jeho archivace, dostupností a možným budoucím využitím.

Jednou z nejdůležitějších etických zásad orálně historického výzkumu je respektovat narátora, a to vzhledem ke skutečnosti, že on sám daruje tazateli svůj životní příběh. V žádném případě by nemělo dojít ze strany tazatele k manipulativním záměrům.⁴⁰

Perspektivou orální historie je také neakceptovatelné jakékoliv neinformování či zatajování účelů výzkumu, byť za cenu jeho nedokončení či jeho ztráty. Etika a její zásady patří totiž společně se samotným rozhovorem k základním pilířům metody orální historie.⁴¹

⁴⁰ VANĚK, Miroslav a Pavel MŮCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. str.233

⁴¹ *Tamtéž*, str.228.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

2.1 Historie města Habry

Habry patří mezi nejstarší a zároveň nejmenší sídlo v kraji Vysočina. Nejmenší a jedno z historicky nejstarších měst na Českomoravské vysočině, byly prastarou tržní osadou, ležící na zemské stezce, která vedla z Prahy na Moravu. Z geografického hlediska jsou rozloženy na obou březích Malé Sázavky v Hornosázavské pahorkatině.

První zmínka o Habrech se objevuje již v Kosmově kronice v roce 1101. Oba zmiňují osadu „Gabr“ v souvislosti se zemskou stezkou, která procházela tímto krajem. Jak zmiňuje kronika v jednom ze svých zápisů, po této haberské stezce prchal v létě uvedeného roku přemyslovský kníže Oldřich před vojsky svého bratra Bořivoje.⁴²

Postupně se z úzké cesty stala stezka obchodní, kudy mohly putovat také povozy s rozličným nákladem. Tím získávaly Habry na významnosti, neboť se jednalo o přirozenou křižovatku důležitých obchodních cest. Důležité postavení Habrů bylo stvrzeno jejich povýšením na městys, díky rozhodnutí samotného Karla IV. v roce 1351. Povýšení na městys souviselo také s udělením tržního práva a práva užívat znak červeného štítu se starožitným stříbrným klíčem, který křížuje běloskvoucí meč se zlatým drždlem⁴³.

Strategická poloha Habrů měla v jejich historii za následek časté postižení válečnými událostmi. Z doby husitské je připomínána bitva u Habrů 8. ledna 1422. Město však více zasáhly nájezdy vojsk, ať už to byla vojska uherského krále Matyáše, nebo švédská vojska v roce 1639. Právě v tomto období byly Habry prakticky zničeny. V roce 1633 a o rok později zůstalo ve městě přibližně jen třicet obyvatelných domů. Vypálen byl i zdejší kostel.⁴⁴

Stejný scénář se opakoval po průchodu rakouské i pruské armády v květnu 1742. V průběhu následujících staletí se Habry ocitly v rukou několika šlechtických rodů. Nejdéle, bezmála dvě stě let patřilo zdejší panství rodu Trčků z Lípy.⁴⁵

⁴² KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-110-5.

⁴³ *Historie města: Město Habry* [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: <http://www.habry.cz/historie-mesta/d-1005>

⁴⁴ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str.18.

⁴⁵ *Tamtéž*, str. 178.

Haberská stezka byla letech 1752 až 1765 přestavěna na císařskou silnici a k jejím dalším úpravám a výstavbě státní silnice z Prahy do Vídně bylo přikročeno v roce 1932.⁴⁶

Zejména ke konci devatenáctého století vznikalo v Habrech množství kulturních a společenských organizací.⁴⁷ Obdobím vrcholného rozvoje se pro Habry stala doba od druhé poloviny 19. století. V roce 1854 zde byl zřízen okresní úřad a okresní soud. Společně s tím také Habry získaly sídlo berního úřadu. Nedlouho poté byla zřízena samostatná pošta. V souvislosti s rozvojem městyse ležícím na hlavní trase Praha – Vídeň, zde byl vybudován největší zájezdní hostinec v okolí, později známý jako hotel Slunce. V té době byl dominantou náměstí zdejší pivovar, fungující již od 15. století, který zásoboval i hostinské provozy v okolí Habrů. V těchto letech proběhla také jednání o vybudování železniční stanice v Habrech na dnešní trati Havlíčkův Brod – Kolín. Proti záměru se tehdy postavili vlivní občané města, především ti, kteří zde provozovali ubytovací a dopravní služby.⁴⁸

Otevřením této železniční trasy v roce 1871 došlo k znatelnému úbytku dopravy po silnici jenž Habry protínala. I přesto tento fakt bylo ve městě v první dekádě dvacátého století v provozu celkem sedm hostinců. Ještě na konci století došlo k zahájení výroby sodovky a limonád jako přidružené činnosti zdejší lékárny. Důležitým mezníkem bylo otevření Okresního domu v roce 1908, kam byly umístěny úřadovny okresních institucí. V té době měl haberský okres více než šestnáct tisíc obyvatel a jen v samotném městě čítající více než sedmnáct set obyvatel bylo přes padesát druhů drobných živností.⁴⁹

Začátkem dvacátého století byla v Habrech také založena zdejší – a nutno podotknout, že v té době velice aktivní – Sokolská jednota. V souvislosti s upozorněním, že představitelé samosprávy užívají označení města, ačkoliv Habry tento status neobdržely, byla podána žádost o přidělení tohoto statusu. Této žádosti bylo v roce 1909 císařským rozhodnutím vyhověno a Habry se staly oficiálně městem. Jeho představitelé znovu vyvolali diskuzi o zřízení vlakové stanice, tentokrát z Třemošnic směrem k již vybudované dráze od Kolína. Tento záměr však nebyl nakonec realizován pro neochotu finančně se podílet na této akci ze strany starostů dotčených obcí. V návaznosti na toto rozhodnutí byla o rok později založena první autobusová linka do osm kilometrů vzdáleného Golčova Jeníkova, kde se nacházela vlaková stanice. Konec

⁴⁶ *Město Habry* [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: http://kralovska-stezka.cz/user/data/Msto_Habry.pdf

⁴⁷ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str.53.

⁴⁸ *Tamtéž*, str. 68.

⁴⁹ *Tamtéž*, str. 78-79.

první světové války přinesl městu nejen návrat více než dvou stovek mužů, kteří byli nasazeni na frontě, ale po vzniku Československa také zrušení berního úřadu. Byla zde také založena obecní knihovna s bezmála dvěma tisícovkami knih. V té době také existovala ve městě pokračovací průmyslová škola pro učně všech řemesel a obchodů. K nejaktivnějším spolkům patřil v Habrech za první republiky již zmíněný Sokol. Jeho členové se v několika desítkách účastnili prvního poválečného sletu v Praze. Pořádali také časté kulturní a divadelní akce. V souvislosti s jejich činností došlo v roce 1931 k otevření vlastní Sokolovny. Jedním z posledních podniků, který byl otevřen před rokem 1939 se stala zdejší mlékárna. V té době úspěšně fungovala ve městě také Okresní záložna.⁵⁰ Poté nastala protektorátní doba a následující poválečná léta, kterým se věnuje následující podkapitola.

2.2 Poválečné dějiny (1945–1989)

Po roce 1945 došlo v Habrech k obnově činnosti zdejšího hasičského spolku a místní Sokolské tělovýchovné jednoty. V rámci politických procesů bylo odsouzeno více než dvacet haberských občanů, převážná část byla zbavena občanských práv a majetku. V haberské sokolovně se v roce 1952 konal veřejný proces, přenášený místním rozhlasem s osmičlennou protistátní skupinou Františka Mojžíše, který byl nakonec odsouzen ve vykonstruovaném procesu k trestu smrti.⁵¹ Jednalo se o část procesu s ilegální protikomunistickou skupinou, která byla aktivní v okolních městech po roce 1949, kdy se pro svojí plánovanou činnost snažila získat spolupracovníky.

Po roce 1945 byl zrušen haberský okres a zdejší soud. Habry přišly v tomto období o status města, stavební úřad i zdejší matriku. V rámci nového správního uspořádání Habry patřily nejdříve pod okres Čáslav, později pod Chotěboř, a nakonec byly začleněny do Havlíčkobrodského okresu. V rámci poválečných dějin byla kolektivizace v zemědělství jednou z nejvýznamnějších událostí v Habrech. Ačkoliv v druhé polovině padesátých let byl tlak na založení družstva enormní, nebylo zdejší družstvo stále založeno. Ve městě byly také pořádány náborové akce pro vstup do družstva. Jednotné zemědělské družstvo bylo nakonec založeno až v roce 1959. V šedesátých letech vznikl v Habrech specializovaný drůbežářský podnik, začleněný později do Východočeských drůbežářských závodů. Ještě předtím v padesátých letech byla založena zdejší pekárna spadající pod Východočeské pekárny.

⁵⁰ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8, str. 135.

⁵¹ *Rodina popraveného dostala dopisy po 42 letech*. Havlíčkobrodský deník.cz [online]. 16.4.2007 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: https://havlíckobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20070416_hb_rodina_popraveného.html

V druhé polovině sedmdesátých let byl okolo města vybudován silniční obchvat. Kulturní zařízení v obci rozšířila nabídka promítání filmů, později zbudovaného kina v objektu bývalé synagogy. Osmdesátá léta se nesla ve znamení vybudování veřejného vodovodu, kanalizace či nové budovy školy, dokončené začátkem devadesátých let.

V dobách normalizace byly ve městě aktivní spolky a společenské organizace hasičů, včelařů, myslivců, chovatelů a také rybářů. Činné byly také další organizace TJ Sokol, Československý svaz žen, Československý červený kříž, Svazarm, Svaz socialistické mládeže a Svaz československo-sovětského přátelství.⁵²

2.3 Současnost (1989–2019)

Od roku 1989 je nejvýznamnější událostí v Habrech navrácení statusu města, ke kterému došlo rozhodnutím České národní rady v říjnu 1992.⁵³ Městu byl také navrácen matriční a stavební úřad. Oproti předlistopadovému období zde v průběhu devadesátých let zanikla pobočka České spořitelny a také policejní služebna.

Po roce 1992 přešla většina ze zdejších výroben a obchodů do soukromých rukou. Jednalo se o i o zdejší pekárnu a také výrobní lahůdek. Transformací prošlo zdejší zemědělské družstvo a změnou majetnických poměrů také druhý významný podnik v Habrech, a to drůbežářský závod Xaverov. Ve městě vzniklo několik nových prodejen s drobným zbožím a potravinami. Po určité době ovšem došlo ke krachu některých zdejších podnikatelů. Jako příklad můžeme uvést Obchodní dům Marek a také s ním spojenou provozovnu vinárny a prodejny potravin. Z nedávné doby můžeme zmínit uzavřenou sklářskou výrobu v nově postavené provozovně společnosti VID Bohemia. Vývoj v posledních letech tak ukazuje na jeden z důsledků moderní urbanizace. Habry se po roce 2000, staly také přirozeným centrem nově vzniklého mikroregionu Královská stezka. Tato organizace zastřešuje Habry a několik okolních obcí a je význačnou místní kulturně-ekonomickou organizací. Město se po roce 2004 a vstupu do Evropské unie snaží o čerpání nejrůznějších dotací na realizaci projektů v Habrech. Těmi nejvýznamnějšími se stalo vybudování víceúčelového hřiště či revitalizace místní dominanty, a to Haberského rybníka v centru obce.⁵⁴

⁵² RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str. 154.

⁵³ Archiv města Habry, *Pamětní list*. Habry, 1992.

⁵⁴ Více viz. <http://www.cvhabry.cz/>, <http://kralovska-stezka.cz/> <http://xaverov.com/> <https://www.haberska-pekarna.cz/>

3 EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část práce byla rozdělena do tří hlavních částí, a to na základě předpokladu, že právě možnosti pracovního uplatnění, volný čas a služby a občanská vybavenost jsou hlavními, spíše základními aspekty, které mohou každodenní život obyvatel města Habry nejlépe charakterizovat. Další dvě kapitoly, a to Velké události na malém městě a Pojetí prostoru a narativní konstrukce v paměti obyvatel města Habry rozšiřují celkový rámec výzkumu. Výzkum je tak zaměřen nejen na témata každodenního života v tom nejužším smyslu, ale také na výjimečné a zásadní okamžiky soudobých dějin, a toho jak obyvatelé Habrů vnímají své okolí. Tematicky je tak empirická část zaměřena na co možná nejkomplexnější pohled na každodenní život v Habrech v daném období. Z tohoto důvodu doplňují tři základní kapitoly dvě další, z nichž jedna je zaměřena na využití mentálního mapování prostoru.

3.1 Možnosti pracovního uplatnění

Město Habry patří svojí polohou na severním okraji Českomoravské vrchoviny k typickým sídlům této oblasti. Tak jako na celé Vysočině, zde převažuje venkovský charakter krajiny. Obyvatelé tohoto regionu se vždy věnovali převážně zemědělství, které bylo nejčastější možností, která poskytovala možnost obživy a pracovního uplatnění. Postupem času zde vznikaly i další, dílčí pracovní příležitosti. I přesto zůstávalo zemědělské družstvo klíčovým zaměstnavatelem a často jedinou možností práce v místě bydliště. Podle oficiálních dokumentů zdejší samosprávy jsou v Habrech, i přes tento fakt, pro místní občany dobré pracovní podmínky.⁵⁵ Další kapitoly jsou tak zaměřené na právě problematiku pracovních možností a zaměstnání zdejších lidí.

3.1.1 Zemědělství – JZD a ZOD Habry

Jak již bylo uvedeno výše zemědělství představovalo ve zdejší krajině v minulosti jednu z mála příležitostí obživy. Zdejší zemědělské družstvo bylo největším zaměstnavatelem v Habrech. Jeho samotný vznik doprovázela neochota zdejších zemědělců vstoupit do zamýšleného JZD. Nutno podotknout, že při vzniku JZD v Habrech docházelo jak k návštěvám agitačních dvojic v domácnostech hospodářů, tak zveřejňování jmenných seznamů neplničů dodávek ve zdejším zpravodaji.⁵⁶

⁵⁵ RAINIŠ, Jiří. *Program rozvoje města Habry 2010-2020*. Habry, 2013. Dostupné také z: <http://m.habry.cz/informace/ms-1820/p1=1820>

⁵⁶ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str.138-139.

Ještě lépe vystihuje tehdejší situaci pozdější kronikář města v textu věnovanému zdejšímu zemědělství:

„Kde brzy založili družstva, zvyšovala se rychle i životní úroveň. Jinak tomu bylo v Habrech. Mezi zemědělci se opět projevil starý konzervatismus v plné míře. Většina se jich bála, že vstupem do JZD ztratí všechno, a nebudou svobodnými majiteli, že se budou muset držet jen za malou odměnu. Veškeré vysvětlování bylo zbytečné.“⁵⁷

Nakonec JZD Habry vzniklo 25. září 1958 a společné hospodaření začalo od ledna následujícího roku. To, že situace kolem vzniku zemědělského družstva nebyla v Habrech jednoduchá a zemědělci čelili opravdu silnému nátlaku dokládá i vzpomínka jednoho z narátorů:

„Někdo si stěžoval, že jo, my jsme taky měli hospodářství, pak nám to sebrali a odstěhovali nás z Habrů.“⁵⁸

V roce 1970 se zdejší družstvo skládalo celkem ze 156 členů a zaměstnávalo celkem 107 trvale činných zaměstnanců a osmnáct brigádníků.⁵⁹

V roce 1974 se ke zdejšímu družstvu připojilo JZD Rybníček a Chrtníč. Od roku 1968 do osmdesátých let se jako předsedové družstva vystřídali pouze dvě osoby, a to Václav Vlk a Josef Schovanec. V té době byl družstvo vedeno po odborné stránce velice dobře, tak to alespoň vnímali jeho tehdejší zaměstnanci a členové. Tak na toto období a postavy těchto dvou mužů ostatně vzpomíná jeden z narátorů a bývalých zaměstnanců:

„To byli hospodáři. To byli skuteční hospodáři, kteří přemýšleli o tom, co dělají, a to bylo opravdu dobré. Horší to bylo po těch letech, to už potom byli dobrodruzi.“⁶⁰

Narátor zde také poukazuje na následující vedení zemědělského družstva agronomy, předsedy a ředitele, kteří do vedoucích funkcí nastoupili v pozdějších letech. Družstvo v Habrech bylo totiž spojováno v posledních letech například s kontroverzním vytvářením bioplynových stanic a později také s finančními skandály.

Postupem doby se počet lidí zaměstnaných v JZD Habry od jeho založení neustále zvyšoval. V roce 1978 zde bylo zaměstnáno celkem 310 zaměstnanců. Přihlédneme-li k faktu, že tehdy

⁵⁷ MENDL, Josef. *Zemědělství v Habrech 1945-1982*. Habry, 1982. str. 4.

⁵⁸ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 2019. vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora. Pozn. všechny další úryvky z rozhovorů citované v této práci byly jazykově a stylisticky upraveny.

⁵⁹ MENDL, Josef. *Zemědělství v Habrech 1945-1982*. Habry, 1982. str.33.

⁶⁰ Rozhovor s J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

měly Habry, jako samostatné sídlo bez přidružených obcí, na konci roku 1978 celkem 996 obyvatel ukazuje to na skutečnost, že z hlediska pracovních možností se jednalo o zcela dominantního zaměstnavatele. Většina soudobých pamětníků očekávala, že nastoupí do zaměstnání po ukončení studia právě do jednotného zemědělského družstva. Nejinak tomu bylo podle vzpomínek narátora i na konci šedesátých let:

„Dřív to bylo, že prostě těch známějších anebo těch váženějších lidí ty děti měly výhodu. To v každém případě. že vždycky se to nějak udělalo, aby to šlo. Ten, kdo byl mimo, no tak ten na tom byl hůř. Stejně bych potom musel skončit v zemědělství. Já jsem pracoval v zemědělství, tak že já jsem si udělal školu.“⁶¹

To, že situace s možnostmi zaměstnání se postupem let prakticky neměnila dokládá i vyjádření narátorky, kterou čekal nástup do zaměstnání začátkem osmdesátých let:

„Tak já jsem mohla, co bych bejvala mohla, mohla bych jít bejvala do družstva, bud' do kravína, nebo na pole, anebo do drůbežárny. A jinak jsi neměl šanci se jinam, když jsi chtěl být v blízkosti, když byly ty malý děti. To neexistovalo nic.“⁶²

Po roce 1989 došlo stejně jako v mnoha dalších JZD k přeměně na podnik zemědělského obchodního družstva a vznikl tak podnik s pozměněným názvem ZOD Habry. To, že přechod z plánovaného hospodářství do nové éry hospodaření nebyl bezproblémový a v nových poměrech nebyl v Habrech brán ohled na dlouholeté pracovníky, dokládá vyjádření jednoho z narátorů, který celý život pracoval ve zdejší zemědělském podniku:

„Tady sem pracoval od 16. ledna 1962 do konce roku 1989, ale takhle oni snižovali normálně počet, počet lidí, no a mě vybrali taky a tak mě normálně vypověděl k prvnímu říjnu a já sem povídal chlapi, já bych potřeboval kdybyste mě vyhnali k lednu abych neměl odpočet nula devět ale jenom nula šest. Ona s nima nebyla žádná řeč a potom dál, když to, tak sem se dozvěděl, že oni na tohle vůbec neměli právo, rok před důchodem mě jako vypovědět, a to všechno už se stalo. Tak sem šel na důchodový zabezpečení ona si to přečetla a povídá nejste sám.“⁶³

V roce 1989, a potažmo i v roce 1990, se počet zaměstnanců výrazněji neměnil. Celkem jich bylo 263, respektive 259.⁶⁴ Z hlediska možnosti zaměstnání však vývoj ve zdejší ZOD přinesl omezení pracovních míst. Pokud se podíváme do *Plánu rozvoje města na roky 2010 až 2020* zjistíme, že v roce 2010 už zemědělské družstvo zaměstnávalo pouze 55 zaměstnanců. Jistě

⁶¹ Rozhovor s J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁶² Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁶³ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 201, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁶⁴ MENDL, Josef. *Zemědělství v Habrech 1945-1982*. Habry, 1982. str.10.

tento fakt, lze připočíst také zvyšující se efektivitě a dostupnosti zemědělské techniky. Oproti mnoha (nejen) okolním vesnicím a sídlům v Habrech se nikdo nezačal věnovat soukromému podnikání v zemědělství a nenavázal tak na tradiční způsob obživy svých otců či spíše dědečků. To potvrzuje i vzpomínka jednoho z pamětníků:

„Družstvo zůstávalo družstvem, to se nějak neměnilo. Nikdo do soukroma nebral si nikdo. Jako je třeba Bačkově a Zboží a tady, tam jsou soukromníci, to nikdo takhle jako nikdo nechtěl.“⁶⁵

Jako jedno z možných vysvětlení se nabízí vyjádření dalšího dlouholetého pracovníka zdejšího zemědělského závodu, který ačkoliv byl v roce 1989 v produktivním věku, tak se nevrátil k soukromému hospodaření, které zde měl před kolektivizací jeho otec:

„Nejhorší že to bylo všechno přerušeno tím minulým komunistickým řešením, jak to sebrali těm lidem, protože to bylo úplně něco jiného, kdyby ti lidi jako všude jinde, táta to předával synovi a každý něco přidal, a to hospodářství dá se říct nebo měl rostlo dalo se říct. Dneska kdybych si to vzal já tak ty stroje jsem neměl, neměl jsem nic. Tak co bych s tím dělal. Tak jsem ty pozemky pronajmul podniku a jsou pronajaté do dneška.“⁶⁶

Nutno dodat, že nejen nedostupnost prostředků a odcizení se s odkazem svých předků bylo příčinou toho, že v Habrech nevznikl žádný soukromý zemědělský podnik. Část pamětníků, která zažila ještě soukromé zemědělství svých rodičů, pak přiznává namáhavost takového zaměstnání, jak uvedl jeden z nejstarších obyvatel Habrů:

„Bylo hospodářství, jsme měli 15 hektarů. To bylo od bílého rána až do noci práce. Furt pryč kolem toho. Nemohli nikam odjet na dovolenou někam pryč, když měli někam jet na návštěvu.“⁶⁷

V nastalé době a očekávání dalšího vývoje, tak zdejším lidem nepřišla lákavá představa nelehká práce, tak jak si ji pamatovali z osudů svých rodičů.

3.1.2 Drůbežárny, další místa v Habrech a dojíždění za prací

Jak již bylo uvedeno dříve bylo zemědělství dominantním oborem v Habrech. Další část pracovních míst nabízel v Habrech zdejší drůbežářský závod.

Jeho poválečná historie je úzce spjata s místním mlékárenským družstvem založeným v roce 1938. V roce 1957 se drůbežářský podnik osamostatnil a byl zařazen pod křídla podniku Východočeské drůbežářské závody. Po reorganizaci tohoto podniku, od roku 1960, spadl pod

⁶⁵ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁶⁶ Rozhovor s J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁶⁷ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

podnik v Jaroměři. V roce 1964 je podnik zařazen pod drůbežnictví Xaverov a v Habrech dochází k jeho výraznému zvětšení v podobě budování nových hal pro chov slepic a líhní kuřat.⁶⁸ To, jak významným zásahem do charakteru města se tato výstavba stala, dokumentuje rozsah a velikost vybudovaného podniku. V lokalitě „Za rybníkem“, bylo postaveno 7 chovných hal, skladovací budova, a také garáže a dílny pro obsluhující techniku. V dnešní Sázavské ulici směrem k Bačkovu došlo k vybudování šesti hal s kapacitou až třiceti tisíc slepic, a také zde byly vystavěny líhně jednodenních kuřat.⁶⁹ V té době se tak drůbežnictví, stává lokálně významným podnikem, a to i v souvislosti s nárůstem pracovních příležitostí.⁷⁰

Ačkoliv v souvislosti s rozšířením podniku došlo k nárůstu volných pozic nebylo to pro zdejší kraj a občany Habrů, na konci šedesátých let dostatečné. Na mimořádném zasedání Místního národního výboru v Habrech v březnu 1967 bylo konstatováno, že v obci není dostatek pracovních příležitostí, což má za následek ztrátu celkem 146 obyvatel za poslední čtyři roky.⁷¹ V Habrech na konci šedesátých let nedošlo ani k zamýšlené výstavbě třídírny vajec a provozu porážky drůbeže.⁷² Pro lidi z Habrů se i přesto stal nově rozšířený podnik možností, jak získat práci v místě svého bydliště. To pro některé ze zdejších obyvatel bylo důležitým aspektem při volbě povolání. Jedna z pamětnic na to vzpomíná:

„Tady byl Xavergen pod náma, tady byla kačárna tam, oni potřebovali, aby s nima někdo doma pracoval, hned ze školy z devítky, skončila sem v 72 roce běž zrovna tam, tam si uděláš třeba tři roky, von ti to pan Novák bude počítat jako výuční list.“⁷³

Faktem však zůstává, že ani drůbežárny nevyřešily neuspokojivou situaci na zdejším pracovním trhu. Dokládá to i vzpomínka jedné z narátorek, nastupující do zaměstnání na začátku osmdesátých let:

„No, tady bud' jsi dělal ve družstvě, v drůbežárnách, anebo v OB, ani v obchodě jsi neprodával, protože tam byly, to byly protekční místa, aby ty ženský nemusely dojíždět. Jinak tady nic nebylo.“⁷⁴

⁶⁸ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8.str.144

⁶⁹ *Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě* (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, Kronika města Habry 1997–2005.

⁷⁰ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8.str.144

⁷¹ Archiv města Habry, *Zápis z Mimořádné schůze MNV v Habrech*, 31. března 1967, Habry

⁷² *Tamtéž*

⁷³ Rozhovor s E.P ze dne 25.08.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁷⁴ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

O tom, že získat lepší práci v rámci tehdejších drůbežáren nebylo jednoduché, svědčí také vzpomínka pamětnice pracující v podniku začátkem sedmdesátých let minulého století:

„Zase sem byla tamhle u Mazánkový, támhle na bačkovský, na chovu no a pak sem chtěla jít na líhně, tam sem toho už měla plný zuby, tak sem říkala, že bych tam chtěla jít, pan Holej za mnou přišel, když vstoupíš do komunistický strany tak tě tam dáme, já sem řekla, že nepudu, tak budeš sedět tady na chovu.“⁷⁵

Na základě této vzpomínky, můžeme konstatovat, že ani tato na první pohled neatraktivní práce nebyla automaticky pro obyvatele dostupná a některá místa byla pro jejich zaměstnance atraktivnější. Narátorčina vzpomínka také ukazuje, že politika hrála v drůbežářském podniku v Habrech až překvapivě významnou roli. Zde musíme dodat, že během normalizačním období se nejednalo o nic překvapivého, ačkoliv dostupné zdroje informací z té doby nic takového neuvádějí.

V současnosti je i nadále drůbežářský podnik, dnes pod názvem Xavergen, významným lokálním zaměstnavatelem. V roce 2010 zde pracovalo sedmdesát zaměstnanců. Podnik má i několik chovů nosných slepic, odkud se dodávají vejce do velkokapacitních líhní. Jeho roční produkce jednodenních kuřat je 55–60 milionů kusů. Jsou dodávány i do sousedního Polska a na Slovensko.⁷⁶

To, že se situace s nabídkou práce pro zdejší obyvatele výrazněji v průběhu osmdesátých a devadesátých let nezměnila, dokládá i vzpomínka dalšího pamětníka, který se zamýšlí nad dnešní možností pracovního uplatnění:

„V Habrech by tady mohlo, mohla bejt lepší pracovní příležitost nějaká, protože ten Xavergen s tím JZD to, to je tady málo. Třeba v tím Xaver genu drže ty platy úplně na minimum, protože vědí, že ty platy ve družstvě jsou sice větší, ale na úkor přesčasovejch hodin, kdy oni tady dělaj 350 hodin v měsíci a tím maj jako v JZD výdělký. Ale když to spočítaj na hodinu, tak to držej na, na nízký úrovni ty platy, jak Xaver gen, tak, tak.“⁷⁷

Líhně a chov kuřat zůstávají i dnes nejreálnější možností, jak získat zaměstnání přímo v Habrech.

⁷⁵ Rozhovor s E.P ze dne 25.08.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁷⁶ RAINIŠ, Jiří. *Program rozvoje města Habry 2010-2020*. Habry, 2013. Dostupné také z: <http://m.habry.cz/informace/ms-1820/p1=182>

⁷⁷ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

V případě dnešních haberských drůbežáren se jedná o největšího producenta jednodenních brojlerových kuřat v České republice. Samotná líheň je jednou z nejmodernějších a největších líhni jednodenních kuřat v Evropě.⁷⁸

Ani skutečnost, že se jedná o takto relativně významnou společnost nepřináší nejmladší generaci zdejších lidí lákavou pracovní možnost. V praxi se tak nejmladší obyvatelé města příliš o práci v podniku nezajímají. Ani omezený počet pracovních pozic neumožňuje příchod nových zaměstnanců. Proto často mladá generace volí odchod ze svého rodiště. K tomu podotýká jeden z nejmladších narátorů:

„I když ty drůbežárny a takhle, tak jako to zaměstnali hodně lidí, ten Xaverov a pak tam byly takový ty malý firmičky, který kdysi někdo založil, ale kdo si přišel první, tak už si tam neměl místo. To jsi musel čekat, až někdo zestárne.“⁷⁹

Limitujícím faktorem je nicméně kombinace velice nízkých platů a neatraktivní a fyzické namáhavosti samotné práce. Ani tento podnik tak nevyřešil, od dob šedesátých let, problém nízkého zaměstnání zdejších lidí přímo v Habrech.

Kromě zemědělského a drůbežářského podniku v Habrech lze zařadit mezi zdejší, významné možnosti pracovního uplatnění také několik dalších, místních provozoven, které poskytovaly práci v Habrech nejvýše několika desítkám obyvatel. Mezi takové můžeme zařadit Haberskou pekárnu. Ta původně spadala pod Východočeské pekárny a počet jejích zaměstnanců osciloval v sedmdesátých letech mezi sedmi až osmnácti pracovníky, kdy zde pracovaly především zdejší ženy.⁸⁰

V současné době Haberská pekárna na původním místě nepůsobí, přičemž došlo k vybudování nové výroby na okraji Habrů směrem na Prahu, která je v rukou soukromých majitelů. Dnes je zde zaměstnáno více než 35 pracovníků, často dojíždějících z okolí. Problémem zdejší pekárny byly a stále jsou, tak jako ve všech zdejších ostatních výrobních provozech, nízké platy. To může být také důvodem proč v roce 2001 Haberská pekárna nezaměstnávala žádného kvalifikovaného pekaře, ale pouze zaměstnance, kteří byli „vyškoleni“ v tomto řemesle.⁸¹

⁷⁸ Xaverov a.s. *O nás* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://xaverov.com/about/>

⁷⁹ Rozhovor s P.K ze dne 03.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁷⁵ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia. str. 14-15.

⁸¹ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.str. 210.

Dalším podnikem, který je v Habrech aktivní, je výroba lahůdek a produktů studené kuchyně, která zahájila svůj provoz v listopadu 1977 s počtem 27 zaměstnanců.⁸²

Na tomto místě můžeme konstatovat, že výčet významných zaměstnavatelů v Habrech prakticky končí. Zaměstnání přímo v Habrech nabízí a v minulosti nabízelo přirozeně několik zdejších obchodů, a to většinou na místě prodavaček. Nahlédneme-li do jediné dostupné haberské kroniky zjistíme, že v roce 2004 v Habrech existovalo několik řemeslnických a strojírenských dílen, poskytujících nejčastěji svým majitelům možnost pracovního uplatnění v místě bydliště.⁸³

Možnosti zaměstnání se v Habrech po roce 1989, viděno perspektivou zdejšího pracovního trhu, rozšířil snad jen podnik Staton/Strom se svým nově vzniklým servisním a prodejním střediskem zemědělské techniky John Deere, kde pracovalo 15 zaměstnanců.⁸⁴

V porevoluční době došlo v Habrech k významnější výstavbě v souvislosti s pracovními příležitostmi v podobě dvou soukromých podniků. Oba dva byly zaměřené na sklářský průmysl, který má ve zdejších okolí poměrně významnou tradici. Brusírna skla v ulici Sázavská je po několikaletém provozu v současnosti trvale uzavřena. Leštírna skla a výroba plastových nádrží, v lokalitě u státní silnice, přesunula po několika letech svojí sklářskou část do Světlé nad Sázavou a funguje pouze částečně jako výroba plastových nádob. K ekonomickým důvodům krachu posledních významnějších pracovních příležitostí dodává jeden z místních obyvatel následující vzpomínku:

„No, leštírnu už odstěhoval. To už je pasé. Ale dělá ty nádrže plastový, a to sváří tam z plastu. Na tu leštírnu dělal tam já nevím, dva tři roky a všichni okolo si na to stěžovali, a nakonec to jako odstěhoval do skláren, má tam najmutou nějakou tu halu, tu leštírnu a dělá to tam. Samozřejmě měl tady to odsávání, všechno. Byl tady životní prostředí, bylo na tom, dohady. Jako to, co foukal ven mělo normu a to jenže. Takže už dělá jenom ty plasty no. A zaplat' pánbů za to. On tam má tři čtyři zaměstnanci, žádnéj ten, ale nějakou korunu asi otočí, jo. Tak nějaký, má tu, ta firma, je tady že.“⁸⁵

⁸² RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str. 153.

⁸³ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*. str. 215.

⁸⁴ RAINIŠ, Jiří. *Program rozvoje města Habry 2010-2020*. Habry, 2013. Dostupné také z: <http://m.habry.cz/informace/ms-1820/p1=1820>

⁸⁵ Rozhovor s J.R. ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Ani tato provozovna tedy nepřinesla zdejším obyvatelům výraznější ekonomickou příležitost. I přes skutečné minimum počtu zaměstnanců je to z pohledu citovaného narátora jednou z mála nových, pracovních příležitostí, což jako zdejší občan pozitivně kvituje.

Logickým, vyústěním nedostatku pracovních příležitostí přímo v Habrech bylo již od šedesátých let období nárůstu počtu lidí, kteří se za prací odstěhovali. Jak už bylo zmíněno, na konci šedesátých let se z Habrů odstěhovalo přes 146 obyvatel za čtyři roky. Jeden z pamětníků, který začátkem sedmdesátých let nastupoval do zaměstnání na tyto odchody, konkrétně do Světlé nad Sázavou, kde docházelo k výstavbě velkého sklářského provozu, zavzpomínal:

„Anebo já jsem byl na vojně, ty pěkný roky, 69, 71 a to se stavěla Světlá, že jo.... To bylo všechno spolužáci. A já jsem tady ostal sám.... a ještě jim ty sklárny nabízely nějakou korunu.“⁸⁶

Pro haberské občany se tak v té době nabízela nejen možnost získání zaměstnání ve větším městě relativně blízko od Habrů. Navíc k tomu byla vidina získání jistého finančního příspěvku, což mnohé motivovalo ke změně zaměstnání i za cenu stěhování či dojíždění. Ostatní občané byli i nadále nuceni se vyrovnat se skutečností, že v Habrech v sedmdesátých a osmdesátých letech, nebyly dostatečné možnosti zaměstnání. To potvrzuje i další tehdejší pamětník:

„Předtím tady těch možností moc nebylo. Lidi museli odtud odjíždět. No takhle, bylo hodně pracovních možností v tom družstvu. Tehdy bylo ještě hodně lidí, v tom podniku. Ted' je to je tak desetina. Dneska to ty velký mašiny udělají, ale předtím to se ještě pracovalo ručně. Třeba se dohrábalo ještě seno nebo cokoliv. Co bylo potřeba nebo sbíralo se kamení. To se dělá i dneska. Dneska se to dělá tak že tam jsou dva lidi a berou se ty veliký a zbytek tam zůstane. To už není čas to už nikdo nedělá. Ale těch možností tady moc nebylo. Lidi museli za prací do měst.“⁸⁷

Jeho vzpomínky dokládají, to, že modernizace zemědělských strojů a změna pracovních činností v místním zemědělském družstvu jen podpořila fakt, že zdejší obyvatelé byli postupem času nuceni vyhledávat svá zaměstnání jinde. Pracovních míst zde v souvislosti s tímto podnikem ubývalo. Situace na zdejším trhu práce se nezměnila ani později, kdy pracovní uplatnění hledala jedna z narátorek, a doslova k tomu uvádí:

“No to nebyly, tady v Habrech třeba to nebyly žádný možnosti. Jo třeba tady byla možnost v tom kravíně dělat nebo tady v drůbežárně. Jako co se týče nějakých kancelářských míst, to vůbec,

⁸⁶ Rozhovor s J.R. ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁸⁷ Rozhovor s J.P. ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

to jako to se nikdo nechytнул. A možná v pekárně ještě, v takových dle odvětvích, ale jinak asi ne. Já nevím. Teď je to jiný. Přece jenom jsme malý město. ⁸⁸

Její vyjádření opět dokládá, že kromě manuálních a často velmi špatně placených míst, nebylo zde možné získat solidnější pozici. Minimum pracovních příležitostí v administrativě, které ve zdejších podnicích či několika málo veřejných institucích nacházely, byly jak dokládá narátorčina zkušenost, dlouhodobě obsazeny, stálými pracovníky, kteří takto lukrativní pozice logicky neopouštěli. Ačkoliv tehdejší komunistický režim proklamoval, že zaměstnání a práci má skutečně každý v některých případech v Habrech tomu, ne vždy tak bylo:

„Potom to zmodernizovali a všechny ty telefonistky, který tam chodily celý roky na směny a přepojovaly hovory, byly asi čtyři, tak vlastně by de facto přišly o práci, jenže za komunistů neexistovalo, aby byl někdo nezaměstnaný, tak jim nabídli práci. Ale nabídli jim práci, třeba řeknu v Humpolci, já nevím, v Kolíně, v Brodě, což pro ně, které všechny měly malý děti, bylo vlastně nereálný, takže tím pádem vlastně oni, de facto by vlastně přišly jakoby o práci. ⁸⁹

Tehdejší režim ani místní samospráva v Habrech nedokázala pro zdejší občany zajistit dostatek pracovních příležitostí. Jak vyplývá ze skutečnosti, jenž popisuje výše uvedená vzpomínka, narátorčina matka musela nakonec hledat práci v místě s omezenými možnostmi a skončila jako řadová dělnice v již několikrát zmíněné líhni kuřat, což byla *de facto* jediná možnost pro matku malých dětí, pokud se v té době nechtěla z Habrů odstěhovat s celou rodinou.

Po roce 1989 se počet lidí dojíždějící za prací z Habrů neustále zvětšuje. Podle dostupných údajů bylo v roce 2011 z 541 zaměstnavatelných obyvatel celkem 268 ekonomicky aktivních osob. Tyto změny komentuje jedna z narátorek, sama dlouhodobě dojíždějící do zaměstnání:

„V devadesátých letech asi úplně přesně ne, ale teď určitě je ta nabídka větší práce, vždyť lidi dojíždějí všude možně. Ve Světlý [Světlá nad Sázavou] seženeš práci, v Brodě [Havlíčkův Brod] seženeš práci, teď co je v Humpolci práce, když a tam taky nejezdí jednotlivci, to jsou většinou party, který tam jezděj, smluví se tři, čtyři lidi, nastoupí, jako práce je určitě víc. Když ji chtějí, tak je určitě víc. Jenom vem do obchodů, do těch Penny [Penny market] a do těchhle supermarketů, vždyť furt shání prodavačky, prodavače. Vždyť tam seděj už dneska i chlapi tam. Do skláren dneska furt přijímají. Ve Světlý. Když vezmeš ty velký, tak určitě je víc práce, no. ⁹⁰

⁸⁸ Rozhovor s D.K ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁸⁹ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁹⁰ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Z jejího vyjádření můžeme vysledovat, že i dojíždění obyvatel Habrů se mění. Není neobvyklé, že zdejší lidé v poslední době vyhledávají na dojíždění takovou práci, kde si můžou podělit o náklady na dopravu. Narátorka patřící do střední generace obyvatel také srovnává počet pracovních příležitostí v okolí, jenž podle jejího názoru ve srovnání s dobou minulou narostl.

V souvislosti s nárůstem pracovních příležitostí se na scénu pracovního uplatnění v Habrech dostává problém trápící zejména nejmladší generaci, a to je z jejich pohledu neodpovídající pozice a ohodnocení. Po roce 2000 nenastává do dnešní doby v tomto trendu v Habrech prakticky žádná změna. Jen malá část absolventů zde nachází pracovní uplatnění. Ačkoliv jejich primární snahou není ihned odejít jinam, po nějaké době opouští Habry a začínají pracovat jinde. Tento vývoj dobře dokumentuje vyjádření jedné z narátorek:

„Ale vím, že jako hodně lidí, my jsme chodili na obchodku, hodně lidí skončilo i ve fabrice, což pro mě v tu dobu bylo, do teďka to je, pro mě nepředstavitelný jako dělat někde na lince. Proto jsem chtěla jít do Prahy, protože jsem věděla, že tam budu mít lepší i práci. Nevím, jestli se to zlepšilo, no. Já mám takovej, jako tak dělám, no, účetnictví. Můžu ho dneska dělat i z Vysočiny. To je jedno, jestli sedím v Praze nebo sedím doma. Takže já si myslím, že já se uživím tady, ale tak určitě je to těžší, no. Najít si tady práci. Si vezmi třeba tu Jitku ze Zboží, že jo, dělala v KIKU s vysokou školou, no. Což je jako smutný. To v Praze by takovýhle místo, do toho by nešla.“⁹¹

Z této zkušenosti lze dovodit, že nejmladší část haberských obyvatel práci po dokončení studia nachází, ať přímo v Habrech nebo okolí, jen obtížně. Tato situace zde nastává i v případech, kdy uchazeč může nabídnout, možnému zaměstnavateli, odbornou kvalifikaci. Ani tak nemá jisté zaměstnání, na které by splňoval kvalifikační požadavky. V těchto situacích tak často volí odchod do většího města s nadějí na lepší živobytí. Jistou nadějí z hlediska možností pracovního uplatnění skýtají povolání, která nejsou vázána každodenní přítomností na pracovišti. Tak jak tomu je v případě poslední narátorky, která se díky tomuto faktu vrátila do svého rodného města. Tento trend a směr možného vývoje v budoucnu potvrzuje i další narátor z nemladší generace, jenž po počátečních snahách o získání práce v Habrech odešel vykonávat podobnou práci jinam. Přinejmenším je ochoten uvažovat o návratu, ale podmínka stabilního platu je pro něj klíčová:

⁹¹ Rozhovor s A.K ze dne 25.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

„Jít někam za lepší a lepší práci, abych vydělával hodně. Kdybych měl prostě nějaký to svoje zázemí a nemusel řešit tolik peníze a podobně anebo tu svoji práci nějak neměl daleko z Habrů, tak si myslím, že Habry pro život nejsou špatný.“⁹²

Klíčovými zaměstnavateli jsou i dnes stále zdejší zemědělské družstvo a drůbežářské závody. V zemědělství v Habrech navíc, jak dokazuje text této kapitoly, vykazuje zaměstnanost neustále klesající trend, a to díky modernizaci a změnám v celém způsobu hospodaření. Zásadním aspektem je pak velice nízká mzda v obou podnicích. Od roku 1968 do současnosti nevznikl žádný podnik, výrobní či pracovní příležitost, která by poskytovala, více než několika pár haberským lidem možnost pracovat tam, kde žijí.

Tuto skutečnost potvrzuje i vyjádření jednoho z nejstarších žijících obyvatel, a to na příkladu vzniku častokrát zde tolikrát zmiňovaného drůbežářského provozu:

„Když si to vezmeš, to je ta drůbežárna. Nebýt to tenkrát, ten pan Novák, který se o to jako z větší části zasloužil, to tady byl nějaký pán z Prahy, v tom Žákovském koutě a oni nějak se. A to byl jako šéf závodů, někde tam v Praze, jak se tady s tím panem Novákem domluvili a tady, co je za tím rybníkem, tak tam ty kachny pěstovali. Od té doby se tomu říká Kachňárna. Tady o to se zase cizí lidi zasloužili.“⁹³

Tato zkušenost zároveň upozorňuje na jedno možné vysvětlení a to, že zdejší samospráva, byla pasivní při snahách o založení dalších pracovních příležitostí. Právě tento postoj, mimo jiné, výrazně ovlivnil vývoj zdejší zaměstnanosti, a to bez ohledu, zda to bylo v době komunistické vlády či za transformace nebo v současnosti.

To způsobilo, jak odliv obyvatel, tak i „zamrznutí“ zdejšího pracovního trhu. Mezi lety 1970 až 1991 dále klesal počet obyvatel Habrů z celkového počtu z 1061 na 964. Tedy přibližně o deset procent.⁹⁴

V začátku textu věnovanému možnostem pracovního uplatnění bylo zmíněna skutečnost, že oficiálně jsou prezentovány zdejší možnosti zaměstnání jako dobré. V komparaci se vzpomínkami narátorů a dalšími fakty tak skutečnost úplně přesně neodpovídá. Oproti okolním vesnicích nevznikl v Habrech po roce 1989 ani žádný soukromý podnik v oblasti zemědělství. Velice zajímavým faktem je skutečnost, že žádný z narátorů, který byl ochoten vytvořit v rámci

⁹² Rozhovor s P.K ze dne 03.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁹³ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁹⁴ RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8. str.551.

výzkumu svojí vzpomínkovou mapu, zde nevyznačil místo svého zaměstnání v Habrech. V případě zemědělského družstva se nabízí jako vysvětlení ztráta vztahu k samotné práci, jaký byl patrný dříve u starších generací samostatně hospodařících lidí.

U nejstarších narátorů jsou jejich vzpomínky na soukromé hospodaření jejich rodičů, spojené s těžkou neustávající prací. V porovnání s tím pak narátoři spatřují v kolektivním hospodaření v Habrech výhodu, v podobě méně náročné práce a jistého výdělku. Je otázkou, do jaké míry je to reflexí skutečnosti a do jaké míry působení agitací a obecně přijímaným názorem za minulého režimu, kdy kolektivní hospodářství bylo režimem prosazováno jako nejlepší a jediná možná cesta hospodaření.

Podstatná část haberských občanů ve všech sledovaných dekádách do zaměstnání dojížděla. K tomu využívala také prostředky hromadné dopravy. Vývoji, změnám v dopravní obslužnosti, cenám a trasám, které spojovaly Habry s okolím bude věnován následující text této práce.

3.2 Občanská vybavenost města

3.2.1 Doprava

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, otázka dopravy a dopravní obslužnosti byla pro haberské občany velice často spojena, zejména koncem šedesátých let, s jejich dojížděním do zaměstnání ve větších městech v okolí. Autobusová doprava má přitom v Habrech poměrně dlouhou tradici začínající do roku 1911. Tehdy zde byla po několikátých průtazích, založena první autobusová linka spojující Habry s Golčovým Jeníkovem. Na lince už tehdy jezdili dva autobusy šestkrát denně.⁹⁵

Rozkvět autobusové dopravy v Habrech trval až do roku 1964. To došlo ke zrušení zdejších autobusových garáží s opravnou, kde bylo podle dobových informací zaměstnáno až 32 osob. Na místě zůstaly pouze fungující autobusové garáže, které byly zrušeny začátkem devadesátých let⁹⁶. Na konci šedesátých začátkem sedmdesátých let byla situace s autobusovou dopravou v Habrech pochopitelně odlišná oproti období svého začátku.

V roce 1975 zde byla autobusová zastávka na dálkové trase Praha – Havlíčkův Brod a Praha – Jihlava, kdy autobusy zde v obou směrech projížděly jedenkrát denně. Další autobusové linky spojovaly Habry s okolními většími městy. Jednalo se o trasy do Chotěboře, Havlíčkova Brodu, Golčova Jeníkova, Světlé nad Sázavou, Ledče nad Sázavou, Vilémova či Hedvikova.

⁹⁵ MENDL, Josef. *70 let autobusové dopravy v Habrech*. Habry, 1976.

⁹⁶ *Tamtéž*, str.3.

Tyto spoje jezdili podle dobových záznamů oběma směry několikrát denně.⁹⁷ To ostatně dokládá i vzpomínka jednoho z nejstarších žijících obyvatel:

„Dříve víš, když jezdilo do Brodu 14, 13 autobusů a zpátky 14, včetně dálkařů, co jezdilo na Prahu a todleto. A co je dneska. Lidi, autobusy byly plný odsad', do tý práce se jezdilo na dvě směny a bylo všecko plno.“⁹⁸

Sám narátor využíval v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let toto spojení na každodenní cesty do práce do Havlíčkova Brodu a jeho vzpomínky potvrzují, že v té době, byla v Habrech autobusová přeprava hojně vyhledávaná.

Po roce 1989, ale začalo postupné omezování autobusové dopravy. V písemných poznámkách k haberské kronice je tento stav doslova nazván „útlumovým programem v autobusové dopravě“. Podle dobového rukopisu určeného pro místní kroniku došlo do roku 1994 ke zdražení jízdenky na trase Habry – Havlíčkův Brod o sto procent z 6 Kčs na 12 Kč. K stoprocentnímu nárůstu cen došlo i na ostatních trasách do Golčova Jeníkova, Jihlavy či Prahy, kde cena vzrostla z 27 Kčs na 57 Kč. Na této trase došlo také k propadu komfortu cestujících, kdy zde byl zrušen zákaz přepravy stojících cestujících. Tento fakt, ukazuje na to, že zájem o cestování na této konkrétní trase rostl a kapacita nebyla dostatečná. Autor zmíněného textu také poukazuje na nedostatek finančních prostředků, kdy se provoz na těchto trasách stal postupně nerentabilním.⁹⁹

To, že v Habrech, výrazně ubylo autobusové dopravy připomíná i vyjádření narátorky střední generace:

„Když jsi potřeboval do Brodu, tak jel ráno v šest, potom jel ten školní, normálně klasickéj, potom jel dálkovéj autobus v devět hodin, kterej, potom jel o půl jedný, ve dvě jel další. Myslím si, že ta dostupnost byla lepší. V tomhle, v autobusový dopravě byla lepší. Je teda pravda, že zas lidi jezděj víc autem, že jo, předtím taky auta tolik lidí nemělo. To si myslím, že tohle jo. Ta dostupnost autobusová byla lepší.“¹⁰⁰

Její zkušenost tak ukazuje, že i přes zdražení a omezení nerentabilních linek, bylo spojení z Habrů do okolních měst z pohledu střední generace občanů stále dostačující a výraznější oproti tomu co přinesl další vývoj. Zároveň poukazuje na fakt, který se stal zásadním a ruku

⁹⁷ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia.str. 32.

⁹⁸ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

⁹⁹ Archiv města Habry, *Útlumový program v autobusové dopravě*, Habry.

¹⁰⁰ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

v ruce s omezením financí, přinesl výraznější omezování autobusové dopravy v Habrech. Zvýšení počtu osobních automobilů a jejich využívání k cestování za prací či nákupy přineslo v hromadném cestování ještě více komplikací.

Podíváme-li se na dnešní jízdní řády zůstává z Habrů nejdostupnější spojení do bývalého okresního města, Havlíčkova Broda. V ranních hodinách třemi autobusovými linkami od 04:20 do 07:07 a sobotní v 05:15. Zpáteční spojení představují linky s odjezdy v 05:05, v 11 a ve 14 a 14:40 hodin. Posledním spojem v pracovní dny je ten s odjezdem 19:20 hodin. Zajímavostí je nedělní zpáteční linka do Havlíčkova Brodu, jejímž účelem je především umožnění návštěvy pacientů ve zdejší nemocnici.

Skutečností je, že na základě osobního pozorování je tato linka s odjezdem v 11:50 hodin příjezdem 15:30 hodin využívána velmi sporadicky. Dalším důvodem upřednostnění dopravy osobním automobilem oproti autobusu je v dnešní době, samotná doba jízdy autobusu. V současnosti trvá jízda více než 40 minut s tím, že linka obsluhuje i vesnice poměrně odlehlé od hlavní trasy, na které lze cestu absolvovat vlastním dopravním prostředkem za poloviční čas. Tuto skutečnost jako jeden z možných důvodů úpadku autobusové dopravy potvrzuje i narátorka dojíždějící každodenně do Havlíčkova Brodu do zaměstnání:

„Když jedeš z Brodu večer a já když sem jela na odpolední, tak sem jela ráno v čtvrt na osm, protože nic nejelo, jeli jsme Tis, Kněž, Bačkov a ještě jsme musela zaplatit víc.“¹⁰¹

Její zkušenost tak dokládá, že pokud je započtena celková doba strávená na cestách je pro místní obyvatele akceptovatelnější jízda autem i za cenu vyšších nákladů. Dalším faktem zůstává, že i cestování autobusy do okolních měst za nákupy je v praxi velice ztížené, neboť autobusová nádraží a zastávky nejsou v dosahu nákupních středisek a obchodů. Tento faktor přispívá v současnosti k naprosté dominanci osobní dopravy. Tento fakt vnímá i bývalý představitel zdejší samosprávy:

„Autobusy to je logický, to muselo takhle dopadnout, ale za mě jsme ještě platili nedělní, aby babky mohly jezdit do kostela. No, kostel je prázdný, autobus se zrušil, ještě za mě. A dneska tam nemaj strojký, dneska tam má počítač. Lehce si v Chotěboři vytáhne, kolik prodá lístků, kolik lidí jezdí a tak. Hele z Habrů, co já vím, minimálně 15 ženskejch jezdí do špitálu. No možná 13 třeba autama. Každá má jinou směnu, na jiným oddělení, jinej den, to se. Aby se dva domluvili nebo dvě a jeli jedním, to nejde prostě.“¹⁰²

¹⁰¹ Rozhovor s E.P ze dne 25.08.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁰² Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Jeho vzpomínka také dokládá, že představitelé Habrů se i přes tento trend na přelomu století stále snažili udržet autobusové spojení pro osoby, které nedisponovaly jiným způsobem dopravy do Habrů. Zároveň přináší i možné další vysvětlení ukončení dopravy do dalších okolních měst jako Chotěboř, Golčův Jeníkov či Světlá nad Sázavou. V minulosti autobusy nedisponovaly tak spolehlivými metodami kontrol využití autobusových linek, a proto byly i některé nerentabilní linky stále v provozu. V dnešní době s důrazem na ekonomické aspekty by již tento způsob nebyl možný. To, že autobusová doprava z Habrů do jiných, třeba i vzdálenějších měst, hraje důležitou roli pro nejmladší generaci potvrzuje i narátorka žijící a pracující v Praze:

„Třeba o víkendu nic nejedí, mám takovej pocit. Dříve jezdilo a teď už ne. A taky vím, že jsem jezdila já ještě na ten vlak, že jsem jezdila nějakým autobusem, co jezdil do Prahy a ten už jako tenkrát přestal jezdit, nás museli vozit rodiče. Takže to je ještě horší, že se ty linky rušej, vidí, že má každý auta a myslím, že to je horší jakoby ta dostupnost pro ty lidi, co nemaj auto, že se to zhoršilo. Že vlastně, že se to ruší, že se jim to nevyplatí.“¹⁰³

Zrušení přímého spojení s Prahou znamenalo, jak potvrzuje tento úryvek, nutnost dalšího využívání osobní přepravy, a to směrem k nejbližší vlakové stanici s rychlíkovými spoji v Golčově Jeníkově. Habry jsou dnešní hromadnou dopravou, a to i navazujícím vlakovým spojením, prakticky nedostupné.

„Dopravou, do Jeníkova se prakticky nemáš šanci dostat. Ráno ti jede jeden autobus z Jeníkova pak to. Když budeš dojíždět do Čáslavi tak to je úplně zabítý. Mladej jezdil do školy do Čáslavi. Dobrý, ráno mu jel autobus 6:10, pak mu navazoval vlak v Jeníkově. To se ještě nechalo. Zpátky do Jeníkova přijel, ale sem už se nedostal. Musel dvě hodiny čekat, to se mu nechtělo, tak chodil pěšky.“¹⁰⁴

Na tomto místě se dostáváme k dopravní možnosti, kterou Habry nemají, a to je vlakovému spojení. Pohlédneme-li do historie v Habrech bylo toto téma v minulosti dvakrát velice aktuální. Tehdy existovala reálná možnost vybudování železniční stanice na trase Praha – Kolín-Havlíčkův Brod a dále směrem na Vídeň. Začátkem dvacátého století zde byla možnost napojení se na železniční dráhu směrem k Světlé nad Sázavou. Obě varianty tehdejší občané z Habrů odmítli, a tak zůstali Habry bez této dopravní možnosti. Je skutečností, že přesné důkazy o tom, proč k výstavbě nedošlo se během výzkumu nepodařilo dohledat. To, že téma

¹⁰³ Rozhovor s T.P ze dne 18.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁰⁴ Rozhovor B.Ř ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

nedostupnosti dráhy rezonuje napříč všemi generacemi i po více než sto letech, dokládají i pořízené rozhovory v rámci tohoto výzkumu. Drtivá většina z nich lituje promarněné příležitosti zlepšit dopravní obslužnost ve svém bydlišti. Jako příklad můžeme uvést názor jednoho z nejstarších narátorů, jehož rodiče a či spíše prarodiče tehdejší dobu zažili:

„No to si myslím, jako všeobecně, že jo. Přece jenom, tady byli nějaký to, tady chtěl Baťa stavět fabriku, byla velká hospoda, tak to tady chtěl dělat. To nepovolili. Nebo tu železnici, říkali, že tady nepovolili, aby tady tudy vedla, tady ti sedláci, který měli koně, měli povoznictví. Vozit, že. Oni by přišli o práci. Tak kvůli tomu se říkalo, že ta železnice sem nepřišla, že to nedovolili sem dělat. Baťovna, nevím, co je ve Skutči, jo, to taky mělo stát tadyhle Habrech. Tady to mělo být za Habrama. To taky zas Haberláci nechtěli. Byli takoví.¹⁰⁵“

I tak si místní vysvětlují dnešní zaostalost Habrů v porovnání s okolními městy, která mají vlakovou stanici. Při pohledu například na Golčův Jeníkov nebo Světlou nad Sázavou je evidentní, že na těchto místech došlo k většímu rozvoji. Příkladem za všechny, můžeme zmínit sklářskou továrnu ve Světlé nad Sázavou. Neochota a nedůvěra ke změnám u zdejších lidí, tak byla v konečném důsledku jedním z důvodů proč zde nebyla postavena železniční dráha.

Pokud se tato část práce věnuje tématu dopravní obslužnosti je nutné zde zmínit dnešní silnici první třídy č. 38 vedoucí z Prahy přes Kolín a dále na Havlíčkův Brod a Jihlavu. V dobách dávno minulých se jednalo o cestu, která spojovala Prahu s Vídní a byla hlavní dopravní tepnou v zemi. Tato skutečnost přinesla Habrům rozkvět a rozmach v podobě rozvoje služeb a podnikání. V době normalizace se Habry musely potýkat se zvýšeným dopravním provozem, kdy tato silnice vedla defacto přes celé Habry, směrem od Golčova Jeníkova dále na Havlíčkův Brod.

V roce 1968 přímo přes Habry v průběhu dvaceti čtyř hodin projelo celkem 3 342 tisíc vozidel. Údaje o pět let později v roce 1973, ukazují na nárůst celkového počtu na 4 140 tisíc vozů.¹⁰⁶ Kvůli stoupajícímu dopravnímu zatížení, bylo rozhodnuto o stavbě obchvatu Habrů. Ten měl odklonit automobilovou dopravu mimo centrum města.

Samotná stavba započala v listopadu roku 1977. Pro nespecifikované, stavební potíže se jeho výstavba prodloužila o rok. První vozidla tak projela po nově otevřené silnici v roce 1982.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Rozhovor s J.M ze dne 11. 4. 2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁰⁶ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia. str. 13.

¹⁰⁷ Archiv města Habry, *Dokumentární příloha k pamětní knize města Habry*, ročník 1982.

Z pohledu dneška se jednalo o vskutku prozíravé řešení, neustále se zvyšujícího průjezdu automobilů středem Habrů. V současnosti, oficiálně dostupné údaje hovoří o denních počtech v rozmezí 5 000 až 10 000 vozidel. Tyto údaje pochází z průzkumu v úseku zmiňované silnice - č. I/38, mezi Golčovým Jeníkovem – Habry, Skuhrovem – Havlíčkovým Brodem. Lze jen odhadovat, jak drastické dopady by měl takový provoz, byl by veden centrem Habrů.

Stavba obchvatu, má pro dnešní podobu a život ve městě zásadní vliv. Nejen z hlediska kvality života, ale také bezpečnosti místních obyvatel. Bez něj by byly Habry přímo vystaveny všem negativním dopadům takového provozu. Na dobu vzniku obchvatu Habrů, také vzpomíná jeden z narátorů, kterého se jeho výstavba osobně dotýkala:

„Ti, co tam měli pozemky já jsem tam taky měl pozemky tak jsem to pak odprodal, aby se tam mohla udělat odbočka. Já jsem to měl támhle pod peklem. Tam se to nechávalo a tady to všechno ty lidi jim nechávali ty pozemky. Jedni nadávali, že ten obchvat bude, že tady nebudou mít žádné kšefty. To nebyla vůbec žádná pravda. Ten obchvat byl naopak strašná výhoda a ten kdo jsem chtěl zajet, tak si jsem zajel a koupil si. A ten, kdo potřeboval třeba na Chotěboř tak (nerozumím) tomu nic jiného nezbylo. Takže já si myslím, že ten obchvat je dobrá věc. Je tady klid. U hospody, tam je to úzké já si tam nedokážu představit dnešní provoz.“¹⁰⁸

Jeho vzpomínka tak ukazuje, že zdaleka ne všichni občané Habrů byly jeho výstavbě nakloněni a souhlasili s ní. V těchto postojích můžeme vidět jistou paralelu s dobou, kdy zde byla opakovaně řešena možnost stavby, již zmíněné, železnice. Mezi zdejšími lidmi, přinejmenším u části z nich, tak panovala podobná nedůvěra, tak jako u jejich předků, před několika desítkami let.

Význam této stavby lze plně docenit až dnes, kdy i mnohem větší města na této trase budovala obchvaty až mnohem později. Například bývalé okresní město Havlíčkův Brod, jej dodnes nemá. Musí se tak potýkat s vysokou zátěží nejen osobní, ale i kamionové dopravy, a to přímo v jeho centru.

Někteří lidé v Habrech tehdy projevíli obavy před možnými ztrátami tržeb v místních restauracích a obchodech. Právě na haberské obchody a restaurace je zaměřena další kapitola.

3.2.2 Obchody, restaurace a služby

V první polovině dvacátého století byla v Habrech celá řada restaurací a obchodů. Habry měly již začátkem dvacátého století silně rozvinutou síť restaurací a obchodů. V roce

¹⁰⁸ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

1902 zde bylo sedm fungujících hostinců, jedenáct obchodníků se smíšeným zbožím a šest pekařů. Svoje živnosti zde také provozoval řezník a řada dalších prodejců nejrůznějšího zboží. Byly zde otevřeny také dvě trafiky. Nutno konstatovat, že v té době byl v provozu i pivovar na náměstí. Probíhala zde také výroba sodovek a limonád. V Habrech bylo v té době možné se také ubytovat ve známém hotelu Slunce.¹⁰⁹

O více než šedesát let později v Habrech nalezneme poněkud odlišnou nabídku obchodů a restaurací. V roce 1975 zde byla prodejna potravin, mléka a chleba, cukrárna, prodejna masa, textilu, průmyslového zboží, drogerie, papírnictví a hraček a prodejna obuvi. Všechny tyto prodejny se potýkaly s omezenými prostory pro skladování svého zboží. V té době zde fungovala už jen dvě pohostinství, a to formou střídavého provozu po dvou dnech.¹¹⁰ V situaci, kdy městem procházela jedna s hlavních dopravních cest v zemi je zarážející skutečností, že zde byly takto omezené možnosti veřejného stravování.

To že si tuto situaci představitelé Habrů uvědomovali a zároveň projevíli snahu o nalezení řešení dokládá i zápis z mimořádné schůze MNV, a to z března 1966. Ačkoliv byla Habrům přislíbena výstavba nové restaurace již před rokem 1966, nebyly v té době učiněny žádné kroky směrem k její výstavbě. Podnik Jednota tehdy v Habrech zrušil dříve vyhlášenou restauraci Ráj.¹¹¹

Očima místních byla dostupná síť obchodů a nabízeného zboží dostačující. To potvrzuje i narátor patřící do nejstarší generace obyvatel:

„Složení obchodů tady bylo celkem dobré. Prakticky tady bylo všechno. Tady jsme si nakoupili obuv, drogistické zboží, potraviny, docela dobře zásobené. Byla tady masna, Waltrova tehdy.“¹¹²

Nejvýraznější změny přinesl rok 1989 a následný rozvoj soukromého podnikání. Do roku 1992 zde vznikly nové obchody, a to hlavně transformací těch stávajících. Jejich provozovatelem v předrevolučních Habrech byla Jednota Havlíčkův Brod.

Ta si zde zachovala do dnešních dnů dvě prodejny potravin. Mimo to se Habry rozrostly o dvě nové prodejny potravin, prodejnu drogistického zboží, papíru a hraček, dvě prodejny textilu a

¹⁰⁹ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8.str.79.

¹¹⁰ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia.str.34.

¹¹¹ Archiv města Habry, *Zápis z Mimořádné schůze MNV v Habrech*, 31. března 1697, Habry.

¹¹² Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

prodejnu obuvi. Místní masnu a prodejnu potravin Družka vlastnilo haberské, zemědělské družstvo.¹¹³

V dobách vzniku prvních soukromých podnikatelů a obchodníků na místním trhu dominovali dva haberští občané, Miroslav Panský a František Marek. Ti provozovali převážnou většinu výše uvedených obchodů. Zejména otevření prodejen s názvem Potraviny Marek a Obchodní dům Marek, bylo na zdejší poměry velkou událostí. Už o pár let později, v roce 1997, však přichází finanční těžkosti a následné ukončení prodeje v Potravinách Marek a také v prodejně s textilem.¹¹⁴ O několik let později končí provoz také haberská vinárna pana Marka. Na dobu vzniku a okolnosti fungování těchto soukromých obchodů a jejich relativně krátkou dobu fungování, vzpomíná i jedna z narátorek:

„Protože tady byla nabídka minimální, když byla tady obuv vlastně. Docela vyhlášená, byl tady obchodní dům Marek, kde pan Marek prodával zboží pod rukou, i to co nebylo. To dopadlo, jak dopadlo.“¹¹⁵

Ačkoliv tento názor není mezi haberskými občany ojedinělý, skutečný důvod zániku tohoto Markova „impéria“ není veřejně znám. Jedním z možných vysvětlení, a to na základě osobních vzpomínek autora této práce, je skutečnost, že místní čím dál více využívali lépe zásobených a cenově výhodnějších obchodů ve větších městech, kam se na nákupy čím dál více z Habrů dojíždělo.

V té době se na Haberský trh vrací prodejna Jednota – COOP a obsazuje prostory po zaniklé prodejně potravin. Později přebírá také prodejnu potravin MIPA pana Panského. V průběhu následujících let vzniklo v Habrech několik malých obchodních provozoven. V roce 2004 zde oproti minulým letům fungovala prodejna s květinami a upomínkovými předměty, prodejna domácích potřeb nebo zde byla stále prodejna Družka. Byla zde otevřená prodejna obuvi, textilu a galanterie, a také jedna prodejna použitého oblečení ze zahraničí, Second hand, fenomén devadesátých let, který přišel i do Habrů. V té době byla uzavřena z hygienických důvodů prodejna masa. Nebližší možností jeho nákupu tehdy byla ve skoro deset kilometrů vzdáleném Golčově Jeníkově.¹¹⁶

¹¹³ Archiv města Habry, *Pamětní list*, Habry, 1992.str. 4.

¹¹⁴ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.str.34.

¹¹⁵ Rozhovor s D.K ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹¹⁶ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*. str 308.

Podíváme-li se na dnešní nabídku obchodů, můžeme konstatovat, že počet a rozmanitost nabídky vykazuje v Habrech setrvalý pokles. V souvislosti s tím je nutné zmínit prodejnu řetězce Flop. Ta zde byla s velkou slávou otevřena, aby po několikaletém provozu, zůstala trvale mimo provoz.

Byl to poslední pokus o otevření nové prodejny v Habrech. Na jeho konci zůstala prázdná budova, kterou město v posledních letech vykoupilo a zřídilo zde zdravotní středisko a komunitní centrum pro své občany.

V Habrech jsou tak dnes otevřeny dvě prodejny Coop Jednota s potravinami. Dále je zde několik posledních let v provozu prodejna potravin, večerka vietnamských majitelů a prodejna potravin a pečiva v místní pekárně. Z ostatních prodejen je otevřena prodejna dětského oblečení a Drogerie, barvy a laky. Prodejna obuvi s dlouholetou tradicí má být podle dostupných informací v nejbližší době uzavřena.

I přes skutečnost, že došlo k zmenšení počtu obchodů, paradoxně došlo k navýšení množství nabízeného zboží a jeho dostupnosti. To potvrzuje i vzpomínka jednoho z narátorů:

„To je jediný pozitivum teda velký. Že tady jako ty obchody, co tady byly, to byla bída a utrpení. Na maso se stály fronty. To by babička ti řekla, stálo se frontu na maso. Samoobsluha byla akorát jedna. To byla postavená po revoluci, ta samoobsluha jednoty. A drogerie, ta byla taky na nízký úrovni. To tady ta je jako kvalitní. To Mirek Pancků tady udělal tu drogerii, tu pěknou. A tady tu, co teďka pronajal, tak to se, obchody se tady rozhodně pozdvihly, to jako, to jako určitě.“¹¹⁷

Ačkoliv podle dobových záznamů byla místní síť obchodů před rokem 1989 znatelně širší a pestřejší, neznamenal automaticky větší dostupnost zboží oproti dnešní době. Dnes jsou nejbližší supermarkety dostupné přibližně ve vzdálenosti deseti až dvaceti kilometrů v Havlíčkově Brodě, Světlé nad Sázavou, Čáslavi či Chotěboři. U dnešních obyvatel, v souvislosti s rozvojem internetového nakupování, častým dojížděním za prací a s ním spojenými nákupy, není dostupnost širokého sortimentu zboží v Habrech tím nejpálčivějším problémem. Alespoň pro mladší generace:

¹¹⁷ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

„No tak v Habrech je to na takový ten menší nákup, ale stejně jednou za ten týden prostě jedeme do toho Havlíčkova Brodu nebo Čáslavi na ten větší nákup a spoustu věcí jako já objednávám online, no.“¹¹⁸

Stejně jako obchodní síť, prošla svým vývojem i zdejší scéna restaurací a hospod. Jak již bylo zmíněno, Habry usilovaly na konci šedesátých let o výstavbu nové restaurace. V sedmdesátých letech jsou v Habrech i přes tyto snahy, pouze dvě hospody se střídavým provozem. Na zdejší restaurační zařízení před revolucí vzpomíná místní rodák:

„Byla velká hospoda a Kreuzmannova, ty zbyly“.¹¹⁹

O jejich návštěvnosti v dobách normalizace hovořil i jeden z pamětníků:

„Tak jsem večír si udělal nějaký ty a stávil jsem se na pivo no a většinou už jsem šel do kuchyně ke Krajcmanům nebo k Miřáckému a půjčil jsem si židli z kuchyně, protože plná hospoda, pátek narvaná hospoda. Se sešli kamarádi, Pražáci se sjeli a šli s tou partou na pivo a padesát, šedesát lidí v pátek.“¹²⁰

Jeho vzpomínka ukazuje na to, že tehdy obě zařízení byla, alespoň o víkendu, hojně navštěvována. Ve srovnání s dnešní dobou nabízí možné vysvětlení, jiný narátor:

„To měli střídalo se to tam a jelo to jakž takž. Potom to město prodalo, protože do toho nechtělo dávat peníze, protože prakticky tahle hospoda a i tahle ta celá ta strana dole byly obchody a nahoře byly byty. To mělo město a město to prodalo. Teď to má celé Panský to už je v soukromí. Místo hospody je tam drogerie a Ráj ten zbourali. Ten zbourali už dřív.“¹²¹

Po roce 1989 zůstává v provozu Velká hospoda, v prostorách bývalého hotelu Slunce a po jejím uzavření již pouze restaurace U Kreuzmannů na náměstí. V roce 1997 měla tato restaurace funkční kuchyni a celkem 47 míst k sezení. Podle dobového zápisu zde bylo vydáváno kolem třiceti až čtyřiceti porcí obědů a byla zde možnost studené večeře či svačiny. Devadesátá léta přinesla do zdejší poslední hospody také novinku v podobě tří hracích automatů. Vidina lákavých výher pak přivedla několik stálých hostů na pokraj závislosti.¹²²

Také tato restaurace byla nakonec také uzavřena a přeměněna svými majiteli na prodejnu domácích potřeb. Svou vzpomínku, na dvě poslední haberské hospody, má stejně jako

¹¹⁸ Rozhovor A.K ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹¹⁹ Rozhovor F.N ze dne 11.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹²⁰ Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹²¹ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹²² Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.

předchozí pamětník, i narátor o generaci mladší než výše citovaný. Také lituje uzavření obou restaurací, přičemž upozorňuje na skutečnost, že tím Habry ztratily jediná místa, kde byla otevřená kuchyně a dalo se zde celodenně stravovat:

“Zasekly se tady dvě dobrý pohostinství vlastně, který zanikly, obě dvě, to je velká hospoda, kde se podepsal i vynálezce žárovky a dole vlastně z toho je, jsou domácí potřeby, takže ty obchody, ty hospody zanikly a vznikla teda jedna nová. Ted' se jmenuje Kostel, ale tam se nevyváří, takže pro lidi, který jako tady, tady sem přijedou, takže se nemaj ani kde jako občerstvit. Není tady ani bufet, ani hospoda, kde se dá občerstvit. Z toho vznikla jenom pivnice. Takže na jídlo zaměstnanci z okolí z toho choděj do jídelny Zemědělskýho obchodního družstva Habry, kde je pravidelně, strava je pravidelná a čerstvá každý den.”¹²³

Ke vzpomínce narátora ohledně vynálezce žárovky, který měl zvěčnit svůj podpis v haberské kronice můžeme uvést, že se jedná o skutečnou událost. V roce 1911 se na cestě do Prahy skutečně Thomas Alva Edison zastavil a do kroniky byl získán jeho podpis.

Kolem roku 2000, v Habrech fungoval výčep piva v nově otevřené hospodě Na Křižovatce v budově pana Zelingra. Ani ten, ale dnes již není v provozu. V současnosti tak v Habrech existují dvě hospody. Jedna je umístěná v místní Sokolovně a příležitostně nabízí svým hostům i teplé pokrmy. Zejména při různých soukromých oslavách, srazech či schůzích. Druhá restaurace U Kostela nabízí hotová jídla většinou o víkendech, při různých tematických večerech.

V jejich návštěvnosti je patrný současný společenský trend, kdy lidé hospody nenavštěvují tolik jako dříve. Tato skutečnost i zde v Habrech souvisí se změnou životního stylu a trávením volného času. Tuto myšlenku vystihuje i vzpomínka jednoho z narátorů:

„Projedeš Habrama a v každým druhým baráku seděj v rohu nebo pod pergolou. Brácha nebo soused a seděj a hrajou si na svém písečku. Lidi si odvykli, co se ty hospody zrušili a takový, tak ty lidi k sobě nejdou. Málo, já nevím, koho bych tady, kdo drží nějakou partu. To všechno přestalo.”¹²⁴

Zdejší restaurace byly pro místní důležitým místem v jejich vnímání města. Potvrzují to i vzpomínkové mapy, kde zejména starší pamětníci zde zmiňují dobové restaurace jako jedny

¹²³ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹²⁴ Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

z mála míst v Habrech. Stejně je tomu i u té nejmladší generace, kde jsou tato místa jedním z nemnoha, s kterými se v Habrech identifikují a považují je za důležité.

V počátcích normalizace byly v Habrech v provozu i menší podniky, které tvořily poměrně širokou škálu služeb. Byla zde sběrna praní prádla, opravy obuvi a elektrospotřebičů, holičství, kadeřnictví, pohřební služba a také čerpací stanice pohonných hmot na náměstí. K další občanské vybavenosti patřila pobočka pošty a také státní spořitelny, která měla otevřeno třikrát v týdnu. V sedmdesátých letech zde bylo také Obvodní oddělení veřejné bezpečnosti.¹²⁵

Po roce 1989 byla na okraji Habrů vybudována soukromá čerpací stanice. Mezi další dostupné služby té doby patřilo holičství, dvě kadeřnictví, zahradnictví, pohřební služba či čistírna oděvů, sběrna praní prádla a také čerpací stanice na náměstí. V roce 1997 zde ještě fungovalo sklenářství pana Borovského a pobočka České spořitelny. Byla zde také služebna policie. Na Městském úřadě byla, a stále je, možnost využití služeb právní kanceláře. Ta je zde zachována v provozu jedenkrát týdně. Česká spořitelna po postupném omezování svých služeb definitivně ukončila svoji činnost roce 2001. V posledních patnácti letech se opakovaně Habry snaží o instalaci bankomatu. Do dnešních dnů, se pravděpodobně z důvodu malého počtu obyvatel nepodařilo dojednat jeho umístění ve městě s žádnou z bankovních institucí.

V Habrech je dodnes otevřená pobočka pošty. Její služby a zaměření činnosti dnes samozřejmě není stejné jako v dobách minulých. V sedmdesátých letech její pracovníci zajišťovali veškerá telefonická spojení skrz ústřednu, která byla v budově haberské pošty. V devadesátých let pak pošta rozšířila provoz o služby Poštovní spořitelny. V současnosti je to jedno z mála míst, kde je možné vybírat finanční hotovost. Alternativou je pak využití služby CashBack v prodejnách Jednoty na náměstí. V nedávné minulosti v Habrech došlo k rozšíření poskytovaných sociálních služeb. Nabízena je možnost dovozu obědů seniorům. V relativně nedávné době zde vzniklo komunitní centrum, které začalo pořádat pestrou škálu sociálních aktivit.

Jednou z posledních služeb, kterou je třeba zmínit je osud haberské lékárny. Ta měla ve městě dlouho tradici trávající desítky let. Postupné omezování otevírací doby vedlo k jejímu trvalému uzavření. Nejedná se ovšem o věc, která by byla pro její historii něčím novým. Už na konci šedesátých let byla začleněna pod lékárnu v Golčově Jeníkově, čímž došlo k jejímu častému uzavírání z důvodu zástupu zdejšího lékárníka na uvedené pobočce.¹²⁶

¹²⁵ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia str.34.

¹²⁶ Archiv města Habry, *Zápis z Mimořádné schůze MNV v Habrech*, 31. března 1967, Habry, 1967.

Skutečnosti, že dnešní obyvatelé vnímají absenci lékárny v Habrech jako významnou skutečnost, dokládá názor jedné z narátorek střední generace:

„To bych asi si myslím, ty starý lidi, nevím, jak to praktikují ty starý lidi, když nemaj auto, musí jet autobusem někam do tramtárie pro léky, si myslím, že v tom středisku by na to místo určitě bylo, aby tam byla lékárna, tady vždycky byla. Vždycky si pamatuju, že tady byla. Ted' se jim to asi dostatečně nevyplatilo, ale je to škoda.“¹²⁷

Z jejího vyjádření je patrné, že dostupnost léčiv a léků se zrušením dlouholeté lékárny v Habrech zkomplikovala život především starším lidem. Mladší ročníky jsou schopny si své léky vyzvednout při cestě ze zaměstnání či v rámci nákupů v okolních městech. Starší občané, však jsou v tomto životně důležitém ohledu odkázáni na pomoc blízkých či někoho, kdo je ochoten jim potřebné léky dovézt. Provoz haberské lékárny byl v minulosti vázán na provozy zdejších lékařských ordinací. Následující text je věnován historii a současnosti lékařské péče v Habrech.

3.2.3 Lékařská péče

Lékařské praxe, sloužící haberským obyvatelům, zde mají dlouhou tradici. Na konci šedesátých let minulého století zde vznikl problém, se kterým se město potýkalo ještě v roce 2019. V roce 1968 ukončil svoji činnost po více než dvaceti letech místní dentista Bohumil Černovský. Tehdejšími představiteli se nepodařilo získat nového dentistu, který by zde měl svojí ordinaci. Habry tak byly odkázány na dojíždějícího zubaře z Chotěboře a jeho značně omezenou ordinační dobu.¹²⁸

Na tuto dobu a zubařskou péči koncem šedesátých let vzpomíná jeden z pamětníků:

„Zubař tady byl, byl tady nějaký Černovský. To tady fungovalo. Byl tady dříve i doktor Kozlík. Předtím doktor (není rozumět). Ti tady bydleli takže, to bylo bez problémů, no jako problémy s tím nebyly. Dá se říct. Ty možnosti těch doktorů byly daleko nižší, než jsou teď. Ale bylo to bez problémů, Ted' je to někdy i horší, ted' tady třeba není zubař. Toho shánějí už dva roky, a ještě ho nesehnali. A když ho sehnali tak řekl, co mu to tam udělali že je to pro praváka a on je levák takže, je to k ničemu.“¹²⁹

¹²⁷ Rozhovor s D.K ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹²⁸ Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1968, (4).str.2.

¹²⁹ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Jeho zkušenost tak dokládá, fakt, že dostupnost zubařské péče byla na konci šedesátých let v Habrech zajištěna hlavně díky tomu, že zde zmíněný dentista dlouhodobě bydlel. Po jeho odchodu na odpočinek nastala situace, kdy nedostatek dentistů v celé zemi, způsobil i v Habrech výrazné zhoršení dostupnosti zubařské péče.

Ani v polovině sedmdesátých let nevykazovala situace výraznějšího zlepšení. Ačkoliv bylo místní zubařské středisko zmodernizováno a osazeno novou technikou, přetrvával problém se sehnáním nového zubaře. V té době dojížděl dentista do Habrů pouze dvakrát v týdnu a vykonával nejnnutnější zákroky. Tento stav přetrvával v Habrech s přestávkami ještě počátkem roku 2019. Zdejší obyvatelé byli nuceni za kvalitním ošetřením dojíždět, a to i mnoho desítek kilometrů. Beznadějnost situace dokládá i vzpomínka jednoho z narátorů:

„No, asi deset zubařů jsem v Brodě obvolala, nikde neberou. Maximálně berou děti svých pacientů a pak mi někde poradili, ať se jdu zeptat na pojišťovnu a pak jsem tam kvůli něčemu byla, tak jsem se zeptala, jestli neví, který zubař v Brodě bere. No tak mi bylo řečeno, že asi pět doktorek je na mateřský. Dali mi dvoustránkovéj seznam brodských zubařů s tím, že ale nebere žádný a že lidi teda z Brodu jezdí do Pardubic, do Prahy, do Jihlavy.“¹³⁰

V oblasti ostatních lékařských oborů nebyla situace tak komplikovaná. V roce 1975 bylo v Habrech otevřeno obvodní zdravotní středisko se stálým lékařem. Třikrát v týdnu sem také dojížděla dětská lékařka.¹³¹

Od osmdesátých let do současnosti má v Habrech svojí ordinaci dětský lékař Václav Provazník a do nedávné doby také praktická lékařka pro dospělé Božena Krumlová. Je otázkou, zda bude město v budoucnu úspěšné v hledání nástupce dlouholetého dětského lékaře, tak jako v případě lékaře pro dospělé. V devadesátých letech tito lékaři ordinovali, společně s gynekologickou ambulancí v budově bývalé služebny policie. K nejvýraznějším změnám ve zdravotní péči v Habrech došlo v posledních pěti letech. V roce 2014 byl otevřen provoz Zdravotnického záchranného stanoviště Habry.¹³²

V budově zkrachovalé prodejny potravin Flop bylo v roce 2018 otevřeno Zdravotní středisko, kde byly postupně otevírány ordinace praktického a dětské lékařky. V polovině roku 2019 zde

¹³⁰ Rozhovor s B.K ze dne 10.12.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹³¹ KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry*. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia.str. 35.

¹³² SAADOUNI, Štěpánka. *V Habrech otevřeli záchranku*. Havlíčkobrodský deník.cz [online]. 04.07.2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/v-habrech-otevrel-zachranku-20140704.html

byla otevřena praxe hned dvou dentistů. Ve stejném roce byla v Habrech otevřena chirurgická ambulance jako pobočka Havlíčkobrodské nemocnice.

Všechny tyto skutečnosti přispěly k tomu, že v současnosti je haberským občanům poskytovaná zdravotní péče, historicky nebývalého rozsahu.

Na vývoj dostupnosti lékařské péče vzpomínal i jeden z rodilých narátorů, pamatující zdravotnickou péči v Habrech i před rokem 1989:

„Zdravotní péče? No, byla sice postavena malá jako poliklinika nebo zdravotnické zařízení nahoře směrem k tomu, k tý pekárně přece, jste tam chodili, ale určitě bylo nevyhovující. To teď město jak z bývalé prodejny Flop, udělalo vlastně zdravotnické zařízení nový, kde je, kde bude zubař, chirurgové tam jsou, je tam praktický lékař a je tam dětský lékař. Dneska se říká jinak, že jo. A tak to je tedy daleko lepší asi, než bylo. Víš co. Tímhle se zlepšilo. Obchody a zdravotní péče se tady zlepšilo.“¹³³

I tak zůstávají mentální mapy narátorů prosté od jakéhokoliv místa, spojeného s lékařskou péčí či zdravotnickými zařízeními. Jedním z možných zdůvodnění může být fakt, že tato místa mohou mít spojena s nepříjemnými zážitky a nemocemi, které prodělali oni sami nebo jejich blízcí. Možná je i v jejich vzpomínkových mapách příčinou takzvaný Polyanin princip čili vytěšňování nepříjemných zážitků z vlastních vzpomínek.

3.2.4 Haberská škola

Z hlediska občanské vybavenosti je posledním tématem jediná místní vzdělávací instituce, kterou je haberská základní škola. Konec šedesátých let ji zastihuje v nepříliš dobré kondici. Místní škola tehdy sídlila v naprosto nevyhovujících podmínkách. To se týkalo, jak prostor určených pro výuku, tak sociálního zázemí. Již v roce 1966 byla na mimořádném zasedání Místního národního výboru ze strany okresních představitelů přislíbena výstavba nové budovy školy. Jedním z největších problémů haberské školy, který ovlivňoval výuku, byl nedostatek učitelů a časté změny v pedagogickém sboru. Většina z učitelského sboru v té době dojížděla do Habrů odjinud.¹³⁴

V sedmdesátých let můžeme konstatovat, že stav haberské školy se oproti minulé dekádě prakticky nezměnil. V roce 1975 škola využívala celkem tři budovy. Jedna třída sídlila v budově bývalého Okresního soudu, v tehdejší spořitelně. K cvičení a tělocviku se využívala

¹³³ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹³⁴ Archiv města Habry, *Zápis z Mimořádné schůze MNV v Habrech*, 31. března 1967, Habry, 1967.

budova místní sokolovny. V bývalém haberském zámku, objektu z osmnáctého století, byla umístěna výuka pro šesté až deváté třídy. Budova bývalé Obecné školy, postavená už v roce 1856, sloužila k výuce od první do páté třídy. To, že výuka v těchto improvizovaných podmínkách nebyla jednoduchá, svědčí i písemné vyjádření z jednoho ze zdejších učitelů:

„Během vyučování dochází k stálému stěhování žáků a učitelů mezi jednotlivými budovami, přitom přecházejí frekventovanou silnicí E-15 a na škole je více než tři sta žáků. Ani školní budovy nejsou v dobrém stavu, zvláště budova č.1, sociální zařízení v havarijním stavu.“¹³⁵

I v sedmdesátých letech byla Habrům slibována výstavba nové školy. To dokládá opět zápis místního kantora:

„K částečnému řešení by mělo dojít již v příští pětiletce, kdy má být postaven jeden pavilon o devíti třídách pro 6-9. ročník. K úplnému řešení situace by mělo dojít v následujících pětiletkách, dostavěním pavilonu pro 1-5.ročník, školní jídelny.“¹³⁶

K tématu výstavby nové budovy je třeba uvést, že v Habrech se začalo s její stavbou až mnohem později. Na to, jak vypadala škola kvalitu školní výuky v sedmdesátých letech ve starých prostorách školy, vzpomněla jedna pamětnic:

„Vždyť my jsme měli v první třídě, první a druhá třída byla fakt luxusní, to byla paní učitelka Vrzáková, stará paní, ta nás všechno naučila. Ve třetí a čtvrtý třídě jsme měli učitele Kodata, který vlastně byl v důchodu a prodával v papírnictví, a místo, aby nás něco učil, tak nám vždycky dal: „Tadyhle toto si přečtete.“ A mezitím vyráběl plakáty třeba na hasičský soutěže, nebo soutěže, na hasičský bály a seděl za katedrou. Jak dneska ho vidím. A v těch, v té třídě to bylo všechno starý tam. Já jsem nejdřív vlastně chodila na tu, do té šedivý, a to bylo všechno, to byly starý lavice, to byly takový ty řady jak, to nebyly židličky a stolky, to byly takový ty, jak se sklápěly. Věčně jsme tam museli sedět s rukama za zádoma, abychom byli zticha.“¹³⁷

Její vzpomínka potvrzuje dobový nedostatek učitelů, který byl řešen na škole improvizovaně, většinou formou výpomocí. Také v té době zůstávali aktivními i učitelé ve vysokém věku. Narátorčina zkušenost také ukazuje na skutečnost, že kvalita výuky na haberské škole byla v jednotlivých třídách diametrálně odlišná a záležela hlavně na přístupu jednotlivých kantorů.

¹³⁵ KRUML, Josef. Geografická charakteristika obce Habry. Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia.str. 35.

¹³⁶ *Tamtéž*, str.36.

¹³⁷ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Obecně, ale vyvrací často dnes často zmiňovanou, horší kvalitu výuky v Habrech, oproti minulosti. Uvedená vzpomínka mimo jiné ilustruje i skutečný obraz podoby výuky v sedmdesátých letech. Ten se vyznačoval jak charakteristickým, nedostačujícím vybavením pro žáky, ale také nezájmem kantorů, který je z pohledu dnešní doby jen těžko představitelný.

Habry se přeci jen budovy nové školy dočkaly. Návrh na výstavbu nové školy byl schválen 22.03.1976. Škola i přes tento posun, nadále působila v původních prostorách. V roce 1986 byla situace již natolik vážná, že muselo dojít k vyklizení přístavku školy u bývalého zámku, který byl zcela rozpadlý. Již předtím musely být vyklizeny některé třídy.¹³⁸

V roce 1988 však skutečně započaly, alespoň dílčí práce na výstavbě nové školy. K vybudování přivaděče plynu pro budoucí kotelnu, došlo ale jen díky více než třem tisícům brigádnických hodin haberských obyvatel. Na financování přispěly více než milionem korun místní drůbežářské závody a Škrobárny Havlíčkův Brod.¹³⁹

Ačkoliv dobový tisk s nadšením informoval o započetí samotné výstavby, v následujícím roce, zápisy ze školní kroniky konstatují, že práce na novém pavilonu nepokračují podle plánu. To bylo způsobeno, jak s nedostatkem stavebního materiálu, tak vnitřního vybavení především nábytkem. To, že by bez přičinění haberských lidí škola vznikla jen s obtížemi, dokládá i situace kolem budování kotelny školy. Škola byla nakonec otevřena začátkem školního roku 1991/1992. Ze začátku svého provozu se musela potýkat s nedostatkem vybavení. Tuto situaci zapříčinilo především zvýšení cen v porevoluční době.¹⁴⁰

I přes všechny tyto komplikace se Habry po mnoha desítkách let, dočkaly nové školy. Ta od svého otevření prošla do dnešní doby mnoha rekonstrukcemi. Nadále i dnes zůstává jedinou vzdělávací institucí v Habrech. Ani ve vzpomínkových mapách narátorů nepředstavuje škola důležité místo, s kterým by ztotožňovali. Pouze dva z deseti budovu školy zařadilo mezi důležitá místa svých každodenních životů.

Haberská škola samozřejmě svojí činností významně zasahovala do kulturního a volnočasového života lidí v Habrech. Těmto tématům se věnují následující kapitoly.

¹³⁸ *Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH)*, Školní kronika 1960-2018.

¹³⁹ *Zemědělské noviny: deník pro venkov a město*. Praha: Delta, 1986, 42(73).

¹⁴⁰ *Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH)*, Školní kronika 1960-2018.

3.3 Volný čas, kultura a sport

3.3.1 Kulturní akce

Kapitola je zaměřená na historii kulturních akcí, ať hudebních koncertů, divadelních vystoupení, výstav či promítání filmů. Tedy na možnosti, které měli obyvatelé Habrů v případě, že se rozhodli svůj čas spojit s návštěvou nějaké kulturní události.

K provozování hudebních akcí, koncertů a zábav sloužila v Habrech nejčastěji místní sokolovna. V dobách normalizace odehrála celá řada dnes již těžko představitelných koncertů veřejně známých zpěváků. Mezi ty nejslavnější patřila vystoupení populárních skupin Olympic, Katapult a mnoha dalších. Tuto skutečnost dokumentuje mimo jiné následující vzpomínka:

„Ale to už bylo teda rok 79. Do roku, do roku 80, než jsem šel na vojnu, tak tady z kulturních akcí... (přemýšlí) Jednou za čas se podařilo, že tady zpívali Katapulti v místní sokolovně, Petra Černočká tady byla. Mhm. Byli tady myslím, že i Olympici. Ale to byla vždycky tak jedna, jedna za rok, protože tam na to nebyly ani podmínky, protože ty lavice byly v Sokolovně prostě na rovině. Ale v tom 79., 80. tady byli Katapulti, to si pamatuju dobře.“¹⁴¹

Hudební produkce se tak postupem devadesátých let a po roce 2000 přenáší z prostor Sokolovny na venkovní parket u fotbalového hřiště, kde místní spolky pořádají taneční zábavy s lokálními rockovými kapelami. Za posledních několik dekad se stalo největší hudební akcí ve městě vystoupení programu televize Šlágr v srpnu 2014, který přinesl jak rekordní návštěvnost několika set návštěvníků, tak bezprecedentní kolaps dopravy.

Na zdejší kulturní scéně dominuje již od dob normalizace Haberská škola. Především v sedmdesátých letech byla škola velice aktivní. K 55. výročí založení KSČ bylo připravené kulturní pásmo pro zdejší rozhlas. Škola v té době pořádala řadu dalších kulturních akcí formou besed s vojáky, příslušníky lidových milicí. Kulturní program byl přichystán k oslavě Mezinárodního dne žen v roce 1977, který tehdy sledovala zaplněná sokolovna. V rámci dobové akce Mládež a Kultura, škola uspořádala pro své žáky program ve spolupráci s několika divadly. Program obsahoval jak díla Puškina, tak Pozdravy ze zemí přátel či Pásmo solidarity s lidem Latinské Ameriky. Kromě dětského letního karnevalu se ostatní kulturní pásma vztahovala k akcím převážně politicky motivovaným či mnoha výročím. Jako příklad můžeme uvést 61. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, 34. výročí osvobození vlasti a mnoha dalších tehdy oslavovaných dnů. Po roce 1989 se škola podílí na besídkách pro důchodce

¹⁴¹ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

a tematických výstavách o Vánocích a Velikonočních svátcích. Ty jsou zároveň jedny z mála, které jsou zde od devadesátých let dodnes pořádány. Zcela zásadní výstavu představuje ta v roce 2001 uspořádána k oslavě 900 let od první zmínky od Habrech v Kosmově kronice. Tehdejší program ukazuje, že oslav se účastnili všechny zdejší zájmové spolky, škola a další instituce. Došlo i na setkání místních rodáků a další společensko-kulturní akce. Byla to jedna z posledních událostí v Habrech, hojně navštívená, kdy zde bylo patrný zvýšený zájem o kulturu a historii města v nebývalém rozsahu.

Přelomovým v pořádání koncertů a příležitostných divadelních vystoupení se stal rok 1989. V Habrech přišel postupný útlum v pořádání těchto akcí. Možné vysvětlení přináší zápis místního kronikáře z roku 1997:

„Veškerá, veřejná kulturní činnost ztroskotává na nedostatku peněz. Takže kultura občanů spočívá ve sledování televize doma v rodinném kruhu. Ta přináší do našich domovů filmy, divadlo, sport, hudbu a estrádní zábavu. Lidé přestali mít potřebu chodit za kulturou anebo se na ní přímo podílet.“¹⁴²

Rozvoj svobodné kultury bez cenzury, který byl typický pro velká města naší země se zde nekonal. V Habrech lze pozorovat opačný efekt. Zmíněná neochota je možná dána tím, že po období dobrovolně nedobrovolné veřejné angažovanosti se zdejší lidé takových akcí prostě neměli zájem ani chuť účastnit. Patrná změna ve zvětšujícím se zájmu o kulturní akce je zřetelná až v posledních několika letech. Pravidelně od roku 2015 se na haberském náměstí pořádá Gastro festival, s hudebním a kulturním program. Jeho pořadatelem je místní akční skupina Královská stezka.¹⁴³

Zájem haberských obyvatel o kulturní a společenské akce, vystihuje názor jedné z nejmladších narátorek:

„Mě přijdou v Habrech ty lidi trochu pasivní. Když se tady něco děje, když někdo něco pro někoho dělá, že o to není moc zájem třeba, víš. Ale nevím, třeba se pletu, třeba budou aktivní a budou se chtít vzdělávat, jo. Ale jako takový ten střední věk jako, lidi třeba v máminým věku, jak jsou, 50 a tak, přijdou mi ti lidi takové, nevím, moc jako, takovýho je nic nezajímá“.¹⁴⁴

¹⁴² Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, Kronika města Habry 1997–2005.str.18.

¹⁴³ Haberský posel. 2019, 15(1). str.5.

¹⁴⁴ Rozhovor s A.K ze dne 25.08.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Lidé se zde až na několik výjimek, přestali o kulturní akce zajímat. Tento společenský trend také poznamenal také osud haberského kina. Kino potažmo filmové promítání se odehrávalo do sedmdesátých let minulého století v sokolovně. Jeho tehdejší program byl v rozsahu středa, sobota, neděle, a to vždy s jedním promítaným filmem, od osmé hodiny večer. V neděli pak bylo přidáno promítání od pěti hodin odpoledne. Již tehdy byl však jeho provoz ztrátový a nepokrýval ani náklady na mzdy, půjčovné filmů a otop.¹⁴⁵

V roce 1968 tvořili program, jak produkce ze zemí východní Evropy, Jugoslávie a Sovětského svazu, tak filmy z Francie a Spojených států. Tehdy bylo rozhodnuto o přestavbě, která nemá v novodobé historii Habrů konkurenci. Ta se týkala budovy bývalé synagogy, po válce sloužící jako modlitebna českobratrské evangelické církve. V duchu normalizační doby bylo rozhodnuto, že dojde k její přestavbě na samostatné kino v rámci Akce Z. K slavnostnímu otevření kina došlo na Prvního máje roku 1976. To, že bylo kino hojně navštěvováno a stalo se ojedinělým kulturním stánkem pro město i okolní obce připomíná i jeden z pamětníků:

„Do kina jsem právě chodil. Jo, to se sem chodilo a sjížděli se i z okolních obcí jako sem do kina.“¹⁴⁶

Osud kina po roce 1990, již tak optimistický nebyl. Budova byla navrácena původnímu vlastníkovi. Přesto bylo v roce 2001 hlavním místem setkání haberských rodáků, při příležitosti oslav 900 let od první zmínky o Habrech. Z hlediska filmového promítání docházelo k postupnému omezování provozu na víkendová promítání. Nakonec byl jeho provoz ukončen koncem devadesátých let. Důvody, které přivedli jeho definitivní konec přibližuje jeden z narátorů:

„To bylo až, až vlastně do revoluce. To kino bylo v provozu a pak to, pak začaly videokazety, lidi přestali chodit, ty filmy si stahovali nebo si je přehrávali a přestávali chodit do kin. Tak několik let po revoluci už bylo promítáno jenom o prázdninách, když tady byla větší sešlost, když přijely děti na chalupy tady, tak se promítali jenom, jenom o těch, o prázdninách a pak to úplně zaniklo a kino bylo devastováno.“¹⁴⁷

Jeho vzpomínka je smutnou připomínkou konce haberského promítání. Nastala identická situace jako při soumraku zdejších hostinců a mnoha dalších kulturních událostí. Lidé přestali toto veřejné místo navštěvovat a začali ještě více času trávit doma. Na kinematografickou

¹⁴⁵ *Haberský zpravodaj*. Habry: Místní národní výbor Habry, 1968, (1).

¹⁴⁶ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019. vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁴⁷ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019. vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

tradici se ovšem v posledních letech snaží navázat promítání letního kina na parketě za sokolovnou, které organizuje místní SK společně s Městským úřadem.

V souvislosti s haberským kinem je vhodné zmínit odkaz haberské židovské komunity. Habry patřily v minulosti k místům se silnou židovskou komunitou čítající několik set obyvatel. Obec měla vlastní školu a synagogu postavenou na konci devatenáctého století. Významná část centra města tvořili domy židovských obchodníků. Druhá světová válka, tak jako na mnoha jiných místech, znamenala konec mnohasetleté přítomnosti židů v Habrech. Dnes budova synagogy, bývalého kina stojí v centru Habrů v havarijním stavu. Byla navracena židovské obci, která pro ni nemá smysluplné využití a vzhledem k normalizačním úpravám, nemůže být prohlášena kulturní památkou. Nedají se tak na její případnou opravu čerpat dotace. Další připomínkou významné židovské minulosti a zároveň jedním z turisticky nevyhledávanějším místem v Habrech je židovský hřbitov. Významnou roli v novodobých dějinách města hrála především rodina Stránských, jejichž členové byli významnými politiky a zásadně se zasloužili o rozvoj Habrů před okupací v roce 1939. I přesto je tento kulturní odkaz města dnes ignorován a opomíjen. Bývalé kino bylo ještě nedávno využíváno jako sklad sena jednoho místního občana. Využití tohoto kulturního místa je však problematické, ačkoliv si zdejší občané uvědomují jeho potenciál:

„Smysluplně. Samozřejmě, že by tam mohlo být nějaký takový kulturní centrum, ale Židi to nezaplátí, kdo to zaplatí? To nikdo nezaplátí. Samozřejmě, že jde všechno využít. Vždyť to vem tady, když třeba, je to jenom blbej vánoční koncert, tak se dělá buď v kostele, nebo v Habrech na náměstí. Kdyby tady bylo nějaký centrum, tak by to mohlo být zase o úroveň výš a mohlo by se udělat třeba tam.“¹⁴⁸

Vyjádření této narátorky ukazuje nejen na možné využití objektu v dnešní době. Nedostatek financí a jakéhokoliv nápadu na smysluplné využití objektu je základním limitem jeho případné rekonstrukce. Dnes je tak tato budova v centru Habrů uzavřená a zůstává v havarijním stavu.

¹⁴⁸ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

3.3.2 Spolkový život v Habrech

Před rokem 1989 patřily v celém Československu k neaktivnějším spolkům a zájmovým sdružením ty, pro které znamenala devadesátá léta často konec aktivní činnosti. Většinou se jednalo o spolky úzce spjaté s bývalým režimem. V Habrech existovala v dobách normalizace celá řada takovýchto organizací.

K aktivním organizacím v Habrech v letech normalizace můžeme zařadit Svaz československo-sovětského přátelství, Svazarm, Socialistický svaz mládeže, Československý červený kříž nebo Československý svaz žen. To, že občané Habrů v těchto organizacích aktivně působili dokládá i počet odpracovaných hodin v rámci roku 1979. Celkem tyto organizace Národní fronty odpracovali více než sedm tisíc hodin.¹⁴⁹ V normalizačních dobách v Habrech patřila k neaktivnějším zdejší Pionýrská organizace, organizovaná v rámci místní ZDŠ Habry. Přestože se počátkem sedmdesátých let počet členů zvyšoval, kvalita náplně práce jednotlivých oddílů často neodpovídala požadavkům vedení školy a příslušných orgánů.¹⁵⁰

To, že v té době skutečně nebyl program pro malé pionýry nikterak ambiciózní a pro tehdejší děti lákavý, potvrzuje i jedna z pamětnic:

„V Pionýru jsem byla. Tam mě chtěli vyloučit, protože jsem nechtěla chodit na ty jejich schůzky, a ty schůzky byly, proto jsem tam nechtěla chodit, protože ty schůzky nám dělal vždycky nějaký vedoucí, to nebylo nikdy nic moc chytrýho, a hlavně nás to nebavilo, protože my jsme třeba chodili na procházky. Místo abysme něco dělali, aby nás něco učili, no, tak my jsme courali po Habrech po procházkách. A tak jsem tam nechtěla chodit. Ale byly takový děti, že mi potom jako už i vyhrožovaly, že když tam nebudu chodit, tak že mě zapíšou na nástěnku.“¹⁵¹

Narátorka tak sama zažila tlak a očekávání kantorů, kterému byly tehdejší žáci vystaveni. Tomu byli vystaveni, nejen ze strany svých spolužáků, ale také ze strany vedení školy. To dokládá i zápis tehdejšího ředitele školy Josefa Horáka ze školního roku 1970/1971:

„Příslušník pionýrské organizace musí na škole něco znamenat, jeho chování, postoje v práci musí ovlivňovat, kolektiv oddílu, třídy, celé školy.“¹⁵²

Jeho zápis svědčí o tom, že úspěšné fungování této volnočasové organizace bylo hodnoceno spíše podle počtu členů, nežli v kvalitě aktivit a programů oddílů. Haberská škola tehdy hrála

¹⁴⁹ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. Habry: dějiny města 1101-2001. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8.str.154.

¹⁵⁰ Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), Školní kronika 1960-2018

¹⁵¹ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁵² Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), Školní kronika 1960-2018

významnou roli při spolkovém životě v Habrech. Spolupracovala s mnoha dalšími zájmovými spolky z Národní fronty. Podílela se na mnoha jejich společenských akcích v Habrech od akcí zdejší organizace Českého svazu žen, po kulturní vystoupení pionýrů ve volebních místnostech¹⁵³. V Habrech také působil Svazarm. Ten pořádal jak letní tábory, tak střelecké tréninky a závody pro mládež. Organizoval také výcvik řidičů mladých motocyklů.¹⁵⁴ Významně na kulturním poli působili také ostatní členové místního Socialistického svazu mládeže. V Habrech v roce 1973 uspořádali několik tanečních zábav a diskoték. Z jejich iniciativy byl pořádán v Habrech také ples. Formou brigádnických hodin spolupracovali s tělovýchovnou jednotou Sokol při přípravě Šibřinek. V ten samý rok zde také uspořádali kulturní pořad: Sejdeme se na Vlachovce s hudebním recitálem Zorky Kohoutové.¹⁵⁵

S rokem 1989 přišel i zánik těchto organizací a jejich činnosti. Jejich činnost v období normalizace závisela na dobrovolnosti jejich členů, kteří za tuto práci nedostávali mzdu. Skutečnost, že ne vždy se jednalo o nezištné důvody, které vedly místní obyvatele k zapojení do těchto aktivit, dokládá i zkušenost jednoho z narátorů, který nepopírá svojí skutečnou motivaci pro svoje zapojení do volnočasových aktivit:

„Jestli ses účastnil, když byly nějaký brigády nebo něco takového, k tomu se přihlíželo. Protože my jsme třeba na tý plastice měli v Kutný hoře družbu s družstvem, tak jsme tam chodili třeba sbírat brambory nebo takový hlouposti. K tomu se přihlíželo, jako to vedení, takhle. Prostě, aby si něco nemusel platit finančně, tak to bylo nějakým způsobem.“¹⁵⁶

V dobách normalizace v Habrech také ale působila řada spolků, založených dávno před druhou světovou válkou. K těm početně skromnějším, z pohledu účasti haberských občanů patří zdejší včelařská a myslivecká organizace.

Založení včelařského spolku se váže k roku 1931. V sedmdesátých letech nabízel včelařský spolek řadu kulturně-historických zájezdů. Ty byly často zaměřeny i na jiná než včelařská témata. Aktivními byli včelaři i na zdejší základní škole. Při škole byl dokonce veden i školní včelín a do kroužku včelaření chodilo mezi šesti až deseti žáky.¹⁵⁷ Výraznou akcí zdejších

¹⁵³ Archiv města Habry, *Dokumentární příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1981.*

¹⁵⁴ Archiv města Habry, *Dokumentární příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1985.*

¹⁵⁵ Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1973, (3).

¹⁵⁶ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁵⁷ 50 let včelařství na Habersku. Včelařský sborník ZO ČSV Habry. 1. vyd. Habry : ZO ČSV Habry, 1982. str.62.

včelařů, a to i z pohledu celého haberského okolí, byla do začátku sedmdesátých let výsadba stovek stromů a keřů v krajině kolem Habrů.¹⁵⁸

Haberský včelařský spolek funguje dodnes. Sdružuje nejen včelaře z Habrů, ale také ty z okolních vesnic. Dnes již neexistuje ani kroužek včelaření ani jiný způsob či akce, kterou by se místní včelaři zapojovali do zdejšího kulturního života.

Výraznější roli v kulturním životě obce hráli haberští rybáři. Už v roce 1978 měli čtyřicet devět členů a patnáct členů školního věku¹⁵⁹. Očekávatelnou akcí jsou rybářské závody, které zdejší organizace pravidelně pořádá a pořádala je i v minulosti. Před rokem 1989 vcelku pravidelně rybářský spolek zajišťoval také velice specifickou kulturní akci pod názvem Rybářské tření. Živá kapela na těchto akcích většinou hrála v přírodě na relativně odlehlých místech kolem Habrů. Na tyto akce vzpomněl i jeden z pamětníků té doby:

„To se pořádali takzvaný rybářský tření, jednou to bylo u Židováku, dvakrát to bylo na Peklu u Novýho rybníka, a potom to bylo pod Háječkem.“¹⁶⁰

O tom, že se skutečně jednalo o společensky vyhledávanou a úspěšnou akci píše i místní kronika: *„O tyto zábavy byl mezi občany velký zájem a musely se v letních měsících několikrát opakovat, staly se tradicí.“¹⁶¹*

Nebyla to jediná společenská akce pořádaná rybáři. Pravidelně také pořádali svůj ples v místní sokolovně. V dnešní době je ovšem skutečností, že o tyto akce není takový zájem jako býval v minulosti. V poslední letech je pro rybářský ples charakteristická nízká návštěvnost. Je otázkou, zda bude tato akce mít dalšího pokračování. To potvrzuje i jeden z narátorů:

„Dřív ty rybáři to tření, tu muziku dělali jo, dneska rybáři ten ples udělaj taky, i když už myslím letos, že říkali, že už se na to vyprdnou. Protože to dá práci, že jo. Oni mastěj ty řízky, musí to před tím nachytat, musí to někdo zabít a trošku to, aby to ty ženský tam. Je to práce a těch pár lidí, co přijde, ono se to točilo tak nějak kolem tý stovky, sto dvaceti, no.“¹⁶²

Jeho vzpomínka ukazuje, že kombinace náročnosti příprav a finálního výsledku, obtížně pokrývá náklady na tyto akce. To má v konečném důsledku za následek úvahy o jejich zrušení.

¹⁵⁸RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str.147.

¹⁵⁹Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*. str.203.

¹⁶⁰ Rozhovor F.N ze dne 11.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁶¹Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*. str.202.

¹⁶² Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Rybáři v Habrech kromě samotného lovu ryb nejsou, kromě již zmiňovaných dětských rybářských závodů, nijak společensky aktivní. Výjimkou jsou snad jen členské schůze v budově rybnárny. Odrazem jejich dnešní činnosti, očima jednoho z nejmladších členů je i následující vyjádření:

„Tak to jsou brigády. Jakože povinnost jsou nějaký brigádnický hodiny, většinou jsou to výlovy rybníků, takže to taky není tak hrozný.“¹⁶³

Jeho definice současné činnosti rybářů stručně vystihuje jejich soudobou aktivitu v Habrech, postavenou především na samotném rybaření a brigádnických pracích na vlastních rybnících. Jedním z mála významným obdobím, kdy haberští rybáři hrají v dnešním životě významnou úlohu, je tak předvánoční prodej kaprů na sádkách.

Dalším volnočasovým spolkem v Habrech je zdejší myslivecké sdružení. V roce 1978 mělo celkem 27 členů. Ačkoliv primární náplní činnosti jejich členů je lov zvěře a péče o ní, tak haberská sokolovna je místem mysliveckých plesů. V minulosti zde také myslivci organizovali Myslivecké silvestry.¹⁶⁴

O tom, že tato akce byla hojně před rokem 1989 navštěvována svědčí autentický zápis kronikáře v haberské kronice v roce 2002:

„Snad je tomu více než deset roků, co jsme se dokázali loučit se starým rokem při společných, tanečních, silvestrovských zábavách, dnes pro malou účast návštěvníků jsou již silvestrovské taneční zábavy tabu.“¹⁶⁵

Haberští myslivci se před rokem 1989 účastnili i několika brigádnických akcí. Jednalo se také o výstavbu kina či veřejné kanalizace. Stejně jako včelaři, i myslivci se věnovali výsadbě rostlin v krajině kolem Habrů. Zajímavým faktem je odchyt tří desítek divokých zajíců, kteří byli určeni na vývoz do zahraničí.¹⁶⁶

Dodnes je myslivecký spolek v Habrech aktivní i přes skutečnost, že členská základna není tak široká jako v případě hasičů. V posledním roce uspořádal úspěšně Dětský den a věnuje se i preventivní činnosti proti omezení srážek zvěře a automobilů.

¹⁶³ Rozhovor s J.K ze dne 21.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora

¹⁶⁴ *Haberský zpravodaj*. Habry: Místní národní výbor Habry, 1986, (4).

¹⁶⁵ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*. str.223.

¹⁶⁶ *Haberský zpravodaj*. Habry: Místní národní výbor Habry, 1973, (3).

Jedním z nejmenších spolků jsou haberští chovatelé drobného zvířectva. K založení organizovaného spolku došlo v Habrech v únoru 1978. O rok později měli již 23 členů. V době svého největšího rozmachu, před rokem 1989, pořádali vlastní výstavy v Habrech ve dvoře bývalého pivovaru. Dnes chovatelé pořádají společné výstavy v nedalekém Vepřikově, v tamějším kulturním domě. Ani tento spolek po Sametové revoluci neprošel snadným obdobím, na které zavzpomínal jeden z jeho členů:

„Před rokem 89 se dělaly výstavy v místním dvoře bývalého zemědělského družstva. V místním dvoře se dělaly výstavy králíků, holubů, drůbeže při pouti v červnu. No ale před, můžu říct, před 10 lety se znova začaly dělat výstavy, pak byl útlum a začaly se dělat výstavy společně s obcí Vepřikov a tam děláme společný výstavy holubů, už jenom holubů.“¹⁶⁷

I v jejich případě tak došlo po sametové revoluci k citelnému utlumení jejich činnosti. Nejdříve se omezilo samotné pořádání výstav, později došlo k omezení vystavovaných zvířat na výstavní holuby.

Historicky nejstarším a dnes početně největším místním spolkem jsou místní hasiči. Stejně tak jako ostatní spolky i oni pořádají dodnes svůj ples v místní sokolovně.

K založení jejich organizace došlo již v roce 1879. Také jejich aktivita, co do počtu pořádaných akcí, je v Habrech nejvýznamnější. Místní hasičský spolek, před revolucí pod názvem Československý svaz požární ochrany a později Sbor dobrovolných hasičů, významně ovlivnila osoba Jiřího Rainiše. V jejich čele jako velitel stojí od začátku sedmdesátých let a nutno dodat že je jím i v roce 2019. V roce 1981 se stal také tajemníkem na zdejší Místním národním výboru a po roce 1989 byl zvolen také prvním starostou Habrů. Tím byl až do roku 2014, kdy dosáhl důchodového věku a odešel na odpočinek. Je ojedinělou osobností hrající význačnou roli v soudobé historii Habrů, neboť se zásadně podílel na směřování jejich vývoje a zároveň stál v čele nejvýznamnější spolku v Habrech. Obdivuhodný je jen samotný fakt, že byl mnohokrát a opakovaně zvolen starostou Habrů. Ne všem obyvatelům se však zamlouvala přední role místních hasičů:

„Jako ty mládeže tam k těm hasičům chodí hodně. To jako snad ani v žádný jiný obci tak rozmohlý není. Já nevím, proč nejdou radši. Je to asi tím, no. Jestli se chtěli zalíbit bývalému starostovi, který tam má, ale je pravda, že když se třeba hasiči jednou za rok, pro ty děti udělají letní tábor. Tak jestli třeba i kvůli tomu. Tam se dítě, který není u hasičů, nedostane. Tam se

¹⁶⁷ Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

těm dětem, jako ti hasiči se jim fakt věnujou. To není jenom o nácviku těch, ti se jim fakt jakoby věnujou. Ale jinak tam. Nevím. Kdo není u hasičů, nic neznamená. ¹⁶⁸

Ukazuje to i na skutečnost, že motivace stát se členem hasičů nebyla vždy spojena jen zájmem o jejich samotnou činnost. V Habrech se tak stalo členství určitou společenskou normou. Společenský status a prestiž místního hasiče dokládá i skutečnost, že jednatelem místního sboru byl od roku 1954 do roku 1994, haberský farář Václav Zemek, který byl do funkce zvolen necelý rok po příchodu do farnosti.¹⁶⁹

Hasiči, jako prakticky jediná volnočasová organizace po roce 1989 v Habrech nabízí možnost účastnit se letního tábora, soutěží a dalších aktivit. V Habrech není ani nebyl v minulosti aktivní oddíl skautů nebo jiné podobné organizace. Ilustrací, jak dnes vypadá realita aktivních členů haberského sdružení dokládá vyjádření jednoho z narátorů:

„Pravidelně každé pátek v šest večer máme trénink, tam se vlastně sejdem s kamarádama, párkrát si zkusíme zaběhnout ten požární útok, pak většinou se jde pokračovat, do nějaké místní putyky. Ale soutěže jezdíme pravidelně, letos dokonce máme výročí 140 let, tak budem pořádat nějakou speciální hasičskou soutěž. ¹⁷⁰

Jeho vyjádření dokazuje, že hasiči a jejich soutěže jsou pro haberské děti kromě zdejšího fotbalové klubu prakticky jedinou možností, jak se zapojit do nějaké volnočasové aktivity v závodní formě. Na poli volnočasových aktivit zdejších spolků mají Habry, v dnešním světě plném řady možností, jak trávit volný čas, citelnou rezervu. Zdejší spolky jsou dnes tvořeny pouze několika desítkami členů. Faktem je, že část jejich členských základů, již není v aktivním věku. Jde spíše o formální členství. Spolkový život není v současných Habrech na vysoké úrovni. V Habrech není netypické, že zejména příslušníci nejstarší generace byli často členy několika organizací zároveň. Tak tomu bylo i v případě jednoho z nejstarších narátorů:

„Já sem byl u hasičů u rybářů...já sem byl nejčastěji u Sokola to sem byl jako kluk. ¹⁷¹

U jejich následovníků z mladších ročníků, je takový jev k vidění spíše ojediněle. Po roce 1990 postupně do života obyvatel České republiky přichází mnohem více možností, jak trávit volný čas. Postupem doby, zejména u mladých lidí, ztrácely tyto aktivity na atraktivitě. V Habrech

¹⁶⁸ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁶⁹ RAINIŠ, Jiří. *130 let sboru dobrovolných hasičů města Habry 1879–2009*. Jiří Rainiš. Habry.str.8.

¹⁷⁰ Rozhovor s J.K ze dne 21.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁷¹ Rozhovor F.N ze dne 11.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

k tomu ale nedošlo, a to zejména díky absenci jakékoliv jiné alternativy k hasičskému sdružení. Dominantní roli hasičů vysvětluje jeden z narátorů:

„Popravdě dost lidí říká, že se tady hodně investovalo do hasičů, což je asi taky dobře, jsou to, je to spolek pro lidi od příštího roku, který samozřejmě zájmové spolky tady dotujou, ale dotovalo se tady hlavně hasičům, a od příštího roku se bude dotovat všechny spolky poměrným poměrem k členům toho spolku. Takže dostanou nějakou dotaci od města jak rybáři, chovatelé, hasiči podle počtu. To tady prosadili prej mladý členové zastupitelstva.“¹⁷²

Jeho vyjádření tak ukazuje, že v době minulého vedení města hasičský spolek, vedený stejným mužem, který vedl město, přirozeně z této situace profitoval. Ostatní spolky, tak nebyly úplně v rovnocenné pozici, jak by tomu mělo být dnes.

Jediným ryze kulturně-sportovním místem v Habrech byla zdejší sokolovna a přilehlé fotbalové hřiště. Skutečnost, že se jedná o významnou stavbu v rámci životů místních potvrzuje i třetina mentálních map. Je to jedna z mála staveb v Habrech, která představuje důležité místo ve městě.

TJ Sokol Habry byl aktivním organizátorem nejrůznějších společenských událostí včetně hudebních koncertů předlistopadových hudebních hvězd a sportovních plesů.¹⁷³ Dominantní roli v jeho činnosti, hráli především fotbalisté. Jejich dodnes nepřekonaným maximem je účast v I.A třídě kraje Vysočina, což byla nejvyšší soutěž, která se v Habrech, kdy hrála. Do dnešní doby fotbalový SK Habry narostl do větších rozměrů. Disponuje záložním týmem a současně také družstvy dorostenců, starších a mladších žáků. Pro nejmenší fotbalisty vznikl tým přípravky.

Součástí sokola byl i turistický oddíl, a to jak dospělých členů, tak mládeže. Sokol také pořádal turistický pochod Haberská pětadvacítka. Rok 1989 přinesl obnovení Tělovýchovné organizace Sokol, který vnesla požadavky na navrácení svého majetku v Habrech od zdejší Tělovýchovné jednoty Sokol vzniklé po roce 1945.¹⁷⁴

Spor, jak uvádí haberská kronika, byl vyřešen až po vleklých soudních jednáních a Tělocvičná jednota Sokol, byla v Habrech založena v prosinci 1999. Na této schůzi byl zvolen starostou Vladimír Doležal z Habrů. V té době měl Sokol 45 členů.¹⁷⁵ Zdejší sokolové žili až do nedávna

¹⁷² Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁷³ Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1985, (1).

¹⁷⁴ Historie TJ Sokol Habry. *Sokol Habry* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.sokolhabry.cz/tipy-na-vylet/>

¹⁷⁵ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.

ve spojení se zdejšími fotbalisty, kdy jejich klub dlouhá léta hrál pod názvem TJ Sokol Habry. Po vnitřních sporech se osamostatnil a dnes hraje již jen okresní přebor pod názvem SK Habry. Haberský sokol má dnes bez fotbalistů celkem 73 členů. Jako jediná volnočasová organizace ve městě po roce 1990 se pokusila oživit a také založit i jiná sportovní odvětví. V současnosti fungují oddíly aerobiku pro děti, oddíl míčových her, cykloturistiky.¹⁷⁶

Jednou z největších staveb a událostí v novodobé historii města byla stavba víceúčelového hřiště za sokolovnou. Náklady na stavbu přesáhly dvanáct milionů korun, což je v novodobé historii Habrů nevídaná částka. Pro srovnání v roce 2010 rozpočet města lehce přesahoval částku šestnáct milionů korun.¹⁷⁷

Podle dobových prohlášení měl areál nabídnout haberským občanům celou řadu příležitostí ke sportovnímu vyžití. V tehdejšímu tisku se doslova uvádí: „*Hřiště s rozměry sedmdesát krát čtyřicet metrů bude využitelné hned k několika sportům. Nalajnována zde budou čtyři hřiště na volejbal, tenis nebo nohejbal, dále plochy na házenou, malou kopanou, streetball a zkrátka nepřijde ani královna sportu – atletika. Bude se zde nacházet i doskočiště a běžecká dráha.*“¹⁷⁸

Areál tehdy vzbuzoval naděje, že lidé budou moci sportovat v moderním areálu. Realita však nenaplnila mnohá očekávání, tak jak na to vzpomíná jedna z nejmladších pamětnic:

„*Ještě hřiště teda, ta umělka, u Sokolovny, ale to mi přijde spíš naopak teda, že tam není prostor pro ty děti, kam si jít teda sportovat. Ony tam mají nějak volný vstup, ale zadarmo je tam jenom do 18 nebo do 15 a ještě nějaký určitý hodiny. Takže tam, to mi přijde, že už spíš teda je horší než lepší, no.*“¹⁷⁹

Jak poznamenává sama narátorka, areál po svém otevření kromě haberské školy slouží zájemcům pouze v omezeném čase, a to za poplatek. V realitě dnešních dnů je tak v jedné z nejdražších staveb novodobých dějin města k vidění spíše obrázek uzamčeného, oploceného areálu bez návštěvníku. Jeho skutečný potenciál zůstává tak dodnes nenaplněn. Jedním z mála dalších míst na sportování, které vzniklo v Habrech v roce 2016, je dětské hřiště a venkovní posilovna u haberského rybníka.¹⁸⁰

¹⁷⁶ O nás. Sokol Habry [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.sokolhabry.cz/o-parku/>

¹⁷⁷ Rozpočet města Habry 2010 [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z:

http://www.habry.cz/rozpocty-mesta/ds-56/defpc=1&archiv=0&tzv=1&sort=zmena_formalni&sc=ASC

¹⁷⁸ JANÁČEK, Jakub. V Habrech roste víceúčelové hřiště. Havlíckobrodský deník.cz [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100413habry_hriste.html

¹⁷⁹ Rozhovor s T.P ze dne 18.04.2019

¹⁸⁰ SAADOUNI, Štěpánka. Turisté budou moci na trase u Habrů posilovat Zdroj:

https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html.

Havlíckobrodský deník.cz [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: Zdroj:

https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html

3.3.3 Volný čas

Pokud se zaměříme na počty členů volnočasových spolků, můžeme konstatovat, že haberští obyvatelé zejména po roce 1989 začali trávit svůj volný čas jinak. Návštěvnost společenských a veřejných akcí klesá a patrný vzestup volnočasových aktivit je záležitostí posledních několika let. V současnosti v Habrech iniciativu přebírá generace narozená v osmdesátých a devadesátých letech. Rozdílnost v trávení volného času je také patrná, pokud srovnáme vzpomínky narátorů různých generací. V době aktivního života dnešní nejstarší generace byly společenské akce v Habrech hojně navštěvované. Na to vzpomíná i jeden z nejstarších narátorů:

„Třeba ty zábavy, jak jste říkal, jako by, že byla nabitá ta Sokolovna a že prostě jste držel ty místa od těch čtyř. Tak proč myslíte, že to tak dneska není? Protože dneska, když se udělá ta zábava, tak tam přijde 100 lidí a ještě čekaj, než se přestane vybírat.“¹⁸¹

Střední generace narozená v letech šedesátých a sedmdesátých minulého století, svůj volný čas už trávila jinak. Pokud pracovali v zemědělství nemají už k tradici svých předků žádný vztah, a to v důsledku narušené kontinuity s tradicemi svých předků. Nemají už k hospodaření žádný osobní vztah. Hlavní motivací je výplata, kterou za svou práci dostávají, ale osobní sepejetí s krajinou, půdou, na které hospodařili jejich předkové, neexistuje.

V devadesátých letech dochází k rozšíření možností, jak trávit volný čas. Do tehdejších domácností vstoupili televizory, videa. Přichází rozvoj automobilismu s ním i rozšířené možnosti cestování. Také zdejší lidé začali mít větší nároky na možnosti, jak trávit volný čas, jak tomu dodává jeden ze zdejších obyvatel:

„Tak byl akorát fotbal, jo. Nic jinýho tady nebylo. Jako pro naše děti, jo. Když to vezmu. Jak já jsem chodil do práce, tak já, jsem měl zajištěnou, ale třeba co se týče manželky s malejma dětma, tak vůbec ne. Tenkrát, když se nám narodili kluci, tak jsem se byl zeptat na vítání občánků, to tenkrát nebylo, jsem se byl zeptat a koukali na mě jak na blázna.“¹⁸²

Zároveň, ale lidé v Habrech často nebyly ochotni investovat svůj čas a úsilí od rozvoje svých potomků. Nebyly na takový přístup zvyklí. Nechávali své potomky vyrůstat stejným způsobem, jakým vyrůstali oni.

¹⁸¹ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁸² Rozhovor B.Ř ze dne 01.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Haberští občané střední generace už také nemuseli po devadesátém roce navštěvovat „povinně“ některé akce z dob minulých, jako byly oslavy prvního máje a další události charakteristické pro normalizační období. O tom, že politické pozadí hrálo roli při účastech na takových akcích, svědčí komentář pamětníka:

„A zase bylo to takový, že lidi měli strach, kdo měl strach, aby na ně někdo špatně nekoukal, že tam nešel, pač to organizovalo KSČ, mohli by tamhle potom děti do školy a tys tam nechodil nebo tak to zase prospěchářsky.“¹⁸³

Nejmladší generace haberských občanů narozená na konci osmdesátých let a později, tráví svůj volný čas různými způsoby. Ovšem i u nich je patrné, že vlivem nedostatku atraktivních možností město opouštěli a hledali cesty, jak svůj volný čas využít. Habry tento vývoj po roce 1989 nezachytili a pro mladé lidi, zde nebylo kromě jejich rodin nic, co by je motivovalo zůstat. To potvrzuje i narátorka patřící k této skupině občanů, která období školní docházky a dospívání prožívala v Habrech na přelomu tisíciletí:

„To bylo klasicky jako na ulici venku. Absolutně nějak jako neřízeně. Čistě to bylo na nás, no, co budeme dělat, kam půjdeme a byli jsme prostě jenom venku nebo u kamarádek. A potom v nějakých partách jakoby hodně, po nějakých zákoutích a tak. Bylo to, dokud jsme byli malí, nevím, do těch 10 let, to bylo fajn, to bylo takový milý, že jo, v tý přírodě a všechno. A v pubertě už to byl docela problém, že tam vlastně nebylo žádný vyžití a se člověk nemohl nikam, no jako orientovat, jakým směrem. Už to bylo to flákání, taková nuda.“¹⁸⁴

V souvislosti se změnami trávení volného času v Habrech došlo ještě k jedné zásadní změně, a to na poli mezilidských vztahů, jak ostatně potvrzuje příslušník nejstarší generace:

„Nic moc, protože ti lidi se opravdu strašně změnili, a nikoliv k dobrému. Vypadá to špatně, že ty lidi prostě k sobě nejdu, neschází se to. Dříve na náměstí tam bylo lidí po lavičkách a po náměstí, dneska v neděli tam není ani myš. Tam není nic. Tam není nikdo, tak ono je to také dobou, lidé mají televize a člověk je doma nebo pracují si něco doma anebo jedou pryč, protože mají auta a odjedou jsi na výlet. Už to není jako to bývalo, bývalo to lepší. My jsme taky tady měli předtím lavičku prakticky jsme se tady sešli a šli okolo lidí a sedlo se a vyprávělo se. To bylo hezké, to se mi líbilo, ten režim se mi nelíbil ale ti lidi I když říkám neměli nic tak se nadřeli, protože tehdy se dělalo v tom zemědělství všechno ručně, převážně že jo to bylo všechno na

¹⁸³ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁸⁴ Rozhovor s T.P ze dne 18.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

ruce, takže lidi se opravdu nadřeli ale prostě k sobě měli blíže. Já si nemůžu pomoci, měli k sobě blíž. ¹⁸⁵

Vzájemné odcizování a mizející pospolitost mezi haberskými lidmi je tak v kontrastu s obvyklými prohlášeními o tom, že lidé na venkově mají k sobě obecně blíž.

Habry, venkovské město s necelým tisícem obyvatel, je příkladem toho, že změna životního stylu po sametové revoluci přinesla do života místních jistou formu dobrovolné izolovanosti. Lidé začali trávit svůj volný čas spíše v uzavřených skupinách. Tak jak to potvrzuje jeden z pamětníků:

„Když děláme nějakou akci, jo, a prostě něco jedno, pro něco někam, projedeš Habrama, v každým druhým baráku seděj v rohu nebo pod pergolou. Brácha nebo soused a seděj. Hrajou si na svém písečku. Lidi si odvykli, co se ty hospody zrušili a takový, tak ty lidi k sobě nejdou. Málo, já nevím, koho bych tady, kdo drží nějakou partu. To všechno přestalo. ¹⁸⁶

To, že Habry po roce 1989 zůstali v mnohých situacích vývojově pozadu a nerozvíjely se směrem, který by byl pro nejmladší generaci atraktivní, dokládá i zápis dvou žákyň v kronice města v roce 2004 v němž se doslova uvádí:

„Podle ankety, kterou v loňském roce uspořádal městský zpravodaj Haberské ucho, si občané přejí vybudování koupaliště se sportovním zázemím. Druhé místo obsadilo vybudování víceúčelové tělocvičny. Čistírna odpadních vod znamená třetí prioritu. Výstavba koupaliště se plánuje na rok 2008. ¹⁸⁷

Zde je nutné podotknout, že tato forma jistého protestu mladých dívek ze zdejší základní školy odráží realitu tehdejší doby. Město v předcházejících letech nákladně rekonstruovalo radnici a nakupovalo pozemky pro nové parcely. Pro stávající obyvatele nebyly tyto aktivity prioritní. Také je třeba uvést, že ani jedna ze tří staveb, které žákyň uvedly, v Habrech dodnes nestojí.

Nedostatek sportovního vyžití a chybějící rekreační vodní plocha je v Habrech tématem starším více než padesát let, jak tomu je patrné i z Haberského zpravodaje z roku 1968:

„Naše děti zaostávají oproti městským dětem hlavně ve stránce tělesné, většina našich dětí neumí plavat, velké procento jich nebruslí ani se tomu neučí. Abychom pomohli, chceme

¹⁸⁵ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁸⁶ Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁸⁷ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*, str.315.

vybudovat u sokolovny kluziště. Obracím se na místní podniky hlavně na JZD s žádostí o pomoc při dorovnání plochy hřiště a zhotovení dřevěných mantinelů.“¹⁸⁸

Součástí trávení volného času haberských občanů bylo i období dovolených a prázdnin. V dobách normalizace haberští družstevníci mohli čerpat pobytové poukazy, a to jak na tuzemskou rekreaci, tak v minimálním počtu několika kusů na zahraniční pobyty. Níže je uveden seznam a počet poukazů přidělených v roce 1989:

Rusava, Františkovy Lázně 6 poukazů, vlastní rekreace rybník Hejtman 26 rodin. Rekreace od Čedoku Havlíčkův Brod – Žandov a Bratislava 13 poukazů, Zahraniční rekreace do SR, Bulharska, Jugoslávie 3 poukazy.¹⁸⁹

Valná většina haberských občanů trávila dobu dovolených doma v Habrech, případně v tuzemsku. Po pádu komunismu i v životech haberských občanů dochází k změnám a častěji, pokud někam cestují, navštěvují i zahraniční destinace.

3.3.4 Víra a náboženství

Dominantou Habrů, viditelnou z širokého okolí je věž zdejšího římsko-katolického kostela nanebevzetí Panny Marie. I ve vzpomínkových mapách se jedná o nejčastěji zmiňovanou stavbu. I pro ateisty je to přirozená dominanta města. V novodobé historii katolické církve v Habrech je zásadní postavou osoba faráře Václava Zemka. Ten do haberské farnosti přichází v roce 1953 a působil zde celkem více než čtyřicet let. Stal se tak jedním z nejdéle sloužících duchovních otců v haberské historii. O jeho zdejší popularitě svědčí i ohromná účast osmnácti set truchlících na jeho pohřbu v haberském kostele.¹⁹⁰ Zároveň byl i aktivním členem místních požárníků.

V souvislosti s náboženstvím v Habrech se setkáváme po roce 1968 s výrazným tlakem na utlumení docházky na hodiny náboženství u žáků zdejší základní školy. V té době je z celého okresu právě na haberské škole největší počet žáků, kteří dochází na hodiny náboženství. Tehdejší vedení školy vidělo příčinu v postoji prarodičů a rodičů tehdejších žáků, kdy podle zápisu ve školní kronice, Habry byly a jsou silně nábožensky založené. Podle zápisu tehdejšího ředitele byla příčina nejen v dlouhodobém působení církve, ale také v chudém prostředí zdejšího okolí. Tlak vedení školy gradoval ve školním roce 1973/1974, kdy po pohovorech s rodiči došlo k poklesu počtu přihlášených dětí na celkem 38 procent žáků. Takový výsledek

¹⁸⁸ Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1985, (1). str.5.

¹⁸⁹ Družstevní zpravodaj JZD Habry. Habry, 1989, (2).

¹⁹⁰ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*, str. 16.

byl pro vedení nepřijatelný. Vytrvalý tlak v dalších školních ročnících znamenal postupný úbytek docházejících na hodiny náboženství. V rámci aktivit směřujících k vedení k ateistické výchově byly v roce 1976 uskutečněny individuální pohovory s rodiči dotčených žáků. Dál počty žáků hodin náboženství klesaly.

Ve školním roce 1988/1989, došlo po mnoha letech k opačné změně. Tehdy počet žáků na hodinách náboženství vzrostl o tři. Byl to signál blížících se změn a menšího tlaku vedení školy.¹⁹¹ Tlak tehdejšího vedení školy potvrzuje i jeden z narátorů:

„Páč z toho byla, ne tak jako ve vsi, na těch úřadech, když jsi byl nábožensky to, tak se na tebe koukali všelijak, protože se to snažili prostě to náboženství, aby nebylo, že jo. Ve školách zase děti taky, nechodili moc na náboženství, pač to ředitel o to ani tolika nestál, protože z toho vrchu se asi z toho školství, z okresu, když chodili děti na náboženství asi on byl špatnej, že jo.“¹⁹²

Ačkoliv nebylo v Habrech v dobách normalizace náboženství žádoucí, zdejší kostel se dočkal v sedmdesátých letech celé řady zásadních oprav a rekonstrukcí. V roce 1983 byly dokonce zakoupeny nové varhany za celkem 214 000 Kč.¹⁹³ Nutno podotknout, že většina prací byla zásluhou místních občanů. Na tyto okamžiky zavzpomínal i jeden z narátorů:

„Potom, pak sem přišel ten farář Zemek, ten se jako angažoval jako civilně spíš, pač dělal třeba pokladníka dělal u těch, u hasičů, no. Tady staral se o ty svoje farnosti, co měl, když vyhlásil někde při mši, že je potřeba aby chlapi přišli na kostele něco opravovat. Bilit kostel nebo tak. Chlapi přišli, udělalo se to. On měl slivovici, on měl z Moravy slivovici, to byl tahák taky.“¹⁹⁴

Jistou renesancí křesťanství přinesla změna režimu po revoluci v roce 1989. Na největší novodobé události zdejší farnosti, Svátosti biřmování, se dostalo pozhelnání od biskupa Karla Otčenáška více než sedmdesátce haberských věřících.¹⁹⁵ Kostel byl v dobách minulého režimu hojně navštěvován. Ačkoliv by se mohlo zdát, že tedy byly počty věřících z Habrů vysoké, nebylo tomu tak. Značná část byla z okolních obcí, které patřili do farnosti a na mše dojížděli. To ostatně potvrzuje i jeden z pamětníků:

¹⁹¹ Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), *Školní kronika 1960-2018*.

¹⁹² Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁹³ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*, str.15.

¹⁹⁴ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁹⁵ Archiv města Habry, *Dokumentální příloha k pamětní knize města Habry*, ročník 1993.

„No, co se týká víry, tak v Habrech toho tolik nebylo, to spíš ty lidi z okolí, ty jo ale převážně z venkova. Haberáků moc nebylo.“¹⁹⁶

V dnešních životech haberských obyvatel nemá víra a náboženství jejich předků prakticky žádný význam. Na zdejší zchátralé faře již nepůsobí kněz. Na mše dojíždí z Golčova Jeníkova. Při mších chybí varhaníci i zpěváci, kteří v relativně nedávné minulosti byli povětšinou přítomni. Počet věřících, mladších padesáti let je ve zdejší farnosti v řádech jedinců. Celkově je účast na nedělních bohoslužbách kolem dvou desítek věřících.

I dnes většina věřících dojíždí i dnes z okolních obcí a aktivních haberských katolíků je zde minimální počet. Lidé raději tráví nedělní čas jinak. Duchovní hodnoty a rozměr života pro ně nejsou dostatečně relevantními, lákavými hodnotami. Jedna z nejmladších narátorek k tomu dodává:

„Ateisti a jenom taková ta starší generace, co to mají nějak zažitý, jsou v tom nějak vychovaní, jen ti tam nějak chodí, ale jinak, se to tam ani nepředává na ty mladší generace, mi přijde. Jako někde na vesnicích to tak třeba ještě je, chodí ti mladší, ale u nás mi to nepřišlo, že by bylo těch mladejch, k tomu nějak vedení, to ti starší, co do toho kostela chodí. Asi ne no. Z toho komunismu tam jako to zůstalo, no, že tomu moc nikdo netáhne.“¹⁹⁷

Stejně jako ostatní mladí lidé v Habrech i ona postrádá v duchovním životě kontinuitu svých prarodičů, kteří k víře byli vedeni jak ve škole, tak v rodinách. V Habrech během normalizace byl enormní tlak na snížení počtu studentů náboženství. V tom hrála zásadní roli haberská škola, kdy všichni třídní učitelé v roce 1973 měli vypracován plán ateistického působení na žáky, kteří navštěvovali hodiny náboženství.¹⁹⁸ V ruku v ruce s vymíráním věřících ve zdejší farnosti, přinesla tato skutečnost stav, kdy vznikla generační propast mezi věřícími. Nárůst možností, jak trávit volný čas, v kombinaci s dnešním životním stylem, přispěl k tomu, že lidé v Habrech se odklonili od víry svých předků. Místní kostel byl středobodem Habrů od třináctého století, náboženství hrálo významnou úlohu v životě místních. Symbolicky hodiny v kostelní věži odbijí každých patnáct minut a alespoň touto formou, tak zůstává kostel přítomný v životech místních. Dnes tato historicko-kulturní část života Habrů směřuje k postupnému zániku.

¹⁹⁶ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁹⁷ Rozhovor s T.P ze dne 18.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

¹⁹⁸ Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), *Školní kronika 1960-2018*.

3.3.5 Životní prostředí a ekologie v Habrech

V souvislosti s ekologií je nutné zmínit několik zásadních staveb z konce osmdesátých let jako byla výstavba kanalizace a vodovodu v Habrech. Nutno podotknout, že většina prací byla provedena místními občany a sdružení v rámci brigádnických hodin.¹⁹⁹ Zásadní ekologickou otázkou Habrů byla a dnes zůstává čistírna odpadních vod. Její výstavba je pro místní dlouholetým tématem. Již v roce 1994 byla vybrána lokalita „Bělišť“ její výstavbu.²⁰⁰

Sága tohoto příběhu pokračovala. Její výstavba je zmiňována jako priorita také v roce 2004, kdy byla investice odhadována na 18 milionů korun. Nutno dodat, že tehdy byl roční rozpočet města deset milionů korun.²⁰¹

Ani tehdy ovšem nedošlo k její výstavbě a nedošlo k ní dodnes. V roce 2019 tak Habry, jako jedno z mála okolních sídel, toto zařízení nemá. Jediný zdejší vodní tok, říčka Sázavka byla na území Habrů podrobena melioračním pracím. Nejprve ve svém horním toku nad haberským rybníkem, a to v sedmdesátých letech. Nutno dodat, že tehdy byl k odlovu zde žijících ryb použit dokonce agregát.²⁰²

V roce 1984 při melioračních pracích byla změněna část směrem ke Štěpánovu k nepoznání, stromy byly vykáceny, koryto narovnáno a vybetonováno. Kdysi proslulý rybářský revír je dnes bez života, vody a ryb. Na časy zašlé slávy, v podobě množství ryb v tomto potoce, paradoxně později v roce 2002, vzpomínali místní, staří rybáři na svých schůzích.²⁰³

Z hlediska odpadového hospodářství Habry využívali skládku komunálního odpadu poblíž silnice na Světlou nad Sázavou, kam mohl každý přivést odpad, jaký chtěl. Tato skládka fungovala až do jejího uzavření a zasypaní v devadesátých letech. Ostatní odpad v té době končil povětšinou v kotlích zdejších domů nebo v příkopech kolem místních silnic. Fenomén devadesátých let, vyhazování odpadu kolem silnic na okraji lesů a jiných vozidlem dostupných místech, také prošel svým vývojem, jak potvrzuje jeden z místních obyvatel:

¹⁹⁹ Zemědělské noviny: deník pro venkov a město. Praha: Delta, 1985, 41(4).

²⁰⁰ Archiv města Habry, *Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry*, ročník 1994.

²⁰¹ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.str. 135.

²⁰² Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.

²⁰³ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*.str.202.

„Lidi to hází všude, kde se dá, to se mi nelíbí ale jo hlídají to tady trošku a já si myslím že z jedné strany se to zlepšilo, ale na těch viditelných místech se to zlepšilo no, ale někde lidi shánějí taky takové ty skrytá místa, které nejsou moc vidět a tam to vysypou.“²⁰⁴

Dnes je komunální odpad z haberských domů oficiálně odvážen na skládku do Čáslavi. Z hlediska životního prostředí v Habrech bylo důležitým okamžikem otevření sběrného dvora nebezpečného odpadu. To, že je místními aktivně využíván potvrzuje i jeden z nejstarších narátorů:

„Když je tady sběrný dvůr tak to naložím a vysypu to tam a nemusím se o to starat a kord třeba místní lidi ti to tam mají zadarmo, cizí to musí zaplatit“.²⁰⁵

Habry dnes mají na svém území několik míst s kontejnery na tříděný odpad. Životní prostředí v poslední době také v Habrech významně ovlivňuje zdejší bioplynová stanice. Silný zápach z jejího provozu znepríjemňoval život místním obyvatelům. Při kontrole provozu se také zjistilo, že ji vlastník provozuje bez patřičných povolení.²⁰⁶

V současnosti nepřidává životnímu prostředí v Habrech ani vysoký automobilový provoz včetně nákladních vozidel na přilehlé silnici I/38. Snížená retenční schopnost půdy na haberských polích, přinesla opakované povodně v okolí Habrů v letech 2010 až 2012.²⁰⁷

Dnes se půda v okolí Habrů potýká se suchem. Lesní porosty v okolí Habrů, převážně smrkové, bojují s kůrovcovou nákazou. Konstantně také ubývá divoké zvěře ve zdejší krajině.²⁰⁸

V posledních letech v okolí Habrů změnila ráz krajiny v okolí města především stavba vysokého napětí směrem k Havlíčkovu Brodu a výstavba větrné elektrárny u obce Kámen.

Ačkoliv je zdravější životní prostředí a příroda z jednou hlavních předností Habrů, není to pro jeho obyvatele téma, které by bylo v jejich životech zásadní. Tak jako v mnoha dalších životních situacích je charakteristická pro většinu místních pasivita. To potvrzuje i narátorka, která se z Habrů odstěhovala, ale pravidelně zde navštěvuje svoji rodinu:

²⁰⁴ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²⁰⁵ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²⁰⁶ STEJSKALOVÁ, Věra. *Bioplynové stanice v lihovaru hrozí uzavření kvůli zápachu*. Havlíčkobrodský deník.cz [online]. 27.05.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100526bioplynova_stanice.html

²⁰⁷ Habry povodňový plán města: přirozená povodeň. In: Edpp.cz [online]. [cit. 2019-11-10]. Dostupné z: https://www.edpp.cz/hbr_prirozena-povoden

²⁰⁸ Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), fond Archiv města Habry 1990–2008, *Kronika města Habry 1997–2005*, str. 22.

„Mě přijdou v Habrech ty lidi trochu pasivní. Když se tady něco děje, když někdo něco pro někoho dělá, že o to není moc zájem třeba, víš.“²⁰⁹

Jistá forma nezájmu se v životech haberských lidí objevuje také u zásadních dějinných událostí mezi lety 1968 až po současnost. Těm je věnována poslední kapitola této práce.

²⁰⁹ Rozhovor s A.K ze dne 25.08.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

3.4 Velké dějiny a politika na malém městě

Události roku 1968 přinesly do tehdejšího Československa příchod sovětských vojsk a ukončení snah o reformu vládnoucího režimu. Ačkoliv se většina významných událostí odehrává povětšinou na důležitých místech, v metropolích, tyto události prožívali i lidé v Habrech.

Pokud nahlédneme do dostupných materiálů, srpnové události z roku 1968 jsou zde zachyceny velice stručně:

„V obci byl klid. Zemědělci pracovali na polích, v kravínech se dobytek krmil. Jen ve velkých městech a továrnách byly vyhlášeny stávky. Po roce 1970 nastalo uklidnění.“²¹⁰

Zápis vyvolává dojem, že Habrů se tyto události netýkaly. Nastupující normalizace podle zápisu přinesla uklidnění. To, že i v Habrech došlo přeci jen k nějakým událostem a byl narušen poklidný život místních zemědělců dokládá strojopis z archivu města k událostem roku 1968:

„Občané v samotné obci tuto situaci brali s napětím a očekáváním. Nedělo se však nic. Jen několik pomýlených lidí sbíralo před MNV podpisy, proti tomu, aby byly na území našeho státu umístěny sovětská vojska a jeden občan byl vyslýchán za rozšiřování letáků. Také se po plotech objevilo několik protistátních hesel.“²¹¹

Tento zápis, byť se nepodařilo zjistit spolehlivě autora, ukazuje, že i v Habrech byla srpnová okupace tématem ke kterému se někteří z místních zaujali osobní postoj. Strojopis přináší ještě jednu skutečnost, o které se oficiálně prezentované zdroje nezmiňují. V Habrech byla po dobu dvou měsíců dislokována vojenská jednotka sovětských vojáků. O jejich pocitech a zároveň pohledu místních na jejich přítomnost referuje dále nalezený strojopis:

„V bývalé hájovně u statku Kysibl byla ve stanech umístěna jednotka sovětských vojáků. Byli zde asi dva měsíce. Spali ve stanech a v říjnu padal sníh a přšelo, tak ti mladí hoši okolo dvaceti let byli k politování. Lidé se na ně dívali jako na vetřelce. Byl sem sám u nich se podívat a oni se ptali: Co se tu děje? Proč zde musí být? A mnozí měli v očích slzy.“²¹²

Tento zápis tak dokazuje, že u haberských lidí nevzbuzoval jejich pobyt nadšení a sympatie a zástupci okupačních vojsk se zde neshledali s vřelým přijetím. Důvod jejich pobytu se nepodařilo zjistit. Možným vysvětlením je existence nedalekého polního letiště za statkem

²¹⁰ Archiv města Habry, *Pamětní list*, Habry, 1992. Byl sepsán v roce 1992 tehdejším starostou a nově zvoleným zastupitelstvem.

²¹¹ Archiv města Habry, *Rok 1968*, Habry.

²¹² *Tamtéž*.

Kysibl. Důvod samozřejmě mohl být, ale úplně jiný. Na události roku 1968 zavzpomínal i jeden z tehdejších obyvatel:

„Tady akorát pár mladejch kluků, Franta Výšků, ten dělal někde nějaký, psal nějaké plakáty a roznášel to tady pod tím, tak to ho policajti chytli a byl zavřenej nějaký ten čas, jako výchovně a jinak se tady toho moc. Nic se pořádně nevědělo.“²¹³

To, že srpnové události v roce 1968 ovlivnily životy dalších lidí v obci dokazuje i vzpomínka jednoho z narátorů.

„Tehdy byl tady přeci jenom nějaký Vlk, což to byl chlap jako opravdu na svém místě a ten nám říkal: heďte se. Nejdřív to bylo v srpnu bylo po žních. Dával lidem naturálie, protože se nevěděla, co a jak bude. Tak honem potom s rozvázalo obilí, kdyby bylo nejhůř, aby měli doma. No a taky za to zaplatil. Potom musel družstvo opustit a skončil někde ani nevím kde. Odvezli ho, musel pryč odtud. On se postavil v podstatě proti.“²¹⁴

Události roku 1968 měly značné následky také pro haberskou základní školu. Odvolán byl dosavadní ředitel školy i jeho zástupce a dochází k cíleným změnám v rámci učitelského sboru.²¹⁵

Jak ukazují všechny výše zmíněné vzpomínky a dobové písemné svědectví, rok 1968 probíhal v Habrech přeci jen živěji, než líčí Pamětní list města určený budoucím generacím.

Dalším mezníkem v novodobých československých dějinách byl rok 1989. Pamětní list k průběhu těchto událostí v Habrech neuvádí žádné informace.

Tuto dobu popisuje místní učitel dějepisu Pavel Novák: *„Události v roce 1989 Habry nechávaly chladnými. V obci se nic nedělo a ticho v Habrech bylo přímo zdrcující.“²¹⁶* V Habrech nicméně vzniká Občanské fórum, a to 16. ledna 1990.²¹⁷

O jeho činnosti se nepodařilo nalézt jakékoliv informace. To, že ve skutečnosti tato doba nebyla úplně klidná a neobešla se v Habrech bez politicky motivovaných událostí, dokládá také vzpomínka narátora, který byl před rokem 1989 místním politickým činovníkem:

²¹³ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²¹⁴ Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²¹⁵ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str.156.

²¹⁶ *Tamtéž*, str. 156.

²¹⁷ *Tamtéž*, str. 159.

„Pak přišel tady ten převrat a dostal jsem asi tři výhružný dopisy, že viset, že jsem deformoval myšlení mladejch lidí.“²¹⁸

V případě narátora se jednalo zřejmě o skutečnost, že před rokem 1989 byl aktivní v rámci Svazarmu, kde vedl volnočasové aktivity pro děti a mládež, a také byl jako zastupitel na haberském MNV.

I v Habrech se tak objevily anonymní projevy revolučních nálad motivované osobními spory. Na zdejší radnici k výrazným změnám po roce 1989 nedošlo. Starostou byl zvolen bývalý tajemník a jeho zástupcem bývalý předseda MNV. Od Habrů se v té době oddělily obce Leškovice a Bačkov.²¹⁹

Na tehdejší dobu a vývoj v Habrech vzpomínala, také jedna z narátorek, v té době matka dvou dětí předškolního věku:

„Ale tady se nic nedělo. Tady nikdo nic. Tady, až když už bylo občanský fórum se zakládalo a bylo, tak to potom už lidi jo, už lidi věděli, že je to nezvratný, odevzdávali ty stranický knížky, vystupovali ze strany hromadně, vstupovali do toho Občanskýho fóra.“²²⁰

Její vyjádření dokládá jistou dávku opatrnosti s nějakým zásadním rozhodnutím v řadách místních obyvatel, kteří spíše vyčkávali, co přinese další vývoj událostí. Rok 1989 nebyl pro historii Habrů významný. Dokladem toho jsou i výsledky voleb v roce 1990 do místního zastupitelstva:

Politická strana	Hlasy v procentech	Počet mandátů
Sdružení nezávislých kandidátů	42.00	5
Československá strana zemědělská	34.10	4
Občanské fórum	15.80	1
Nezávislí kandidáti	7.90	1

Tab.2. výsledky voleb v roce 1990 do místního zastupitelstva.²²¹

Výsledky jasně ukazují, že v místních volbách spíše, než politická příslušnost byla v Habrech rozhodující osoba samotného kandidáta. To potvrzují i výsledky voleb do České národní rady v témže roce, které zde Občanské fórum přesvědčivě vyhrálo.

²¹⁸ Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²¹⁹ RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8. str 160.

²²⁰ Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018, vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

²²¹ ČSÚ. *Volby do zastupitelstev obcí 24.11.1990*. In: Volby.cz [online]. [cit. 2020-06-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3601&xobec=568651>

Politická strana	Počet hlasů	Hlasy v procentech
Občanské fórum	386	36.45
Spojenectví zemědělců a venkova	315	29.75
Křesťanská a demokratická unie	138	13.03
Komunistická strana československá	125	11.80
Strana zelených	26	2.46
Volební seskup.záj.m.svazů v ČR	18	1.70
Sociální demokracie	16	1.51
Všelid.dem.str.,Sdruž.pro rep.	7	0.66
Strana přátel piva	7	0.66
Čs.demokratické fórum	4	0.38
Svobodný blok	3	0.22
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	2	0.19

Tab.3. výsledky voleb v Habrech v roce 1990 do České národní rady.²²²

V roce 1993 došlo k rozdělení Československa a vznikla tak Česká republika. V historii Habrů tento rok přinesl několik zásadních změn. Habry totiž v březnu předcházející roku požádaly o navrácení statusu města, o který přišli po roce 1945.²²³

Městem se Habry staly opět 7. října 1992 z rozhodnutí České národní rady.²²⁴ V devadesátých letech byl Habrům navrácen také stavební úřad a matrika. Z hlediska každodenního života znamenal byl vstup do Evropské unie v roce 2004 pro haberské občany jednu z nejvýznamnějších událostí polistopadové doby.

Z evropských dotací bylo využito více než deset milionů na stavbu sportovního hřiště. Několika desítek milionů korun byla dotace při revitalizaci místní dominanty, haberského rybníka. Vstup do Evropské unie a její dotace, znamenají pro Habry významnou možnost příjmů na své investiční záměry.

Politika nebyla v soudobých dějinách města zásadním tématem. Proto ani velké události posledních dekád nejsou v očích místních, z hlediska jejich každodenních životů zásadním faktorem. V tomto ohledu zůstávají Habry izolované tak jako mnoho dalších venkovských obcí.

²²² ČSÚ. *Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990*. In: Volby.cz [online]. [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/cnr1990/u53112?xkraj=36&xokres=1&xobec=568651>

²²³ Archiv města Habry, *Habry, okres Havlíčkův Brod – žádost o navrácení statusu města*. Habry, 1992.

²²⁴ Archiv města Habry, *Rozhodnutí České národní rady o ustanovení Habrů městem*, 7.října 1992, Praha 1992.

3.5 Pojetí prostoru a narativní konstrukce v paměti obyvatel města Habry

V rámci uskutečněných rozhovorů narátoři ochotně vyhotovili své mentální mapy, výtvarné ztvárnění Habrů, důležitých míst v jejich životech, které se ve městě nachází. Z tohoto hlediska se jedná o zajímavý soubor materiálů, které mohou pomoci lépe pochopit důležitost a význam jednotlivých míst v každodenních životech místních lidí. Nejčastější stavbou ve vzpomínkových mapách je římskokatolický kostel, který je na pěti vyobrazeních, radnice na třech z jedenácti mapách. Je pravděpodobné, že důvodem by mohla být silná víra narátorů, ale spíše se jedná pro obyvatele o přirozenou dominantu, viditelnou z širokého okolí města, kdy hodiny kostela se navíc čtyřikrát za hodinu připomínají odbíjením.

Radnice je přirozeným správním centrem města, ale tak jak mají obyvatelé poměrně chladný vztah k politice a veřejné angažovanosti, tak je pro ně radnice pouze místem, kam chodí pouze zařizovat úřední záležitosti. Není místem, které by pro ně bylo zásadní. Pokud by tomu tak bylo jistě by byl počet jejího zachycení na mapách vyšší.

Centrum prakticky všech mentálních map tvoří haberské náměstí jako přirozený střed města. Kostel, radnice, případně několik místních obchodů se v drtivé většině nachází právě kolem náměstí.

Na třech mapách se objevuje jak zdejší hřbitov, tak hřbitov židovský, který se nachází přibližně kilometr od města v polích. Pro většinu narátorů, jak uvádějí v rozhovorech je to místo, které vnímají jako historické a často je cílem procházek ve volném čase. Ačkoliv židovská komunita v Habrech od druhé světové války neexistuje, jsou místa s ní spjatá v Habrech stále v životech dnešních obyvatel živá.

Ze společenských a volnočasových míst je v mentálních mapách nejčastěji zachycena budova místní sokolovny se sportovním a fotbalovým hřištěm. Ačkoliv ani jedna se netěší v současnosti vysoké návštěvnosti jedná se o jediné místo, kde jsou pořádány sportovní a kulturní události.

Budeme-li z této situace vycházet můžeme dojít k závěru, že kultura a sport možná mají větší důležitost, než místní lidé v rozhovorech uvádějí. V potaz, ale musíme vzít skutečnost, že sokolovnu a hřiště využívá také místní škola, a tak vzpomínky mohou hrát roli při zařazení těchto míst do vzpomínkových map.

To ovšem příliš neodpovídá počtu vyobrazení školních budov. Ačkoliv místní škola v zájmovém období užívala několik budov v mapách se objevuje zakreslená pouze třikrát. Z toho je jednou budova bývalého zámku a jednou budova staré školy a jednou škola nová.

Vzpomínky narátorů na školní zážitky v Habrech a místa s ní spojená, nejsou v tomto případě nijak zásadní v životech narátorů. Možná je to způsobeno, jak nevyhovujícími prostory v minulosti, tak mnohdy nevalnou úrovní výuky. Často se v mapách objevují místa spojená s okolní přírodou ať už lom Peklo, či okolní rybníky Nový a Háječek, a především Haberský rybník, který je z jednou dominant centra města.

Rozložení míst, které narátoři zanesli do svých map ve většině případů odpovídá skutečnosti. Je to dáno tím, že své město detailně znají, většina z nich zde má své kořeny a strávila zde část svého života. Navíc město není nijak složitě členěno.

Podíváme-li se například do letecké mapy Habrů, zjistíme, že dvě největší dominanty města v mentálních mapách narátorů naprosto chybí. Jedná se shodou okolností o dva největší podniky a zaměstnavatele ve městě. Drubežářský závod ani zemědělské družstvo do map nezakreslili ani ti, kteří v nich pracovali desítky let pracovali.

Vysvětlením může být skutečnost, že ačkoliv jim poskytovaly tyto podniky živobytí, nikdy se nestaly místem, které by v jejich životech hrálo skutečně podstatnou roli. Družstvo bylo umělým, nedobrovolně vzniklým podnikem a stejně jako drubežářský podnik nabízelo manuálně těžkou, nepřilíš dobře placenou práci. Lidé tak tyto místa ze svých životů vytěsnily. Tak jak to dokazují pořízené vzpomínkové mapy.

Všechny tři generace narátorů v Habrech často reflektují celkovou spokojenost se svým životem ve městě. To je společné jak pro muže, tak pro ženy. Často si nedokážou představit žít na jiném místě, a to ani tehdy když předtím část života strávili jinde, mnohdy ve větších městech. Habry jsou pro ně bezpečným, známým místem, kde mají svůj klid a vše co potřebují. Většina narátorů je hluboce s Habry spjata. Celé jejich rodiny zde žijí po několik generací a skladba obyvatel zůstává relativně stejná. Ke změnám zde dochází velice málo a pomalu, jak uvádí narátoři. To potvrzují i popisované události v roce 1968 a 1989, které pamětníci zmiňují většinou jako poklidné s tím, že se Habrů vlastně nijak zásadně nedotýkaly. Ani vedení města a významných institucí a spolků se v Habrech podle narátorů prakticky nemění. Potvrzují to, že změny v životech města se odehrávají pouze výjimečně. Tato zpomalenost se však podle pamětníků odráží i v desítkách let budování nové školy či neustálého odkládání stavby čistírny odpadních vod. To vnímají především zástupci všech generací jako problém.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že tato pospolitost bude znamenat také živý společenský a kulturní život, podle narátorů došlo v této oblasti ke změně již v době minulého režimu.

Změnu vidí zejména nejstarší narátoři po roce 1989, kdy jejich děti, lidé narození v šedesátých a sedmdesátých letech začínají trávit čas za zdmi svých domů než oni sami. Upadá společenský život. Narátoři spojují zánik místního kina a úpadek počtu restaurací a kulturních akcí především v nástupu televizí a videí v devadesátých letech.

Z pořízených rozhovorů je evidentní, že z hlediska volnočasového a spolkového života byla neaktivnější nejstarší generace narátorů. Ti se účastnili mnoha společenských akcí a událostí. Generace jejich dětí a následovníků dospěla ve zmíněných devadesátých letech a až dnešní generace haberských narátorů obnovuje postupně společenský život v Habrech.

Většina narátorů napříč generacemi tento fakt vnímá pozitivně. To, že se veřejný život v Habrech začíná znovu rozvíjet je pravděpodobně díky nástupu příslušníků mladší generace do vedení města a místních spolků. Jejich zapojení do vedení města většina narátorů napříč celým vzorkem vnímá jako pozitivní jev. Často narátoři poukazují na minulé vedení města, kdy byl upřednostňován zejména hasičský spolek. Dnes se podle nich situace změnila a podpora haberských spolků je spravedlivější. I to je jedna ze změn v životě Habrů.

Za důležité považují narátoři především dostupnou lékařskou péči. To opět platí pro všechny tři generace. Zejména pro mladší ročníky není již tak důležitá dostupná hromadná doprava. I přes skutečnost, že její se neustále snižující dostupnost kritizují, zároveň přiznávají, že ji často nevyužívají a volí osobní automobily jako pohodlnější a dostupnější prostředek na cestě za nákupy či volným časem. Problém dopravy tak zasahuje jako na jiných místech hlavně nejstarší generaci. Výzkum přinesl také poznání v tom, že centrum města se vylidňuje, dochází k suburbanizaci a město se rozšiřuje moderní zástavbou rodinných domů na svém okraji. Ta už nemá venkovský charakter, a tak se mění způsob života. Podle vyprávění narátorů lze konstatovat, že není vzdálený životu v příměstských satelitech.

Většina starých domů v centru města chátrá. Narátoři, ale tuto skutečnost příliš nereflektují. Poukazují na ní až v situaci, v které vnímají mizející obchody a služby. Co vnímají jako nedostatek všechny generace je nedostatek pracovních příležitostí spojený s nutností dojíždět. Zároveň si narátoři uvědomují skutečnost, že díky absenci průmyslových podniků v Habrech je zde relativně čisté životní prostředí, které je pro ně důležitým aspektem života.

Závěr

Výzkum byl prováděn v rodném městě autora této práce. Tento fakt, hrál zásadní roli v otevřeném přístupu narátorů. Pouze jeden z potenciálních narátorů odmítl nabídku účastnit se tohoto výzkumu mapující soudobou historii Habrů a každodenní životy jejich obyvatel.

Průběh prováděného výzkumu poznamenala absence kroniky města Habry, jako jednoho z primárních psaných zdrojů informací. Tato komplikace nakonec přinesla ale i svá pozitiva. Byly nalezeny dobové zápisy, jak k událostem roku 1968, tak například k vývoji veřejné dopravy. Objevené informace v komparaci s autentickými vzpomínkami narátorů přinesli nová poznání k těmto tématům.

Jako jeden z doplňkových zdrojů informací byly zvoleny vzpomínkové, tzv. mentální mapy. V tomto případě svolila k jejímu vytvoření většina narátorů. Důvody odmítnutí byly různé. Většina se odkazovala na skutečnost, že nejsou dobrými malíři. Opravdovým důvodem, ale mohlo být to, že ačkoliv ochotně souhlasili s rozhovory, nepřipadalo jim vytvoření takové mapy důležité. Nepodařilo se tak plně využít potenciálu, který vzpomínkové mapy, při výzkumu nabízejí.

Díky ochotě narátorů se podařilo získat k výzkumným rozhovorům rozmanitou skupinu obyvatel od nejstarších obyvatel po zástupce nejmladší generace. Primárním cílem práce bylo zjistit, jak a z jakých příčin se měnil každodenní život obyvatel města Habry v období od roku 1968 do současnosti. Předpoklad, že oblasti zaměstnání a dopravní obslužnost, jsou v životech lidí v Habrech zásadním tématem, se potvrdil. V životech místních jsou tyto dvě oblasti úzce propojeny. Nabídka zaměstnání přímo v Habrech se fakticky za padesát let nezměnila. Dominantní je i nadále zemědělské družstvo a drůbežárny. Oba podniky tak dnes představují pro haberské obyvatele možnost fyzicky náročnou práci a minimálních výdělků. Proto většina z nich dojíždí za prací jinam. V případě nejmladší generace se lidé často stěhují do větších měst. Například Praha je vzdálena 1,5 hodiny jízdy autem a nabízí naprosto nesrovnatelné pracovní možnosti.

Výzkum také ukázal na skutečnost, že autobusová spojení, jako jediná dostupná možnost veřejné dopravy, byla především po roce 1989 postupně utlumována. V očích místních se dnes navíc jedná o finančně a časově náročnou omezenou možnost přepravy. V dnešní době je tak záležitostí přepravy několika desítek jedinců, převážně směřujícím do bývalého okresního města, Havlíčkova Brodu. V široké oblasti tématu občanské vybavenosti můžeme konstatovat, že nabídka obchodů a služeb v Habrech se v průběhu let zásadně neměnila. Vždy zde byla

nabídka prodejen potravin, drogerie a domácích potřeb a dalšího drobného sortimentu. K citelné změně došlo v případě restaurací. Od roku 1989 nastal soumrak těchto zařízení v Habrech. V období transformace a pozdějších letech, byly uzavřeny dvě největší restaurace s možností stravování.

Dnes jsou v Habrech v omezeném provozu dvě restaurace či spíše výčepy. Jejich charakteristickým rysem je neustále klesající návštěvnost. Lidé začali po roce 1989 trávit svůj volný čas spíše v soukromí svých domovů. V průběhu devadesátých let zaniklo i místní kino. Také v jeho případě byla příčina ve změnách trávení volného času. Stále častěji obyvatelé Habrů usedali k televizorům a video přehrávačům.

Po revoluci ukončují v Habrech svoji činnost spolky úzce spojené s minulým režimem. Patrný útlum činnosti přichází také u tradičních spolků jako jsou hasiči, rybáři, myslivci nebo včelaři. Především je minimalizováno jejich zapojení do veřejných akcí. Haberští obyvatelé přestávají společensky žít. Soudržnost a blízkost lidí, charakteristická pro venkov, je v té době na ústupu.

Jedním ze zásadních aspektů každodenních životů všech generací místních, je a byla dostupná lékařská péče. Habry se jak v sedmdesátých letech, tak i po Sametové revoluci, potýkaly s nedostupností především stomatologické péče.

Významnou stavbou v daném období se stala výstavba nové budovy školy. Ačkoliv již na konci šedesátých let minulého století byly vznášeny požadavky na její vznik, k realizaci došlo až koncem osmdesátých let. Dalším charakteristickým jevem, který se výzkumem potvrdil, je postupný zánik činnosti katolické farnosti v Habrech. Devadesátá léta přinesla krátké oživení v kdysi silně věřících Habrech. Církev, ale nedokázala navázat na kontinuitu přerušenu v Habrech v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století. Zásadní roli hrála místní škola, která vyvíjela silný tlak na rodiče i žáky samotné, v případě, že v normalizačních letech navštěvovali hodiny náboženství.

Výzkum také přinesl nové skutečnosti u velkých dějinných událostí. Rok 1968 je v Habrech a v dostupné literatuře oficiálně prezentován jako klidné období bez výraznějších společenských změn. Realita podle vzpomínek narátorů a archivních materiálů byla od těchto popisů značně odlišná. V Habrech se objevila proti okupační hesla, někteří obyvatelé sbírali podpisy na náměstí proti přítomnosti okupačních vojsk. To, že v Habrech zažili přítomnost okupačních vojsk dokládá také fakt, že zde byla dislokována jednotka sovětských vojáků. Také místní Jednotné zemědělské družstvo musel opustit po roce 1968 dlouholetý předseda, změny se nevyhnuly ani místní škole.

Může-li něco charakterizovat každodenní život v Habrech v uplynulých padesáti letech, je to fakt, že v Habrech se cokoliv měnilo jen opravdu výjimečně. Každodenní život v Habrech je tak charakteristický hlavně svojí stálostí. Od roku 1968 zde byli pouze dva předsedové místního národního výboru a později dva starostové. Po roce 1990 se stal prvním starostou bývalý tajemník národního výboru a předchozí předseda byl zvolen místostarostou. Zdejší farnost vedl přes čtyřicet let vikář Václav Zemek. Praktická lékařka provozovala svoji ordinaci od osmdesátých let do roku 2016. Nejvýznamnější místní spolek hasičů vede od sedmdesátých stále pan Jiří Rainiš, který je bývalým starostou města. Jednotné zemědělské družstvo mělo od šedesátých let do devadesátých let pouze dva předsedy. Habry nelze považovat za místo náhlých změn.

Další charakteristickým rysem zájmového období je skutečnost, že jakákoliv zásadní stavba je v Habrech otázkou na desítky let. Vzniku nové budovy školy předcházelo mnoho let pouhého plánování. Stejně je tomu i dnes u projektu čistírny odpadních vod, který byl plánován již počátkem devadesátých let. Dodnes čistírna v Habrech není.

Pro Habry také zůstává charakteristické silné emocionální pouto místních obyvatel s jejich městem. Ať již prožili celý život v Habrech, nebo se odstěhovali či se později vrátili zpátky, pro všechny narátory jsou důležitým místem a většina si nedokáže představit život na jiném místě.

Doba transformace Habrům přinesla útlum v pořádání kulturních akcí. Ačkoliv byla devadesátá léta spojená, především ve větších městech, s rozvojem kultury a volnočasových aktivit v Habrech měl vývoj opačný směr.

Až po roce 2000 dochází k postupnému oživení kulturního života. Rozvíjí se aktivity v místním Sokole, budují se volnočasová hřiště a na náměstí se pořádá každoročně Gastro festival s doprovodným programem. V Habrech, v malém venkovském sídle na Vysočině se postupně probouzí veřejný život a zlepšuje se zde dostupnost zdravotní péče v nebývalém rozsahu. Bylo otevřeno nové zdravotní středisko a komunitní centrum s nabídkou mnoha kurzů.

Tento vývoj dává naději, že Habry se budou i nadále rozvíjet. Lidé z Habrů tak mohou navázat na mnohem slavnější minulost svých předků. Dnešní doba jim k tomu dává mimořádnou příležitost.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

MNV	Místní národní výbor
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
SK	Sportovní klub
SSM	Svaz socialistické mládeže
TJ	Tělocvičná, Tělovýchovná jednota
ZDŠ	Základní devítiletá škola
ZOD	Zemědělské obchodní družstvo
ZŠ	Základní škola

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literatura

50 let včelařství na Habersku. Včelařský sborník ZO ČSV Habry. 1.vyd. Habry: ZO ČSV Habry, 182.

BOČEK, Jan a Jan CIBULKA. *Interaktivní mapa kvality života: nastavte si vlastní kritéria a podívejte se, ve kterých obcích se dobře žije* [online]. 22. listopadu 2018 [cit. 2019-05-04].

Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mapa-kvality-zivota-median-prokop-kscm-spd_1811220600_jab

GILLAM, Lynn; GUILLEMIN, Marylis. *Etika, reflexivita a "eticky důležité okamžiky" ve výzkumu.* Biograf. 2004, 35, s. 13.

GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600.* Přeložil Jiří ŠPAČEK. Praha: Argo, 2000. Každodenní život. ISBN 80-7203-278-X.

HALBWACHS, Maurice, NAMER, Gérard a Marie JAISSON, ed. *Kolektivní paměť.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-016-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

KRONICK, Jane C.. 1997. „*Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat.*“ Sociologický časopis / Czech Sociological Review 33 (1): str. 57

IGGERS, Georg G. *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě.* Přeložil Pavel KOLÁŘ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-504-8.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.

KOSMAS. *Kosmova kronika česká.* Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ. V Praze: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-110-5.

KUBEŠ, Jiří. *Dějiny každodennosti II (1500-1750)* [elektronická skripta]. ©2007-2012 [cit. 2011-05-05]. dostupný z: <http://uhv.upce.cz/upload/skripta2012.pdf>. Str. 8-9.

LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny.* Praha: Argo, 2007. Historické myšlení. ISBN 978-80-7203-862-6.

LÜDTKE, Alf. *The history of everyday life: reconstructing historical experiences and ways of life*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, c1995. ISBN 0691008922.

MANHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia* [online]. 2007, 4(1-2), 34 [cit. 2020-01-09]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5548

PFEIFEROVÁ Štěpánka ŠUBRT Jiří, „Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání“ In *Historická sociologie 2010* (1): str.25.

RAINIŠ, Jiří. *130 let sboru dobrovolných hasičů města Habry 1879–2009*. Jiří Rainiš. Habry.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

RŮŽIČKA, Karel a NOVÁK, Pavel. *Habry: dějiny města 1101-2001*. Habry: Město Habry, 2001. ISBN 80-238-6602-8.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1277-8.

SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání = Every life as a topic and a concept of historical knowledge*. *Soudobé dějiny*. 2013, 20(1-2), 120-157. ISSN 1210-7050.

SPALOVÁ, Barbora a Václav UMLAUF. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3504-0.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5.

Archivní prameny

Archiv města Habry, *Dokumentální příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1981*.

Archiv města Habry, *Dokumentální příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1985*.

Archiv města Habry, *Dokumentální příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1993*.

Archiv města Habry, *Dokumentální příloha k pamětní knize města Habry, ročník 1994.*

Archiv města Habry, *Habry, okres Havlíčkův Brod – žádost o navrácení statusu města.* Habry, 1992.

Archiv města Habry, *Pamětní list,* Habry, 1992.

Archiv města Habry, *Rok 1968,* Habry.

Archiv města Habry, *Rozhodnutí České národní rady o ustanovení Habrů městem, 7.října 1992,* Praha 1992.

Archiv města Habry, *Útlumový program v autobusové dopravě,* Habry.

Archiv města Habry, *Zápis z Mimořádné schůze MNV v Habrech, 31. března 1967,* Habry, 1967.

KRUML, Josef. *Geografická charakteristika obce Habry.* Habry, 1975. Závěrečná práce postgraduálního studia.

MENDL, Josef. *70 let autobusové dopravy v Habrech.* Habry, 1976.

MENDL, Josef. *Zemědělství v Habrech 1945-1982.* Habry, 1982.

RAINIŠ, Jiří. *Program rozvoje města Habry 2010-2020.* Habry, 2013. Dostupné také z: <http://m.habry.cz/informace/ms-1820/p1=1820>

Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě (SOAvHB), *fond Archiv města Habry 1990–2008,* Kronika města Habry 1997–2005.

Základní a Mateřská škola Habry (ZaMŠH), *Školní kronika 1960-2018.*nestr.

Zdroje – tisk

Družstevní zpravodaj JZD Habry. Habry, 1989, (2).

Haberský posel. 2019, 15(1).

Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1968, (1).

Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1968, (4).

Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1973, (3).

Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1985, (1).

Haberský zpravodaj. Habry: Místní národní výbor Habry, 1986, (4).

Zemědělské noviny: deník pro venkov a město. Praha: Delta, 1985, 41(4).

Zemědělské noviny: deník pro venkov a město. Praha: Delta, 1986, 42(73).

Internetové stránky

ČSÚ. *Volby do zastupitelstev obcí 24.11.1990*. In: Volby.cz [online]. [cit. 2020-06-20].

Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3601&xobec=568651>

ČSÚ. *Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990*. In: Volby.cz [online]. [cit. 2020-02-20]. Dostupné z:

<https://www.volby.cz/pls/cnr1990/u53112?xkraj=36&xokres=1&xobec=568651>

Město Habry [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z: http://kralovskastezka.cz/user/data/Msto_Habry.pdf

Habry povodňový plán města: přirozená povodeň. In: *Edpp.cz* [online]. [cit. 2019-11-10].

Dostupné z: https://www.edpp.cz/hbr_prirozena-povoden

Historie města: Město Habry [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-06]. Dostupné z:

<http://www.habry.cz/historie-mesta/d-1005>

Historie TJ Sokol Habry. Sokol Habry [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z:

<https://www.sokolhabry.cz/tipy-na-vylet/>

O nás. Sokol Habry [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.sokolhabry.cz/o-parku/>

Rozpočet města Habry 2010 [online]. Habry, 2009 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z:

http://www.habry.cz/rozpocety-mesta/ds-56/defpc=1&archiv=0&tzv=1&sort=zmena_formalni&sc=ASC

Xaverov a.s. *O nás* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://xaverov.com/about/>

Zdroje – rozhovory

Rozhovor s A.K ze dne 25.08.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Rozhovor s Al.K. ze dne 29.09.2018 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Rozhovor s B.K ze dne 10.12.2018 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Rozhovor B.Ř ze dne 01.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s B.S ze dne 01.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s D.K ze dne 15.09.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s E.P ze dne 25.08.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s E.S ze dne 29.09.2018 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor F.N ze dne 11.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s J.M ze dne 11.4.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor J.P ze dne 26.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s T.P ze dne 18.04.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s J.R ze dne 15.09.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.
Rozhovor s P.K ze dne 03.09.2019 vedl Jan Semerád. Osobní archiv autora.

Havlíčkobrodský deník

HOŠKOVÁ, Veronika. Se stavbou obchvatu se čeká na rozhodnutí soudu. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 14.0.2018 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z:

https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/se-stavbou-obchvatu-se-ceka-na-rozhodnuti-soudu-20180914.html

JANÁČEK, Jakub. V Habrech roste víceúčelové hřiště. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z:

https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100413habry_hrste.html

SAADOUNI, Štěpánka. Turisté budou moci na trase u Habrů posilovat Zdroj:

https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 2010, 13.04.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: Zdroj: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/turiste-budou-moci-na-trase-u-habru-posilovat-20160603.html

SAADOUNI, Štěpánka. V Habrech otevřeli záchranku. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 04.07.2014 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/v-habrech-otevrel-i-zachranku-20140704.html

STEJSKALOVÁ, Věra. Bioplynové stanici v lihovaru hrozí uzavření kvůli zápachu. *Havlíčkobrodský deník.cz* [online]. 27.05.2010 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20100526bioplynova_stanice.html

PŘÍLOHY

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

MENTÁLNÍ MAPY NARÁTORŮ

Obrazová příloha

Obr. 1. Práce na přestavbě bývalé synagogy na kino v roce 1974

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 2. Slavnostní průvod k otevření nového kina v budově bývalé synagogy

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 3. Z lovecké sezóny haberských myslivců v roce 1979

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 4. z výstavby obchvatu Habrů v roce 1982

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 5. výstavní areál místních chovatelů v prostorách bývalého pivovaru v roce 1980

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 6. regulace říčky Sázavky v roce 1984, kdy došlo k nevratnému poškození životního prostředí

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 7. letní svazarmovský tábor haberských dětí v Soběšíně roku 1984

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 8. brigádnické zušlechťovací akce na náměstí v roce 1986

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 9. oslavy prvního máje se v Habrech nekonaly. Účastníci dojížděli do nedalekého Golčova Jeníkova. Jak můžeme soudit dle fotografie, nadšení účastníků v roce 1986 nebylo příliš výrazné.

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 10. opravy kostela v roce 1982 probíhaly formou dobrovolných brigád.

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 11. poslední den výuky v budově staré školy v bývalém haberském zámku v roce 1989

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 12. výstavba vodovodu na haberském náměstí. V pozadí tehdejší cukrárna, prodejna hraček a sportovních potřeb a prodejna pečiva a mléka

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 13. po roce 1990 přinesl rozvoj soukromého podnikání. Na snímku restaurace Na Křižovatce, trafika Hana a prodejna second handu.

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 14. po roce 2000 docházelo postupně v k zániku provozoven drobných živnostníků

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 15. hostinský Jindřich Kreuzmann v restauraci U Kreuzmannů v roce 1999

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 16. haberská pouť v průběhu devadesátých let měla různou podobu

Zdroj: Dokumentační příloha k pamětní knize města Habry

Obr. 17. Dominanta Habrů – Haberský rybník
Zdroj: vlastní fotografie

Obr.18. Radnice a poslední dům ve stylu selského baroka, kdysi typických pro celé haberské náměstí

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 19. Bývalý slavný hotel Slunce, v pravé části sídlila jedna z posledních restaurací Velká hospoda.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 20. Bývalý Pickův obchodní dům, v devadesátých letech Obchodní dům Marek s vinárnou. Dnes je objekt zcela uzavřen. Vpravo prodejna potravin vietnamských majitelů.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 21. budova bývalého Okresního soudu, později sídla spořitelny a haberské lékárny, vpravo je budova pošty.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 22. Haberská sokolovna. Dnes jediný kulturní stánek ve městě.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 23. víceúčelové sportovní hřiště. Jedna z nejnákladnějších investic v novodobé historii.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 24. taneční parket a místo promítání letního kina.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 25. budova bývalé synagogy, později kina. Dnes je objekt trvale uzavřen a chátrá.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 26. Kostel Nanebevzetí panny Marie.

Zdroj: Prazak – Vlastní dílo, CC BY 2.5

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1476267>

Obr. 27. opuštěná farní budova

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 28. budovu bývalého pivovaru na náměstí v minulosti ji využívalo JZD a ZOD Habry. Dnes adaptována na bytové jednotky a prostory k podnikání.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 29. „Stará“ škola a restaurace U kostela.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 30. Budova zaniklé prodejny Flop, přeměněná na Zdravotní středisko s prostory pro komunitní centrum.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 31. Fotbalové hřiště místního klubu SK Habry.

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 32. Dětské hřiště a venkovní posilovna

Zdroj: vlastní fotografie

Obr. 33. Budova Základní školy v Habrech

Zdroj: <http://www.zshabry.cz/fotogalerie/>

Obr. 34. Stanice rychlé záchranné služby

zdroj: <http://modrahvezdazivota.cz/2014/07/05/nove-stanoviste-zzs-kraje-vysocina-bylo-otevreno-v-habrech/>

Obr. 35. Satelitní snímek Habrů v roce 1953

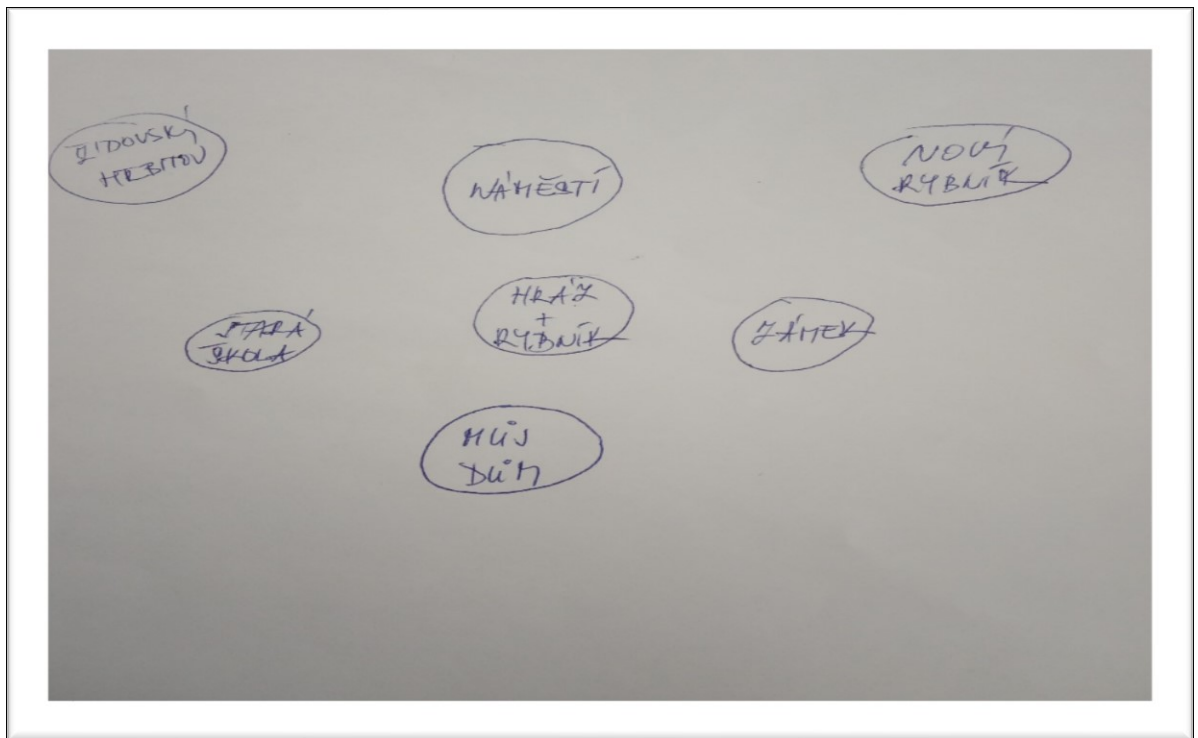
zdroj: www.kontaminace.cenia.cz

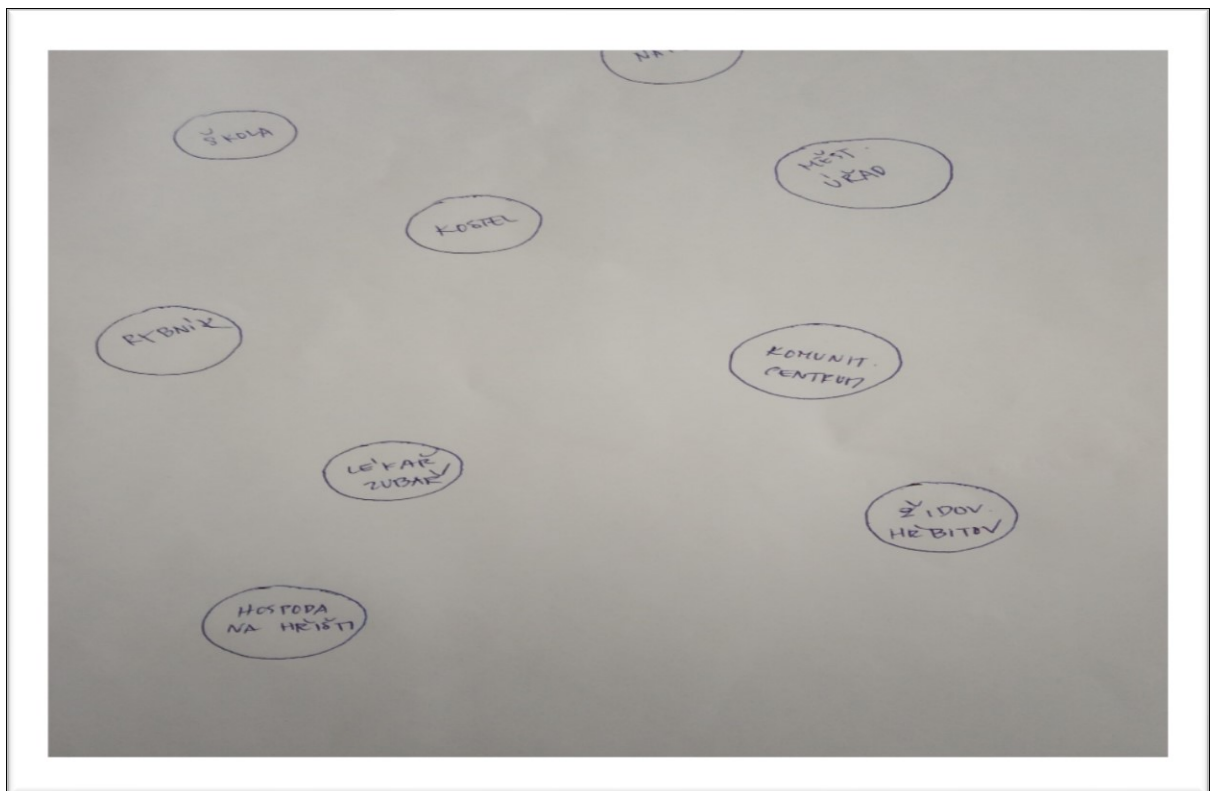
Obr. 35. Satelitní snímek Habrů z roku 2017, město bylo znatelně rozšířeno o areály drůbežářského podniku a také o silniční obchvat města.

zdroj: www.mapy.cz

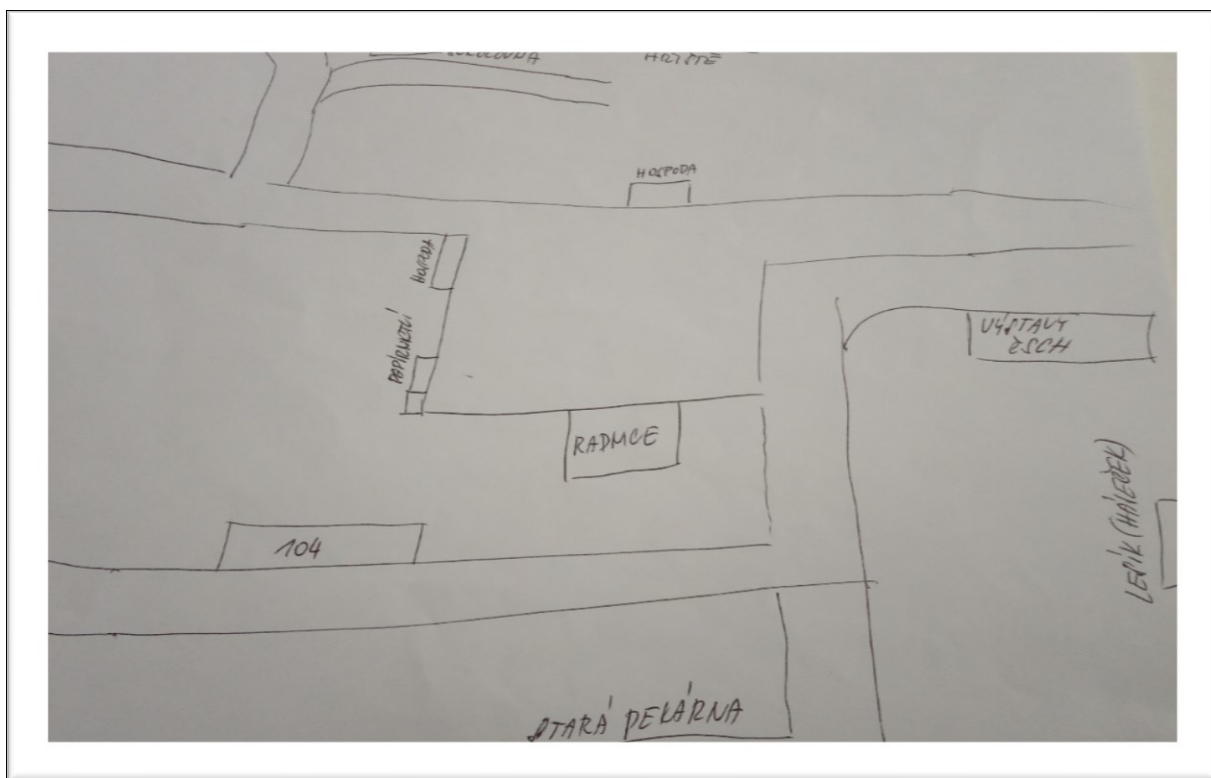
Mentální mapy narátorů

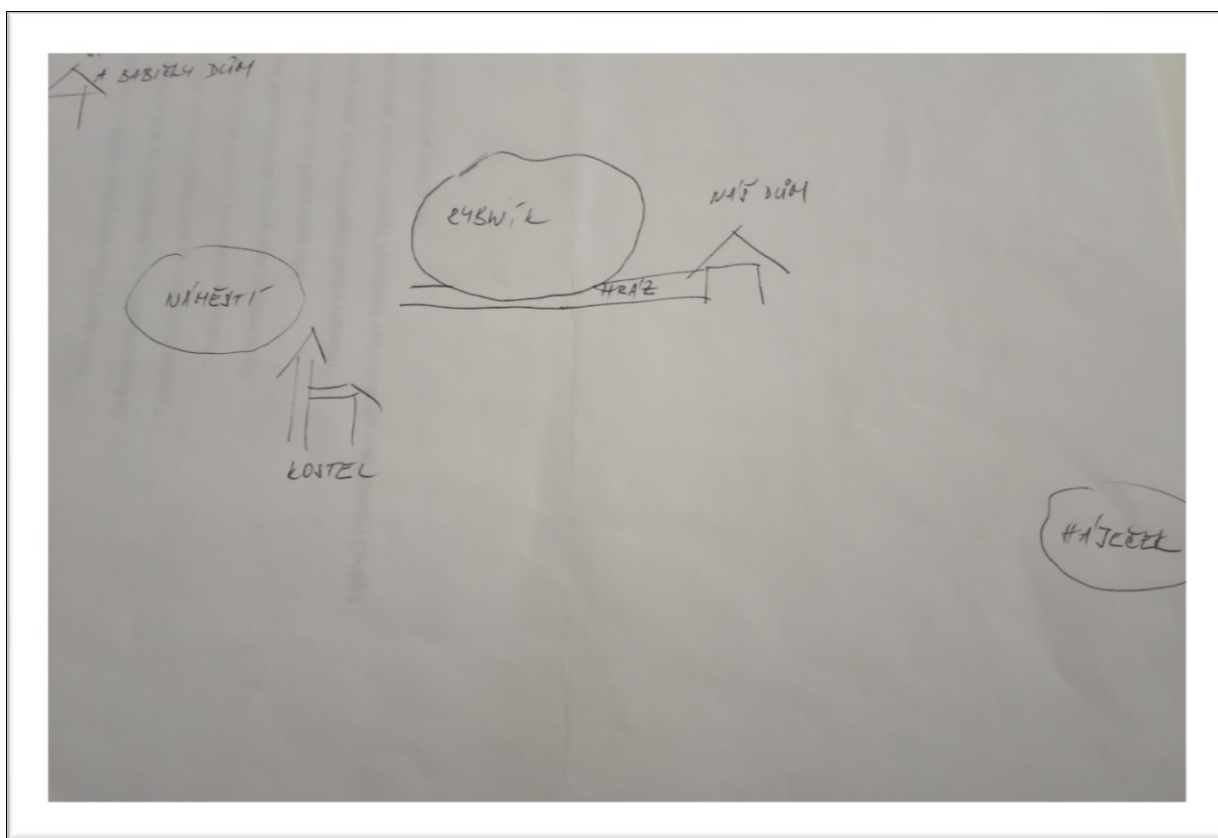
Mapa č.1 – narátorka A.K

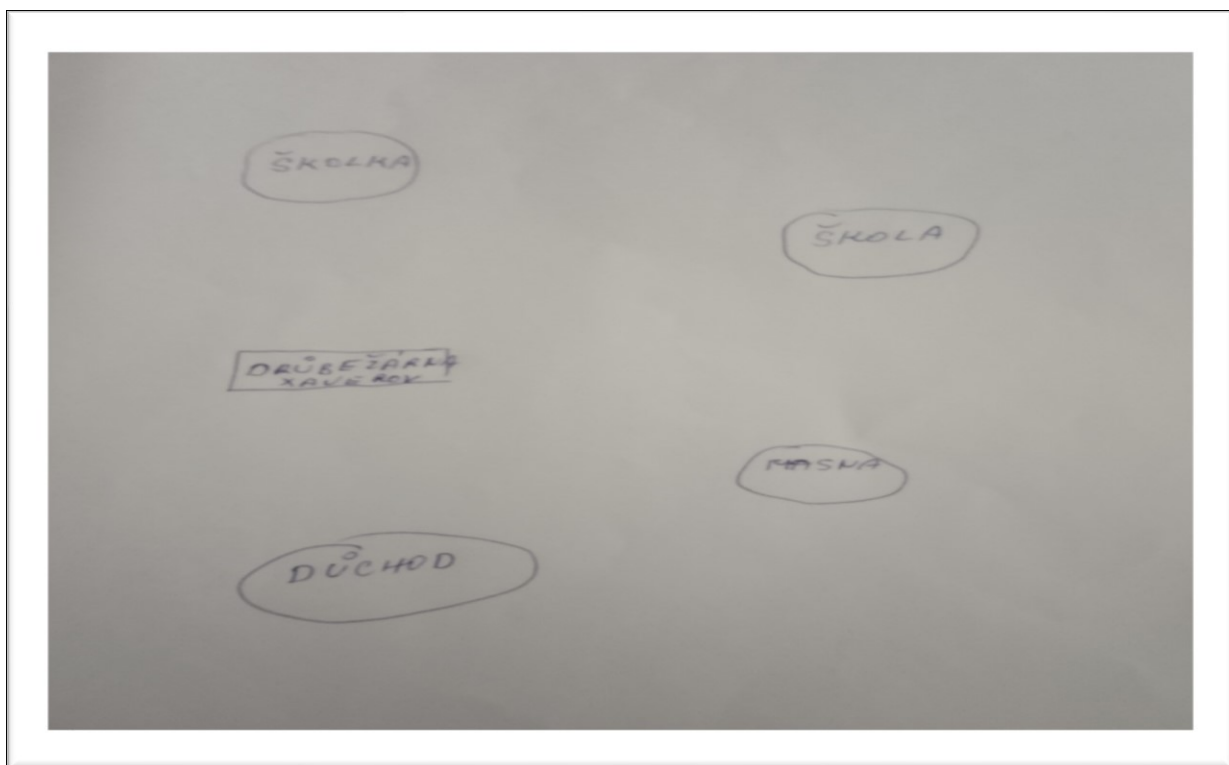
Mapa č.2 – narátorka Al.K

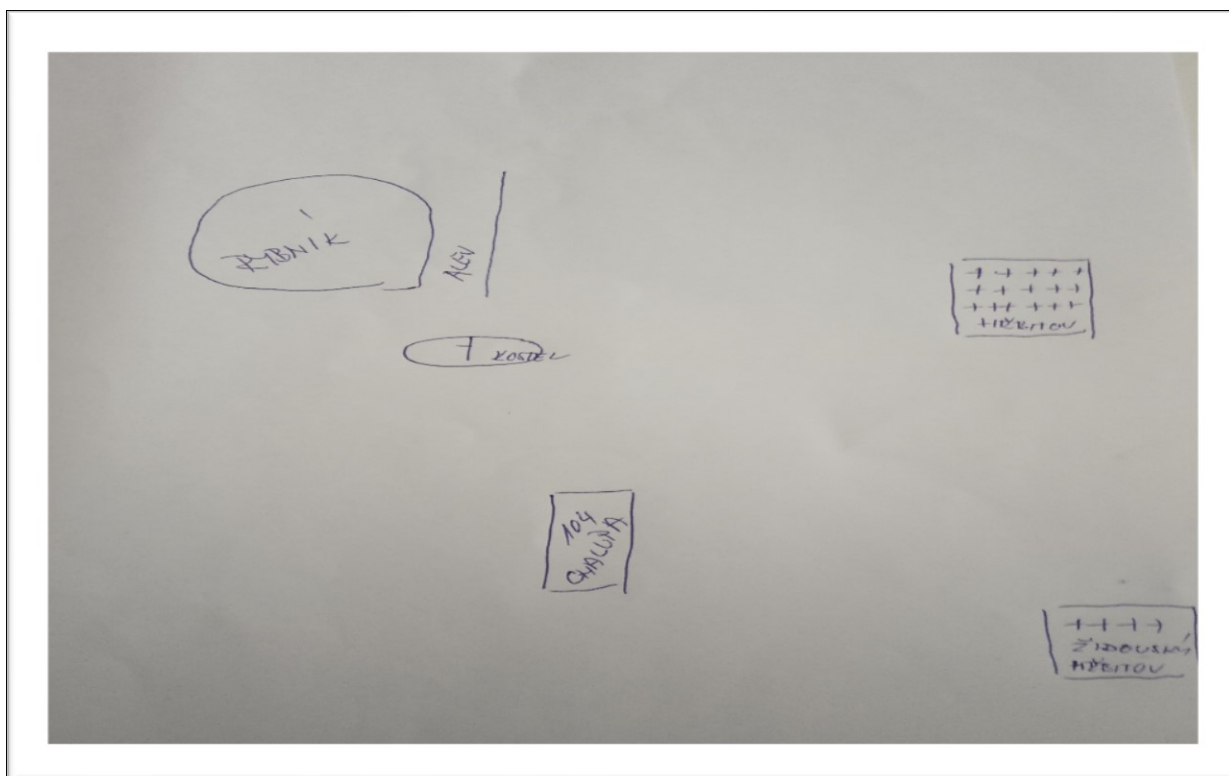
Mapa č.3 – narátor B.S

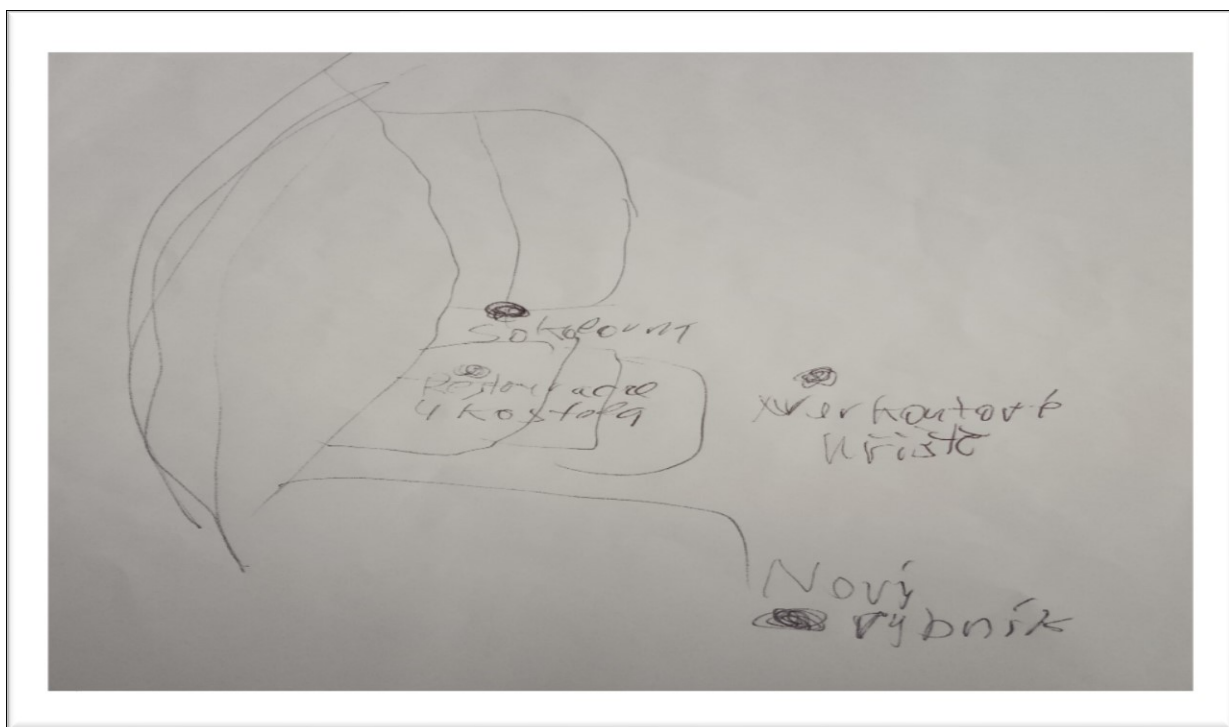
Mapa č.4 – narátor D.K

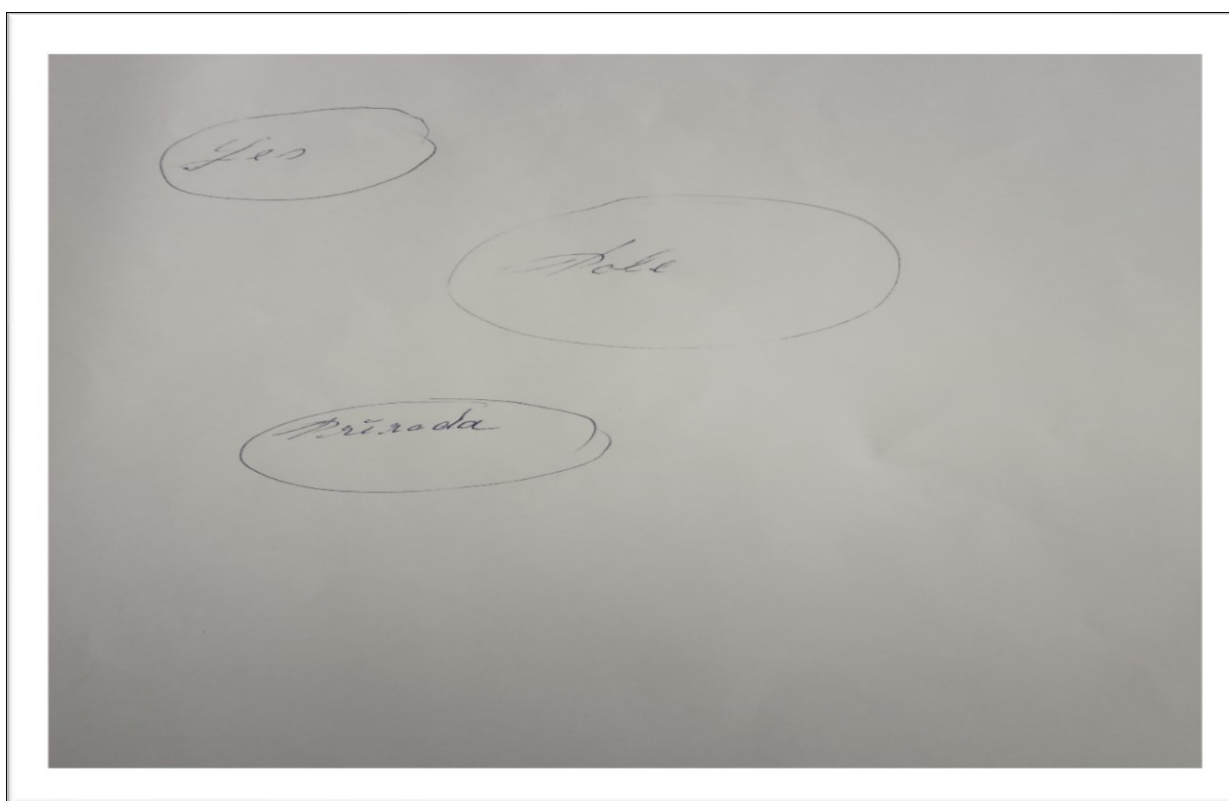
Mapa č.5 – narátor E.P

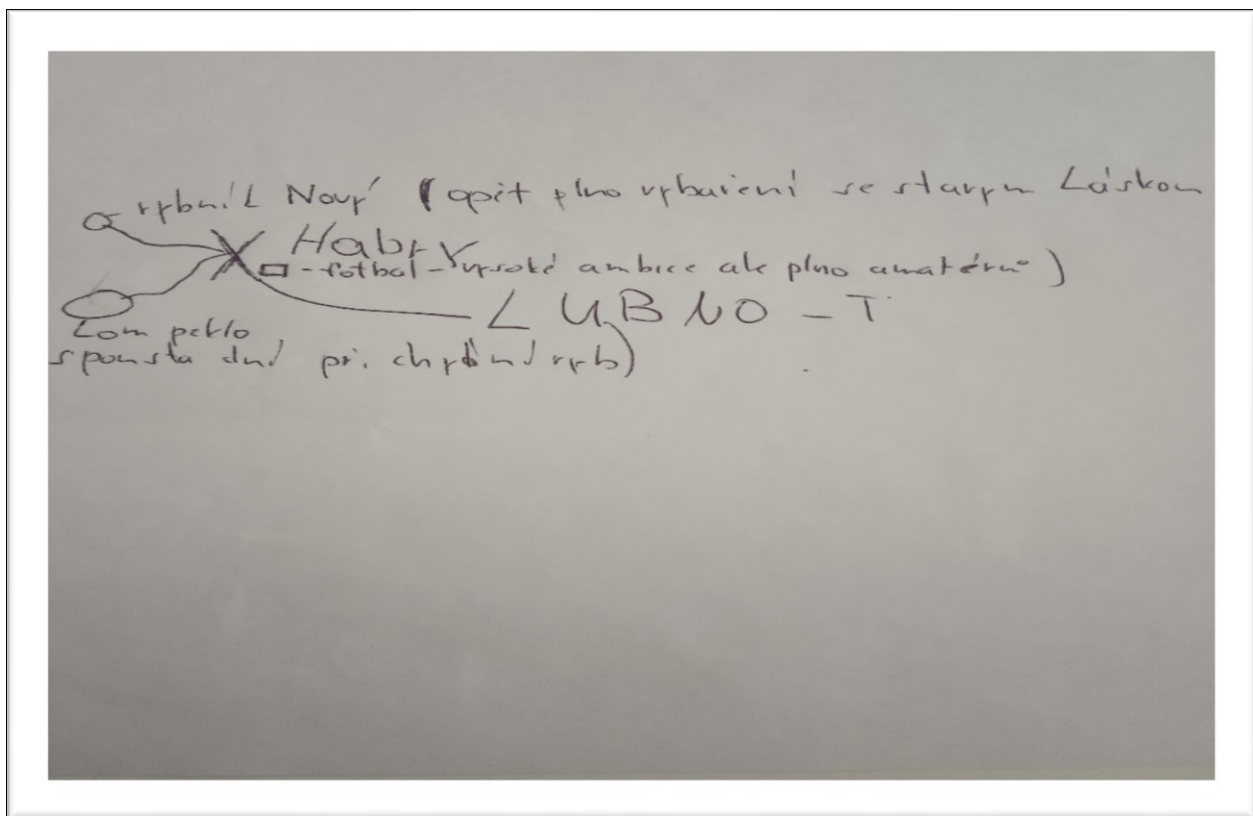
Mapa č.6 – narátor E.S

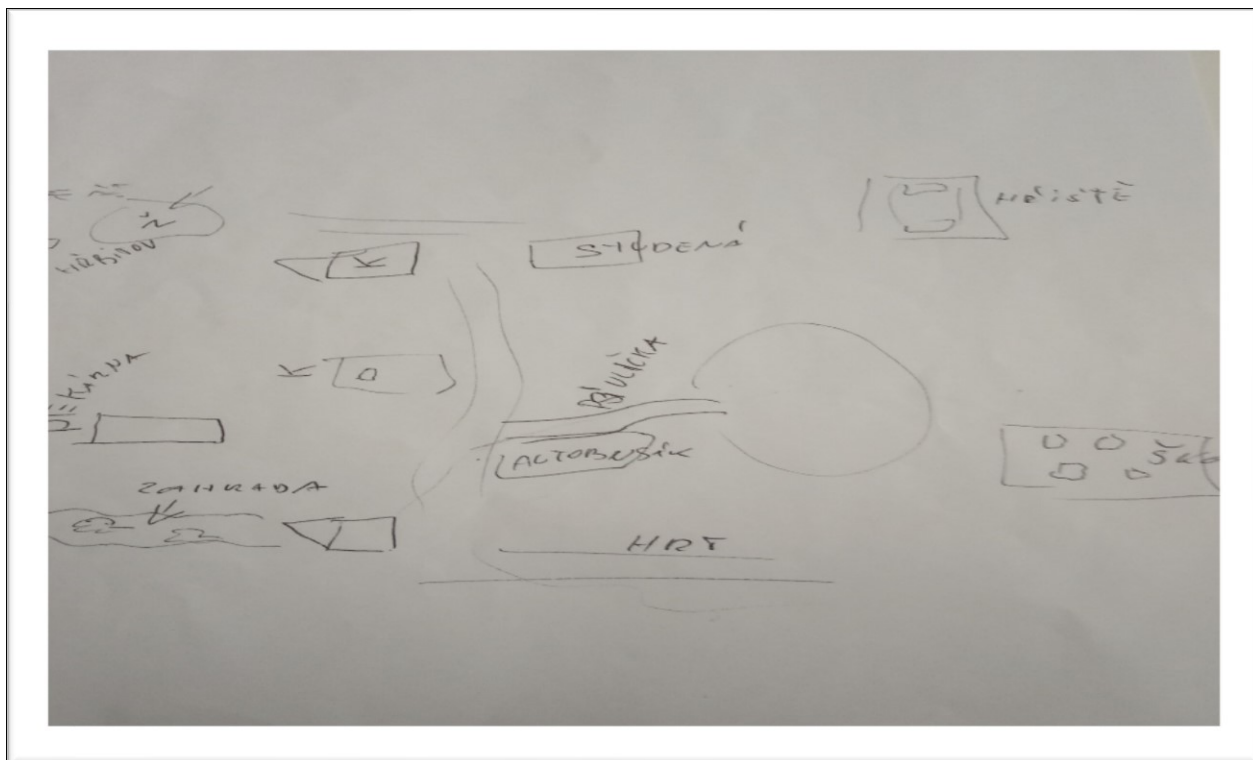
Mapa č.7 – narátor J.K

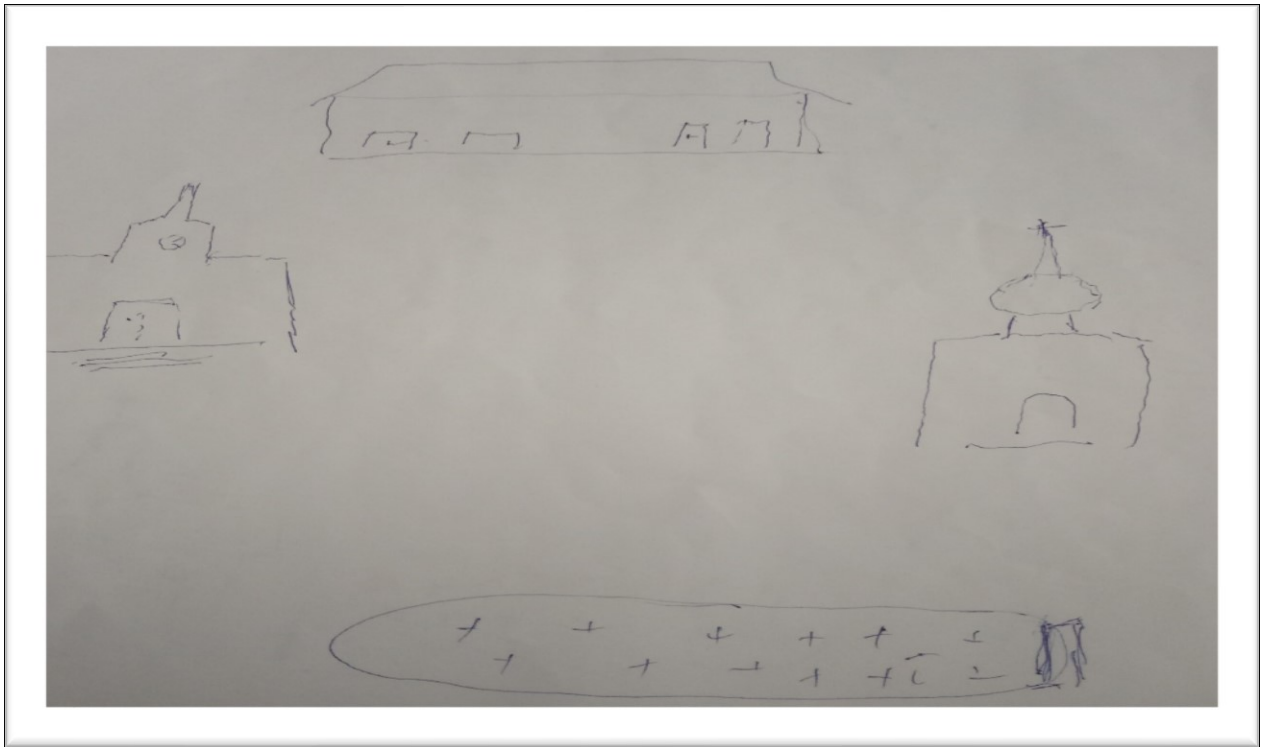
Mapa č.8 – narátor J.P

Mapa č.9 – narátor P.K

Mapa č.10 – narátor T.P

Mapa č.11 – narátor V.F

Poznámky k mentálním mapám:

Zbývajících šest narátorů odmítlo možnost tvorby mentálních map. U všech narátorů byl společný důvod odmítnutí. Vždy odkazovali na své špatné výtvarné schopnosti.